

Svenska nyhetsmedier och mänskliga rättigheter i Sverige

En översikt

*Rapport nr 1
från Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige*

Stockholm 2007

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2007:102

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Sonia Redondo
Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2007

ISBN 978-91-38-22866-1
ISSN 0375-250X

Förord

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige Ju 2006:02 inrättades i mars 2006 och ingår i regeringens skrivelse ”En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009”. I direktiven står att delegationen bland annat ska utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället och att delegationen ska stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter.

För att stimulera det offentliga samtalet som i stor utsträckning initieras av medierna fann delegationen det viktigt att få en bild av hur frågan om mänskliga rättigheter har presenterats i svenska media under åren 2000–2006.

Detta var anledningen till att universitetslektor Ylva Brune vid Institutionen för kommunikation och design vid Högskolan i Kalmar fick i uppdrag av delegationen att genomföra en närmare granskning av hur och i vilken mån frågan om mänskliga rättigheter har presenterats och beskrivits i svenska medier under den aktuella tidsperioden. I uppdraget ingick att kartlägga och analysera hur frågor om mänskliga rättigheter behandlats i svenska medier såsom dagspress, radio och tv samt att lämna en redogörelse för hur beskrivningar om mänskliga rättigheter presenterats i svenska medier.

I dagens svenska nyhetsbevakning återfinns inget sammanhållet tema som kan karaktäriseras som ”mänskliga rättigheter”; däremot aktualiseras rättighetsfrågor inom en rad olika bevakningsområden som diskriminering, flyktingfrågor, jämställdhetsfrågor, minoritetsfrågor, HBT-frågor och så vidare.

En sökning på ”mänsklig rättighet” i Mediearkivets texter från tidningarna Aftonbladet, Göteborgs-Posten och Svenska Dagbladet 2000–2006 ger i snitt 25 träffar per år för Göteborgs-Posten och drygt 15 vardera per år för Aftonbladet och Svenska Dagbladet. Sökningen visar dock att begreppet ”mänsklig rättighet” inte används som en

analysram eller en referens för en rapportering om en viss frågeställning utan istället kan utan problematisering användas om i stort sett vad som helst. Att bli rik, att ha mobiltelefon, att bära vapen och att vara lucia även som gammal, är fenomen som vart och ett i media har beskrivits som en mänsklig rättighet. Begreppet ”mänsklig rättighet” är således oanvändbart som sökord om man vill ringa in den mediebevakning som faktiskt berör viktiga rättighetsfrågor – vilket i sig är anmärkningsvärt.

För att gå vidare i undersökningen har författaren istället fokuserat på den medierapportering som har gjorts i relation till grupper som riskerar att diskrimineras i samhället. Rapporteringen inom dessa bevakningsområden är inte särskilt rikhaltig. Vissa områden, som genusfrågor är jämförelsevis väl utvecklade, medan det är svårt att hitta undersökningar kring hur etniska minoriteter representeras eller hur diskriminering och rasism bevakas.

Rapporten innehåller således en översiktsanalys av hur svenska nyhetsmedier har närmat sig frågor kring mänskliga rättigheter under 2000-talet, samt av hur olika grupper som riskerar att diskrimineras i samhället har gestaltats i medierna.

Rapporten ska ses som en förstudie, där Ylva Brune dels redogör för forskning som tar upp mediernas innehåll i människorättsrelaterade frågor under 2000-talet, dels presenterar en aktuell fallstudie och försöker ringa in områden som bör undersökas vidare.

En viktig del i rapporten är utformningen av en normativ och begreppslig ram för en analys av mediernas innehåll i frågor som rör mänskliga rättigheter.

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige ser rapporten som ett nytt och viktigt bidrag till bilden av hur mänskliga rättigheter i Sverige gestaltas och presenteras i svenska medier.

Eftersom media på många sätt sätter agendan för det offentliga samtalet vill vi avslutningsvis lyfta frågan om *varför* mänskliga rättigheter inte används av media som ett underlag för prioriteringar i bevakningen av myndigheter samt som ett analysredskap i rapporteringen. Denna frånvaro av mänskliga rättigheter i media bidrar till en frånvaro av mänskliga rättigheter i det offentliga samtalet.

Elisabeth Abiri
Ordförande

Karin Steffensen
Huvudsekreterare

Innehåll

1	Sammanfattning av rapporten.....	7
	Förändringsmöjligheter	8
2	Mänskliga rättigheter och journalistikens makt	13
	Nyckelbegrepp i framställningen	15
3	Forskningsöversikt, svenska medier och utsatta grupper	27
	Synlighet för MR-frågor och olika grupper i lokala medier	28
	A-mannen som norm.....	29
	Det nationella som norm.....	40
	Etnisk diskriminering och rasism	56
	Sammanfattning av kunskapsläget	64
4	Mänskliga rättigheter och synlighet för utsatta grupper i tre tidningar i mars 2007, en fallstudie	69
	Översiktliga resultat	70
	Mänskliga rättigheter genre för genre	79
	Rättighetsfrågor i bevakningen	88
	Icke-frågor i bevakningen.....	95
	Sammanfattning och slutsatser av fallstudien	100
	Referenser	103

1 Sammanfattning av rapporten

Forskning kring svenska nyhetsmediers sätt att representera underordnade grupper och mänskliga rättigheter ger, tillsammans med den fallstudie från 2007 som har presenterats här, en bild av att nyhetsmedierna inte i praktiken sätter frågor kring mänskliga rättigheter i förgrunden.

En grundläggande men förenklad förklaring är att nyhetsmediernas bevakning rutinmässigt avspelar och legitimerar samhällets maktstruktur. I nyhetsbevakningen är i princip alla grupper underordnade gruppen svenskfödda medelålders män med god hälsa, ekonomi och heterosexuell inriktning. Denna dominerande grupp har de flesta av sina mänskliga behov och rättigheter tillgodosedda. Alltså hamnar inte rättighetsfrågor som berör andra grupper på mediernas agenda. Kvinnor, personer som invandrat och människor med funktionshinder osynliggörs i olika grad eller presenteras i sammanhang där de framstår som bristfälliga eller hotande. De brott som den dominerande gruppen begår mot de underordnade hamnar i skymundan: Våld mot kvinnor, diskriminering, hatbrott, underlåtenhet att skapa offentliga miljöer som är tillgängliga för alla, underlåtenhet att respektera minoriteters rättigheter och så vidare.

Men även om nyhetsmedierna med automatik tycks avspegla samhällets dominansrelationer, så är deras roll mer komplex än så. Journalistiken arbetar också med en professionell ideologi som rättesnöre: att vara den vanliga människans företrädare och att kritiskt granska dem som har makt. I den officiella ideologin ingår också en bekännelse till pluralism, demokrati och mänskliga rättigheter. Parallellt med den officiella ideologin verkar den speciella journalistiska logiken, där nyhetsmedierna producerar nyheter för en marknad; för en tänkt allmänhet (Eide, 2007).

När medieforskaren Stig Arne Nohrstedt reflekterar kring den strukturella diskrimineringen i nyhetsutbudet (som sorterar krigets

offer i värdiga och ovärdiga och som osynliggör respektive skapar negativa stereotyper av minoriteter och underordnade grupper), framhåller han journalistikens behov av att markera en inbäddning i ett Vi – en bred kollektiv gemenskap (Nohrstedt, 2006). Journalistikens föreställningar om vad ”Vi”, publiken vill ha och vilka värderingar och vilka människor ”Vi” kan identifiera oss med blir delvis styrande för nyheternas form och innehåll.

Vad har då nyhetsmakarna för föreställningar om oss och våra normer? Har de fördomar om publiken? Det finns mycket som tyder på det. I vissa fall är medierna mer fördomsfulla i sin representation av samhället, än vad till exempel den svenska riksdagen är. Varannan riksdagsledamot är kvinna, men bara var fjärde person som intervjuas i SVT:s nyhetsprogram.

Om man vill förändra mediernas bevakning av frågor som har med mänskliga rättigheter att göra, så tror jag att det kan vara verkningsfullt att försöka förändra mediearbetarnas föreställningar om ”oss”. Vilka är ”Vi”?

De flesta av oss har själva något slags funktionshinder eller har närstående som har det, vilket innebär att vi har sett samhällets brist på tillgänglighet på nära håll och mötts av bristande respekt på grund av våra tillkortakommanden. Hälften av oss är kvinnor och många av oss har erfarenhet av förtryck och våld bara för att vi är kvinnor. En fjärdedel av oss har ursprung i andra länder, vilket ofta innebär erfarenhet av förföljelse och flykt och möjlig diskriminering i detta land. Minst var tredje person i en skolklass kommer att vilja leva i homo-, bi- eller transsexuella relationer med allt vad det innebär av att bli utsatt för ifrågasättande, förakt och våld. Några av oss tillhör etniska minoriteter och våra rättigheter respekteras i lag, samtidigt som de grupper som vi identifierar oss med är osynliggjorda i medierna och diskriminerade i samhället. Var och en av oss riskerar att bli hemlös.

”Vi” tycks helt enkelt vara mycket intressantare och mer mångfasetterade än den publik som mediearbetarna vänder sig till och avspeglar i sin bevakning.

Förändringsmöjligheter

Nyhetsmedierna är en egen arena för makt och inflytande och det har blivit nödvändigt för var och en som vill uppnå ett mål i samhället att anpassa sig till och försöka dra nytta av medielogiken.

Alla grupper och institutioner är mer eller mindre beroende av medierna för att nå ut med och få gehör för sina ståndpunkter och behov (Eide, 2007).

Nyhetsmedierna å sin sida arbetar i skärningspunkten mellan tre maktfält:

- Myndigheternas och den etablerade politikens diskurser. I detta fält finns de viktiga nyhetskällorna och samtidigt de auktoriteter som ger legitimitet till nyhetsbevakningen och som står för vissa övergripande normer.
- Nyhetslogiken; det vill säga nyhetsmediernas arbets- och tankemönster och presentationsformer.
- Publiken, eller nyhetsarbetarnas föreställningar om publiken.

Inom vart och ett av dessa fält går det att identifiera möjliga strategier för förändring mot en mer adekvat journalistik när det gäller bevakningen av mänskliga rättighetsfrågor och representationen av olika grupper.

Politiken, lagarna och de viktiga källorna

Det finns starka skäl att tro att nyhetsmediernas agenda i det långa loppet följer den politiska agendan. Nyhetsmediernas ointresse inför MR-frågor i Sverige har en motsvarighet i att frågorna inte har stått på den politiska agendan som rättighetsfrågor. Undantag är jämställdhetsfrågor och möjligen dem som gäller barns rättigheter.

Rasism och diskriminering behandlades länge som attitydfrågor som kunde åtgärdas med information och möten mellan människor. Det är först med Sveriges inträde i EU som vi har fått en någorlunda användbar lagstiftning mot etnisk diskriminering, och som diskriminering har blivit nyhetsämne. Också när det gäller mediernas inställning till HBT-frågor bör politiska ställningstaganden och lagstiftning ha spelat en viktig roll.

Svensk politik under 2000-talet har blivit mer explicit när det gäller rättighetsfrågor inom landet, men hur mycket syns det i medierna? Hur agerar politiker som är engagerade i vissa frågor? Här borde finnas utrymme för att göra mera. Man kanske kan dra lärdomar av det engagemang nyhetsmedierna visade för de apatiska flyktingbarnens situation runt 2005; ett engagemang som samtidigt

lånade kunskap och auktoritet från etablerade politiker och företrädare för frivilligorganisationer.

Frivilligorganisationer som företräder utsatta grupper och arbetar med MR-frågor *borde* i mycket större omfattning kunna ta plats som betrodda källor och leverantörer av nyhetsstoff vid sidan om nationalstatens etablissemang. Vi har inte den situationen i Sverige ännu, men här finns en viktig förändringsmöjlighet.

Nyhetsmedierna

När det gäller förändringsmöjligheter *inom* medierna brukar man hänvisa till två olika slags drivkrafter. Dels mediernas önskan att appellera till en bredare publik än den vita välbärgade mannen, alltså få fler kunder, och dels mediernas önskan att medvetet arbeta för demokrati, pluralism och mänskliga rättigheter. Det sägs att medielogiken är schizofren eftersom den försöker kombinera kommersiella och kortsiktiga arbetsmönster med ideal som sätter mänskliga rättigheter i förgrunden. Men så länge de medier som arbetar inom huvudfåran (i Sverige; situationen är annorlunda i flera andra europeiska länder) vill ta på sig uppgiften att vara arenor för ett demokratiskt samtal, finns det ändå förändringsmöjligheter. Nyhetsmedierna kan och bör:

- Systematiskt rekrytera medarbetare med erfarenhet av flykt, diskriminering, funktionshinder, ”fel” sexuell orientering, och ta vara på de perspektiv och kontaktnät de kan tillföra bevakningen.
- Se till att redaktionen har ett kalendarium som är adekvat för en redaktion i ett fleretniskt och flerreligiöst samhälle, där mänskliga rättigheter utgör viktiga bevakningsområden.
- Se till att redaktionen har en uppdaterad lista på kontakter med människorättsorganisationer och företrädare för utsatta grupper.
- Se över de redaktionella arbetsrutinerna. De kan behöva förändras för att bevakningen av MR-relaterade frågor ska flyta.
- Använda mätinstrument för att regelbundet och systematiskt kontrollera det egna utbudet när det gäller inkludering av olika grupper. I Sverige är det än så länge bara Public Serviceföretagen som gör detta, och bara i förhållande till genus och etnicitet.

Vi, Publiken

Vi, allmänheten, har inte valt medierna att representera oss på samma sätt som vi har valt ett demokratiskt statsskick, där vi med jämna mellanrum bekräftar vårt val genom att stoppa en valsedel i ett kuvert. Ändå finns det vissa likheter mellan de krav vi kan ställa på folkvalda och på medierna. De stora nyhetsmedierna i Sverige, inte bara public service, hämtar en viktig del av sitt existensberättigande från sin uppgift som demokratins banerförare och som allmänhetens talesmän. Vi, publiken, kan utnyttja vår möjlighet att påverka medierna genom att höra av oss både till enskilda journalister och till hela redaktioner. Det är inte betydelselöst vad mediearbetarna har för uppfattning om sin publik. Samtidigt ska man ha klart för sig att nyhetsorganisationernas tanke- och arbetsmönster inte är enkla att förändra. Den som vill bli rättvisande representerad i medierna måste lära sig reglerna för tillträde, på samma sätt som den som vill arbeta inom ett parlamentariskt system måste lära sig dess speciella regler.

Viktigast är att de som har mandat att representera utsatta grupper gör sina röster hörda och på ett sätt så att de kan bli förstådda. De som redan har makt i samhället har insett att medieträning är nödvändig för att de ska kunna kommunicera sin agenda till medierna och ha inflytande över den bild som medierna ger av dem. Medieträning borde vara väl så viktig för de grupper som i dag saknar inflytande över den bild som medierna ger av dem själva och deras behov och rättigheter.

2 Männskliga rättigheter och journalistikens makt

Männskliga rättigheter handlar om alla människors lika värdighet och värde och om varje människas rätt att inte bli diskriminerad på grund av sin grupptillhörighet.

Nyhetsmedierna spelar sannolikt en viktig roll för hur männskliga rättigheter uppfattas och efterlevs i ett samhälle. Dels kan medierna föra upp eller inte föra upp frågor kring männskliga rättigheter på agendan i det offentliga samtalet. Dels har medierna makten att gestalta människor och grupper av människor på sätt som kan skapa identifikation och respekt eller tvärtom, avstånd, likgiltighet, motvilja. Därmed har mediernas utbud stor betydelse för hur vi förstår och klassificerar olika samhällsfenomen och för hur vi ser på olika grupper av människor och deras behov.

Minst lika viktigt är att medierna erbjuder en offentlig arena för samhälleligt inflytande, vid sidan om organisationer, partier och politiska val. Medierna kan också spela en viktig roll som ”samvetets väktare” och driva frågor på ett sätt så att opinioner formerar sig och politiska ställningstaganden blir aktuella (Eide, 2007).

Nyhetsmedierna arbetar med speciella arbetsrutiner, presentationsformer och berättelsemönster – nyhetslogik, medielogik, journalistisk logik – som de sociala aktörer som vill åstadkomma någonting i samhället, måste behärska och använda sig av. De etablerade samhällsinstitutionerna i dag samspelar med journalistikens logik för att nå ut med sina budskap (Eide, 2007).

Journalistik, säger medieforskaren John Hartley (1996), utgör det moderna samhällets viktigaste textsystem. Nyhetsjournalistik använder vardagskulturens språk, symboler och berättelseformer och skapar en länk av gemensamma betydelser mellan de privata och offentliga samhällsfärerna och mellan beslutsfattare och allmänhet. Journalistik medverkar aktivt i att producera det som räknas som samhälleliga händelser och den skapar en allmänhet i

form av en publik eller läsekrets som delar åtminstone tillfälliga tolkningsgemenskaper. Nyhetsjournalistik kan alltså uppfattas som konstituerande för det moderna samhället och som en nödvändig kraft för social förändring (Hartley 1996).

De påståenden, bilder och berättelser som aktualiseras i nyhetstexter är samtidigt handlingar i en materiell värld; i det här fallet i det svenska samhället med dess möjliga förhållningssätt till personer och grupper som kallas till exempel flyktingar, invandrare, funktionshindrade eller homosexuella. Hur vi behandlar människor har att göra med hur vi ser på dem och hur vi ser på dem bestäms åtminstone delvis av hur de framställs i medierna (Dyer, 1993). När de stora nyhetsmedierna upprepat framställer vissa ytterområden till storstäderna som kusliga och människorna som bor där i sammanhang som gör att de ensidigt framstår som annorlunda, otillräkneliga, kriminella, så bidrar medierna sannolikt till en faktisk diskriminering när det gäller arbete och bostäder och därmed till en fortsatt segregation (Pripp, 2002; Brune, 2004; Camauer och Nohrstedt, 2006). När människor som är psykiskt sjuka upprepat och ensidigt förknippas med våldsbrott i nyhetsmedierna, tycks detta medföra en utbredd rädsla hos allmänheten för personer med psykisk sjukdom och får sannolikt konsekvenser för hur dessa blir bemötta i vardagen (Rasmussen, 2007).

De stora nyhetsmedierna i Sverige och i synnerhet public serviceföretagen och de stora morgontidningarna har en social ansvarsideologi som moraliskt rättesnöre. Det innebär ett åtagande att i rapporteringen främja pluralism och demokrati och att ge tillträde för olika gruppers röster och perspektiv. De normativa utgångspunkterna för denna rapport utgår dels från att medierna är en förutsättning för kommunikation på samhällelig nivå, dels från premissen att mänskliga rättigheter (och inte nationella och kulturella sedvänjor) måste utgöra den värdegrund som medierna arbetar utifrån i en globaliserad värld och i mångkulturella och flerkulturella samhällen.

Rapportens normativa utgångspunkter kan sammanfattas så här:

- Alla grupper av medborgare ska ha tillträde till den arena för offentligt samtal som medierna erbjuder och har rätt bli framställda med respekt och så att de kan bli förstådda.
- Diskriminering och stigmatisering av grupper och individer i medierna har starka samband med *de facto*- diskriminering i samhället och är oacceptabelt.

- Mänskliga rättigheter är samhällets grundvärden; eller borde vara det. Frågor som rör mänskliga rättigheter bör följaktligen bevakas mångsidigt, samvetsgrant och kontinuerligt i aktualitetsmedierna.

Nyckelbegrepp i framställningen

Rapporten handlar alltså dels om hur svenska nyhetsmedier framställer vad som kallas "sårbara" eller "utsatta" (eng. *vulnerable*) grupper; etniska eller religiösa minoriteter, funktionshindrade, personer eller grupper med homo- eller bisexuell orientering. Den handlar också om några fall där MR-frågor har aktualiserats i mediebevakningen under senare år samt i någon mån om hur kvinnors och barns rättigheter och behov kommer till synes.

Eftersom det i första hand är nyhetsförmedlingen som behandlas, tar jag upp några generella egenskaper i nyhetslogiken, som också har betydelse för hur frågor kring mänskliga rättigheter och utsatta grupper bevakas.

Frågan om nyhetsmedierna själva diskriminerar vissa grupper i sitt utbud är central i rapporten. Jag går därför igenom en typologi för att urskilja diskriminering i tal och skrift. Vidare tar jag upp begreppen "representation", "andrafiering" och "stereotypisering" som är viktiga analytiska redskap i den medieforskning som inriktar sig på hur medierna upprättar gränser mellan ett tänkt "vi", som står för det normala, och ett "de" som inte kan och får tillhöra gemenskapen.

Medielogik, nyhetslogik

Begreppet medielogik eller nyhetslogik är en sammanfattande beteckning på de fast strukturerade kommunikationsformer som nyhetsmediernas arbets- och tankemönster framkallar; en logik som har ett starkt genomslag i samhället genom att den rangordnar och orkestrerar andra diskurser. och anpassar dem till de egna berättelseformaten i texter för "oss" i den stora publiken att begrunda som verklighetsbeskrivningar. "Vi" nyhetskonsumenter ser delar av verkligheten genom nyhetsjournalistikens koder, vi ser inte koderna som sådana. Av den anledningen är det viktigt att analysera nyheternas inbyggda antaganden om världen och hur

nyhetsmakandets rutiner strukturerar avgörande frågor i vårt samhälle.

Nyheterens mest grundläggande egenskaper är så självklara att de sällan är föremål för begrundan. Å ena sidan har de sanningsanspråk – att berätta om det viktigaste som har hänt det senaste dygnet – och å andra sidan är de historier. Att välja ut och kontextualisera vissa fenomen i nyhetshistoriernas format kräver tolkning, selektion, värdering och gestaltning i enlighet med vissa kriterier. Det som kallas nyhetsvärden går både att uppfatta som tumregler för vad som ska bli nyheter och som mönster i nyhetsberättandet. Nylighet, beröring med samhällseliten, negativitet och möjlighet till personifiering brukar lyftas fram som viktiga nyhetsvärden. En nyhetshistoria bör också präglas av entydighet, meningsfullhet och konsonans med tidigare föreställningar. Journalistens professionella nyhets känsla är både en form av kulturell kompetens och en färdighet som övas in i den redaktionella miljön och som gör det möjligt att kategorisera händelser som nyhetshändelser av ett visst slag.

Ett förhållande som sätter sin prägel på nyhetsutbudet som helhet är journalistikens beroende av samhällets politiska och byråkratiska institutioner. Beroendet är ömsesidigt. I en rutinmässig rapportering bekräftar nyheterna och eliterna varandras legitimitet. I nyhetstexterna kan yrkesbegränsade perspektiv och kunskaper omvandlas till något som ser som generell och oberoende kunskap. Att som källa medverka i att utforma mediernas verklighetsdefinitioner är att ha ideologisk makt. Att enbart vara föremål för mediernas bevakning tillkommer de maktlösa. De så kallade vanliga människor som uppträder i nyheterna används i stor utsträckning som illustrationer till problembeskrivningar som utgår från myndigheter eller från medierna själva.

Nyhetsförmedlingen arbetar delvis med uråldriga metoder för historieberättande och en viktig del av journalistikens makt ligger i dess presentationsformer, där aktörer och händelser fogas in i en historia eller ett drama med en tydlig konflikt och med hjältar, skurkar och offer. Dessa dramer är moraliskt meningsbärande. Nyheterna upprättar gränser mellan ”oss ” som hör till och ”dem” som inte gör det, mellan normalt och onormalt och gott och ont.

Representation

Begreppet "representation" har en viktig plats i feministisk och postkolonial medieforskning som undersöker framställningen av genus och etnicitet i medierna. Att "representera" betyder att "stå för" både i en bokstavlig och överförd bemärkelse. En bild av en hund kan stå för eller representera en specifik hund, men den kan också representera hundar i allmänhet. Den avbildade hunden ses då som en representant för släktet hund. Representationens kraft och användbarheten av begreppet "representation", härrör ur denna dubbelbetydelse.

Att representera något i ord och bild på ett visst sätt innebär att ge det ett visst slags betydelse. De sätt på vilka vi representerar olika företeelser är socialt, kulturellt och historiskt betingade. Representationerna utgår från specifika behov och intressen och är inskrivna i en kulturell och/eller institutionell kontext.

Nyhetsmedierna representerar vår samtida verklighet i text och bild. De både beskriver verkligheten och förlänar vissa gestaltningar en symbolisk betydelse, där vissa bilder och texter får symbolisera en stor grupp människor eller en viss händelse.

Den makt som medierna därigenom har att skapa mening i vår gemensamma verklighet är ständigt under attack från underordnade grupper, som ser sig som ensidigt och felaktigt representerade i medierna. Här aktualiseras ordet "representations" dubbelbetydelse. De mediegestaltade kvinnorna, funktionshindrade eller muslimerna kan uppfattas som representanter för grupperna som helhet.

Kategorisering och etikettering

Det är oundvikligt att människor kategoriserar varandra och själva blir kategoriserade som en speciell sorts människor. Kategorisering tar fasta på tänkta skillnader mellan människor, men den behöver inte vara ett problem i sig; den kan vara flexibel och utformad så att de olika "sorterna" av människor är jämställda. Samtidigt är kategorisering och etikettering en förutsättning för en rangordning av människor och för diskriminering; det vill säga en orättfärdig negativ särbehandling av kategoriserade grupper som befinner på avstånd från dem som har kategoriseringsmakten (Boréus, 2005).

Den som kan benämna och kategorisera sig själv och andra, så att etiketterna/kategorierna slår igenom i samhället har makt att bestämma hur verkligheten ska ses och förstås. Benämningar och kategoriseringar av människor och grupper utgår alltid från någons perspektiv och intressen (Bourdieu, 1992).

När det gäller så kallade sårbara eller utsatta grupper är det ofta de styrande och/eller majoriteten i ett samhälle som har bestämt hur "de sårbara" ska kategoriseras och etiketteras, inte de själva. Själva etiketten "sårbar grupp" som är etablerad i sammanhang där mänskliga rättigheter diskuteras på statlig och internationell nivå, döljer det viktiga: Vem vill såra dessa människor och varför? "Sårbarheten" ser ut som en egenskap hos grupperna; medan de som utsätter dem för förtryck, förakt och diskriminering i allmänhet slipper bära etikett, eller kallas för "majoriteten" rätt och slätt.

De etiketter som fästs vid underordnade grupper är ibland ned-sättande eller blir så småningom laddade med negativa värderingar. Ordet "invandrare" var från början avsett som en inkluderande benämning på de invånare i Sverige, som kom från andra länder. Så småningom har ordet laddats med problematik, delvis som en följd av nyhetsbevakningens sätt att uppmärksamma frågor med anknytning till "invandrare". Människor som lider av psykisk sjukdom är sällan farliga. Men etiketten "psyksjuk" som blivit ett återkommande rubrikord i samband med våldsbrott, har laddats med farlighetens konnotationer.

Etiketterna eller benämningarna är ständigt under attack och omförhandling; antingen man försöker byta ut en negativt laddad term som "handikapp" mot en mer neutral som "funktionshinder" eller strävar efter att ladda om tidigare negativa beteckningar som "bög", "flata" eller "blatte" med positiva associationer.

Flera av de benämningar på utsatta grupper som jag själv använder i den här rapporten är problematiska på något sätt. "Funktionshindrade" är inte en grupp, "invandrare" är ett hopplöst vagt begrepp, HBT låter som ett sjukdomssyndrom.

Andrande, andrafiering

Ett syfte med rapporten är att visa om, när och hur medierna arbetar med att upprätta identiteter och gränser mellan "vi" och "dem"; mellan å ena sidan den tänkta läsargemenskapen som utgör ett slags norm och å andra sidan människor och grupper som kallas

till exempel "funktionshindrade", "flyktingar" eller "muslimer". De gränssättande tekniker som jag vill lyfta fram i analyserna sammanfattas i begreppen "andrafiering", "stereotypisering" och "diskriminering".¹

Jag använder begreppsparet "vi och de" och ibland "andrafiering" för att peka på en speciell form av identiteter som nyhets-texter kan skapa för de aktörer som uppträder i texterna, samt för mediet/texten och för den implicita läsaren.

De grundläggande sätt som en text konstruerar ett "vi" och ett "de" på är:

- Texten är sådan att "vi" talar om "dem". De som beskrivs är föremål för en framställning som textens "vi" är hemma i eller kan solidariser sig med, medan "de" har marginellt eller inget inflytande över hur texten konstruerar "dem".
- Relationen mellan textens "vi" och "de" framstår som en serie skillnader, ett motsatsförhållande eller en konflikt.

Om nyhetstexter som berör utsatta och maktlösa grupper uppfyller dessa villkor, så kan det delvis eller helt uppfattas som en konsekvens av medielogikens krav. Nyhetsjournalistik liar sig med myndigheters diskurser och konstruerar dem som saknar definitions-makt i samhället som objekt för andras formuleringar och åtgärder. Nyhetsjournalistik behöver också motsatser, polariseringar och konflikter för att formulera sig.

Texter där skillnader står i fokus och där "vi" beskriver eller åtgärdar "dem" behöver inte representera "dem" på något negativt sätt. Skillnaderna kan vara till "deras" fördel eller framstå som en exotisk krydda i skildringen. "Våra" analyser och åtgärder kan genomsyras av välvilja och empati. Enskilda texter som arbetar med dessa former av andrafiering framstår ofta inte som främlings-skapande. Men som permanenta inslag i nyhetsdiskursen ger de likväl ifrån sig viktiga budskap. De bidrar till att framställa vissa kategoriserade grupper som annorlunda och bristfälliga.

¹ Termen "andrafiering" är synonym med termen "andrande" som jag vanligen använder. "Andrande" är en direktöversättning av engelskans "othering"; att representera någon eller några som Andra; som distinkt annorlunda i förhållande till den normalitet som "vi" står för. "Andrafiering" är en term som konstruerats med termen "rasifiering" som modell och som användes i rapporterna från utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. "Rasifiering" är processer som går ut på att särskilja människor utefter föreställningar om rasliga (eller kulturella) skillnader (Molina, 2005). Andrafiering är ett vidare begrepp för processen att ta fasta på verkliga eller föreställda skillnader mellan grupper av människor, för att skapa avstånd och ojämlikhet.

Det finns till exempel i dagens nyhetsmedier en kraftfull och upprepande andrafiering av muslimer, där ”de” får härberga egenskaper som är oönskade i den egna kulturen. En sådan andrafiering har också följande drag:

- De egenskaper, handlingar eller problem som ”vi” tillskriver ”dem” är främmande eller oönskade i vår egen självbild eller framstår som ett hot mot ”oss” och ”vår” identitet.

Så beskrivna kontrasteras ”de” mot ”vår” utopiska, ideala självbild.

Stereotypisering

Stereotypisering kan ses som en upprepande andrafierande gestaltning av vissa grupper. Nationalencyklopedins ordbok definierar ”stereotyp” som en ”uppsättning av starkt förenklade föreställningar om viss företeelse, särsk. i fråga om viss kategori människor” (NEO, 1996:247–248). Termen användes först i boktryckarkonsten, och introducerades i samhällsvetenskapligt tänkande av journalisten Walter Lippman i boken *Public Opinion* 1922.

I allmänhet ser vi inte först och definierar sedan, utan vi definierar först och ser sedan. Ur den väldiga blomstrande, sorlande oredan i yttervärlden plockar vi ut det som vår kultur redan har definierat för oss och vi tenderar att uppfatta det som vi har plockat ut i den form som är stereotyperad för oss av vår kultur. (Lippman, 1922:81.)

I socialpsykologisk litteratur används begreppet ”stereotyp” om inrotade föreställningar och osakliga generaliseringar om andra grupper av människor. När det gäller stereotyper i nyhetstexter, som produceras inom en yrkeskultur och som vänder sig till och används av en bred läsekrets inom en nation är det mer fruktbart att se stereotyper som ”metoder för framställning och meningsskapande” (Hall, 1997). Att nyhetsmedierna har en central roll när det gäller att utforma, reproducera och sprida stereotyper i det moderna samhället, har påpekats av många.

De stereotyper som är intressanta i sammanhang som rör mänskliga rättigheter är de som används för att markera mänsklig likhet respektive olikhet, igenkännande respektive främlingskap, identifikation respektive avståndstagande. Sådana stereotyper har ett speciellt men viktigt användningsområde: De är hjälpmedel när gränsen stakas ut mellan det normala och det onormala, det tillåtna

och det otillåttna, det önskvärda och det oönskade. De är kraftfulla redskap för symbolisk makt och symboliskt våld när grupper eller samhällen som "föreställda gemenskaper" bygger upp sina självbilder och de uppträder där maktfördelningen är ojämlik. Stereotyper förenklar och överdriver olikhet; de reducerar, fixerar och essentialiserar "den andra" personen, gruppen eller kulturen som helt och hållet annorlunda (Hall 1997:258).

Samtidigt som stereotyper förenklar hanteringen av det för samhället eller individen främmande eller hotande, så används de för att skapa, skydda eller återskapa en bräcklig idé om harmoni och en egen överlägsen identitet. Lippman påpekar att en uppsättning stereotyper aldrig är neutral: Stereotyperna är en garanti för vår egen självrespekt. De utgör, säger han, en projektion på världen av vår egen uppfattning om vårt eget värde, vår position och våra rättigheter. Detta innebär att stereotyperna är laddade med känslor knutna till vår egen självuppfattning (Lippman, 1922:96). I socialpsykologiska termer beskrivs stereotypen som den (egna) sociala identitetens komplement; negativet till det som sägs om den egna gruppen (Lange och Westin, 1981:173).

Stereotypa uppfattningar och beskrivningar analyseras i allmänhet med utgångspunkt i hur den negativt stereotyperade parten framställs. Stereotypens "insida", den framställning av den egna sociala ordningen eller identiteten, som samtidigt upprättas, tas för given. Det stereotypen kritiserar för, är att den ger orättvisa bilder av dem som inte får rymmas inom denna ordning. En sådan "halv" stereotypianalys kan tänkas bekräfta de självbilder som en stereotyppladdad diskurs skapar. Den inriktar sig på att skapa en större tolerans i förhållande till "de avvikande", samtidigt som överlägsenhetens självbilder lämnas intakta. Men om stereotypisering alltid är tvärsidig, framstår det som angeläget att försöka ringa in innehållet i den normalitet, konsensus eller ordning, som journalistik sägs upprätta.

Stigmatisering kan bli en följd av stereotypisering. Processen innebär att människor konstitueras som en grupp genom att de knyts till ett gemensamt kännetecken, "stigma", och till detta kännetecken kopplas en rad bestämda egenskaper. Begreppet "stigma" används framför allt inom socialpsykologin där man tar fasta på hur stigmatisering påverkar människors livschanser och självbild.

*Diskursiv diskriminering*²

För att diskutera om och i så fall på vilka sätt nyhetstexter kan sägas missgynna personer eller grupper som kallas till exempel "funktionshindrade", "asylsökande" eller "muslimer", använder jag en begreppsapparat som har utvecklats av statsvetaren Kristina Boréus (2004). Boréus har studerat offentliga diskurser över "de sinnesslöa", "de döva" och "invandrarna" vid olika tidpunkter med syfte att identifiera diskriminering i tal och skrift.

Diskriminering – negativ särbehandling – består i att personer missgynnas på grund av sin tillhörighet till en viss grupp, som definieras i termer av till exempel kön, etnicitet, religion, sexuell orientering, fysisk eller psykisk (o) förmåga.

Kristina Boréus identifierar fyra typer av diskursiv diskriminering som var och en, men i synnerhet upprepade och tillsammans, innebär ett missgynnande av de individer eller grupper som blir föremål för dem.

Utestängande från diskursen. När personer som har kategoriserats på ett visst sätt, inte kan eller får medverka i att formulera de frågor som är relevanta för dem, är deras röster utestängda från diskursen. Det finns grader av utestängande, där den totala frånvaron av hänvisning till gruppernas egna intressen är den starkaste.

Osynliggörande är den mest kraftfulla varianten av utestängande. Ett osynliggörande av vissa grupper av medborgare och invånare på den offentliga arena som medierna utgör är ett tecken på gruppernas maktlöshet samtidigt som det förstärker den.

Den andra typ av diskriminering som Boréus tar upp handlar om olika former av missgynnande framställningar av de Andra.

Negativ framställning. Negativa presentationer av Andra kan göras på olika sätt. Uppenbart nedsättande beteckningar som "svartskalle", "psyko", "bög" förekommer i samhället, men knappast inom medier som vill accepteras som seriösa och demokratiska. Men också etiketter som från början är neutrala kan så småningom laddas med negativa konnotationer; till exempel "invandrar-tät", "handikappad". Benämningar/beteckningar kan också vara negativa genom att de refererar till grupper och personer på sätt som frånkänner dem mänsklighet och individualitet; till exempel "asylström", "invandrarvåg".

² Avsnittet om diskursiv diskriminering tidigare publicerat i Brune, 2006a. Jag har bara gjort en lätt omarbetning här.

Negativa beskrivningar av kategorier som "homosexuella", "invandrare" eller "psykisk sjuka" är diskriminerande när de saknar faktisk grund eller om de fakta de bygger på är ofullständiga och inte balanseras mot andra kända fakta. När en kategori upprepat synliggörs i samband med negativa individbeskrivningar som kopplas till kategorin, är detta en form av diskursiv diskriminering.

Det kan också finnas övergripande strukturer i nyheterna som innebär en diskriminerande framställning av de Andra. I en analys av drygt ettusen rubriker till nyhetstexter som berör "invandrare" och "flyktingar" våren 1993, fann jag att svenska aktörer framställdes som den aktiva parten i 80 procent av rubrikerna, medan tre fjärdedelar av aktörerna "invandrare och flyktingar" framstod som objekt för åtgärder och uttalanden eller som mottagare av olika slags insatser (Brune 1996). Ett sådant mönster kan ge ifrån sig budskap om vilka grupper som har kompetens och handlingskraft och vilka som saknar sådan. På motsvarande sätt kan ett osynliggörande av vissa grupper i nyhetsmedierna uppfattas inte bara som ett utestängande av röster utan också som en implicit karakteristik: "De" har inte något av vikt och intresse att tillföra det offentliga samtalet.

Den tredje form av diskursiv diskriminering som Boréus tar upp innebär att (kategoriserade) människor hanteras som objekt i diskursen, på ett sätt som inte drabbar dem som intar diskursens subjektspositioner.

Diskriminerande objektifiering. Kategorin beskrivs från en position som är opåverkad av de analyser, önskemål, tankar och känslor de beskrivna personerna själva har och gör. Objektifiering blir diskriminerande när den utgör ett mönster i nyhetsrapporteringen och inte balanseras av hänvisningar till de beskrivna människornas egna behov och intressen.

Boréus fjärde form av diskursiv diskriminering är den som har närmast samband med diskriminering som materiell handling. Den uttrycker sig som:

Förslag till negativ särbehandling eller beskrivningar som normaliserar negativ särbehandling. I journalistik är direkta förslag och uppmaningar sällsynta och står i strid med journalistikens norm att vara neutralt beskrivande. Däremot kan nyhetstexter kontextualisera olika källors argument och uppmaningar till handling på sätt som gynnar eller missgynnar dem. Men nyhetsmediernas viktigaste bidrag till att normalisera negativ särbehandling som materiell diskriminering eller rasistiska övergrepp består sannolikt i att över-

hud taget inte synliggöra fenomenen och föra upp dem på agendan i det offentliga samtalet.

De former av andrafiering respektive diskursiv diskriminering som framträder i det som explicit sägs i text och bild är relativt enkla att identifiera. Men journalistik arbetar inte bara med det uttryckligen påstådda utan också med tekniker som frammanar mytiska förståelseformer. Nutida nyhetstexter påstår inte att mörka män är farliga för nordiska kvinnor; men de kan foga samman tecken som skapar associationer i den riktningen. Bilder och texter kan knyta an till en kulturkunskap, ett självklart vetande som ”vi” bara har efter att ha skolats in i en viss nationell ideologi vid en viss tidpunkt.

Nyhetsbilder arbetar metonymiskt genom att framställa det ”typiska”; ge delen för det hela, och typifieringarna kan i sin tur vara starkt negativt laddade, ibland via mytiska associationskedjor. Nyhetsmediernas ”invandrantäta förort” är exempel på hur en metonymisk bildinprägling över tid har bidragit till att skapa en genre av förortsreportagen, som gör dem igenkännliga och förutsägbara – och samtidigt diskriminerande (Ristilammi 1994, 1998; Ericsson et al. 2000).

Inkludering och identifikation

Inkludering av röster och perspektiv från olika grupper i samhället är något som de stora nyhetsmedierna säger sig eftersträva. En idealisk inkludering av låt oss säga funktionshindrade människor i nyhetsutbudet bör innebära dels att samhällsperspektiv som utgår från funktionshindrades speciella behov regelbundet lyfts fram och dels att personer med funktionshinder uppträder i en mångfald olika roller i nyhetsbevakningen; alltså inte enbart eller i första hand i texter där funktionshinder står i centrum. På motsvarande sätt innebär en idealisk inkludering av minoritetsgrupper både att de kommer till tals i en bevakning som rör allmänna samhällsfrågor och dels att representanter för minoriteterna deltar i att formulera gruppernas specifika erfarenheter och perspektiv.

Inkludering i medierna har alltså två nödvändiga fasetter. En inkludering som bara tar fasta på att ge olika grupper en synlighet i medierna som till exempel motsvarar befolkningens sammansättning, riskerar att missa viktiga MR-frågor som är kopplade till gruppen. Å andra sidan riskerar en bevakning som är ensidigt inriktad på det grupp-specifika att andrafiera och stigmatisera redan

utsatta grupper. Om homosexuella enbart synliggörs i sammanhang som har med sexuell orientering att göra, så kommer de – och inte medierna! – att framstå som sexfixerade. Om medierna reducerar personer med funktionshinder till att representera sina funktionshinder, så riskerar funktionshinder att bli ett stigma; den dominerade egenskap som utmärker personen eller gruppen.

Inkludering i medierna av olika grupper kan ha olika djup och räckvidd. I svenska nyhetsmedier är gruppen svenska, medelålders män med god samhällsställning maximalt inkluderade. De syns och uttalar sig i en mångfald sammanhang och i olikartade roller. De representeras inte som en grupp med speciella kännetecken.

3 Forskningsöversikt, svenska medier och utsatta grupper

I det följande tar jag upp resultat från undersökningar som berör svenska medier och mänskliga rättighetsfrågor samt mediernas representationer av så kallade sårbara, utsatta eller underordnade grupper i Sverige under det senaste decenniet. Det finns ingen forskning som tar ett samlat grepp kring medier och MR-relaterade frågor som helhet. Nordicom vid Göteborgs universitet har ett väl utbyggt arkiv över medieforskning i Norden. Här hittar man en enda rapport som på ett övergripande sätt behandlar synen på mänskliga rättigheter i svenska medier. Den är från 1981 och handlar om svensk utrikesjournalistik.

När det gäller mediernas representation av samer och romer finns ingenting från det senaste decenniet i Nordicoms databas, däremot mindre undersökningar av bilden av muslimer och två studier av Sveriges Televisions representationer av funktionshindrade. Inom forskningsfältet genus/medier finns det relevant litteratur, däremot saknas forskning om medier och HBT-frågor. Forskningen kring barns rättigheter i förhållande till medierna är framför allt inriktad på hur barn påverkas av till exempel reklam, pornografi och våldsskildringar i medierna, och jag tar inte upp den i denna genomgång som handlar om nyhetsmediernas innehåll.

När jag försöker ge en bild av vad som är känt om nyhetsbevakningen av invandrar- och flyktingfrågor, rasism, diskriminering och HBT-frågor använder jag framför allt etablerad forskning, men i vissa fall också undersökningar av journalister och myndigheter.

Inledningsvis redogör jag för en översiktlig undersökning av innehållet i lokala nyhetsmedier, där det också framgår vilka människor som syns i medierna. Därefter sammanfattas resultaten av en rad olika studier som berör specifika ämnen.

Synlighet för MR-frågor och olika grupper i lokala medier

I projektet *Publicistiska bokslut* vid Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet görs sedan 2001 en årlig genomgång av ett antal lokala nyhetsmedier i Sverige bland annat med avseende på tidningarnas innehåll och vilka människor som framträder i nyhetsutbudet.

Två ämnesområden dominerar nyhetsutbudet i de undersökta lokaltidningarna år efter år: Ämnena är sport och brottslighet som sammantaget svarar för en tredjedel av alla publicerade artiklar. Andra stora ämnesområden är politik, familj/fritid, kultur och nöjen samt ekonomi. Artiklar som berör mänskliga rättigheter, som barns och kvinnors rättigheter, diskriminering och integration, utgör mellan 0 och 3 procent av alla artiklar i de undersökta tidningarna (Andersson Odén, 2005).

När det gäller synlighet för olika människor i tidningsartiklarna har *Publicistiska bokslut* valt att undersöka hur artiklarnas huvudpersoner fördelar sig efter kön, ålder och etnicitet. Man avsåg också att räkna huvudpersoner med funktionshinder och HBT-orientering, men eftersom de var försvinnande få, redovisas inte deras andel i rapporterna.

Mätningarna av andelen män respektive kvinnor som är huvudpersoner i artiklarna har gjorts på ett stort antal tidningar och resultaten är samstämmiga och stabila över tid. I det lokala nyhetsutbudet är andelen manliga huvudpersoner omkring 75 procent och i utrikes- och inrikesmaterialet dominerar män ännu mer.

När det gäller åldersfördelningen hos de människor som framträder som huvudpersoner i artiklarna, så är de medelålders (30–65 år) som syns mest. Minst varannan huvudperson i de undersökta tidningarna är medelålders, vilket inte är överraskande. Dels utgör medelåldern ett långt spann i livscykel; dels är samhällsaktiva människor ofta i medelåldern. Barn under 18 år är huvudpersoner i 12 procent av artiklarna, ungdomar (18–30 år) i 27 procent och äldre människor, över 65 år, är huvudpersoner i 7 procent av det lokala artikelutbudet.

I de artiklar där huvudpersonens etnicitet framgår tillhör 94 procent av aktörerna majoriteten, det vill säga har svenska namn, 5 procent är invånare med icke-etnisk-svensk bakgrund och 1 procent klassificeras som utländska besökare (a.a.).

Några av resultaten från *Publicistiska bokslut* är anmärkningsvärda ur ett människorättsperspektiv. Mansdominansen på tidningssidorna

står i strid med jämställdhetsidealen på flera sätt. Dels innebär den sannolikt att mäns kunskaper och perspektiv i olika samhällsfrågor har företräde. Dels ger den ifrån ett budskap: Att det framför allt är män som har viktiga saker att säga. Motsvarande resonemang kan tillämpas när det gäller synligheten av människor som invandrat till landet samt etniska minoriteter. Cirka 12 procent av Sveriges befolkning utgörs av personer som själva har invandrat och om barnen till dem också räknas så innebär det att cirka 20 procent av befolkningen har annan etnicitet än svensk. Men dessa personer är alltså kraftigt underrepresenterade i de lokala nyhetsmedierna och intressant nog tycks befolkningens sammansättning i olika mediernas utgivningsområden inte spela någon roll för hur ofta icke etniskt svenska invånare kommer till synes i utbudet. Cirka 5 procent av dem syns som huvudpersoner i de lokala nyheterna har annan bakgrund än svensk, oavsett om de utgör 25 eller 6 procent av befolkningen i regionen. Det tycks alltså handla om en mediologisk mekanism: Medierna avspeglar samhällets maktstruktur, inte befolkningens sammansättning.

Anmärkningsvärd är också den nästan totala frånvaron av människor med funktionshinder eller HBT-orientering bland artiklarnas huvudpersoner. Att mindre än 1 procent av artiklarna i stora regiontidningar och stora dagliga lokaltidningar åren 2001–2004 tar upp frågor som berör mänskliga rättigheter hänger sannolikt samman med den bristande representationen av olika minoriteter. Redaktionerna tycks befinna sig på avstånd från de sammanhang där människor kränks på grund av sin verkliga eller tillskrivna grupptillhörighet. Men nyhetsbevakningens inriktning har också att göra med vilka frågor som står på den politiska agendan, lokalt och nationellt. Politik och samhällsplanering är ett av de största bevakningsområdena i de undersökta tidningarna, medan mänskliga rättigheter är ett litet område. Det kan tyda på att frågorna inte har tagit plats i en etablerad politisk kontext, där de bevakas kontinuerligt.

A-mannen som norm

Under rubriken "A-mannen som norm" tar jag upp forskning kring medier och genus, HBT-frågor och funktionshinder. Valet av rubrik är intuitivt och alltså teoretiskt utvecklat. Den utgår från att journalistik i samhällets huvudfåra skapas i och för en bred före-

ställd gemenskap, som bland annat förutsätts dela vissa gemensamma kulturella värderingar.

Att nyheter i västvärldens nationella medier präglas av etnocentriska och androcentriska värderingsmönster är väl belagt. Rubriken utgår från misstanken att nyhetsmedierna också utgår från idén om en föreställd gemenskap, där det normala och riktiga är att vara frisk och heterosexuell.

Om det går att påvisa mönster i bevakningen som tyder på att nyhetsmedierna i första hand vänder sig till friska svenskfödda män med heterosexuell orientering, så innebär det inte att de har utformat ett ideologiskt program som syftar till detta.

Genus i nyhetsmedierna

Genusdimensionen skär igenom alla ämnesområden i medierna där diskriminering kan tänkas uppträda; i rapporteringen kring flyktingfrågor, människohandel, i representationen av funktionshinder eller av HBT-personer, och i bevakningen av rasism och diskriminering.

Här tar jag kort upp genusdimensionen frikopplad från andra ämnesområden. Forskning kring medier och genus är ett fält i sig, som analyserar hur ”medier framställer kvinnor och män, vilka roller de framträder i och vilken vikt som tillmäts deras kunskaper och erfarenheter” (Kleberg, 2006).

När det gäller hur ofta kvinnor framträder i nyheterna är resultaten från undersökningar av olika medietyper relativt samstämmiga. I en studie av vilka som utgör källor i nyheterna i svensk storstadsmorgonpress fann Anders Sahlstrand (2000) att 77 procent av de muntliga källorna var män och 23 procent kvinnor. Inom så kallade ”mjuka” och traditionellt kvinnliga ämnesområden som vård och utbildning var andelen kvinnliga källor något högre, medan män dominerade nästan helt inom ”hårda” ämnen som brott och ekonomi.

Monica Löfgren Nilsson har undersökt hur ofta och i vilka sammanhang kvinnliga intervjupersoner förekom i Sveriges Televisions nyhetsprogram *Aktuellt* och *Rapport* åren 1958–2003 (Löfgren Nilsson, 2004). Nyhetsprogrammen i Sveriges Television lägger tyngdpunkten på så kallade seriösa och hårda bevakningsområden; krig, politik, näringsliv. Det är domäner där den manliga dominansen är och har varit stor, både när det gäller vilka som intervjuas och vilka reportrar som tar sig an ämnena.

Under nyhetsprogrammets första årtionden låg andelen kvinnliga intervjupersoner på runt 10 procent, men under början av 1990-talet skedde en kraftig ökning med toppnoteringen 29 procent kvinnor bland de intervjuade 1995. Åren 2000–2003 var andelen intervjuade kvinnor 25 procent. Löfgren Nilsson pekar på att kvinnor företrädesvis får uttala sig inom ”mjuka” ämnesområden som vård, skola och barnomsorg. Hon visar också att andelen kvinnor inom olika aktörskategorier är relativt permanent över tid. När så kallade vanliga människor intervjuas är kvinnor relativt väl representerade med 43 procent och bland intervjuade ”kändisar” inom nöjen, sport eller kultur är 30 procent kvinnor. Men bara 13 procent av intervjuade experter och 19 procent av politikerna är kvinnor i SVT:s nyhetsprogram 2000–2003. Här kan man se att nyhetsmedierna är mer traditionella i representationen av män och kvinnor än till exempel de politiska partierna. 2005 var 43 procent av riksdagsledamöterna kvinnor och 10 av de 22 statsråden var kvinnor (Jarlbros, 2006).

Vad betyder nyhetsmediernas bristande representation av kvinnor för jämställdheten i samhället? Det är naturligtvis omöjligt att svara exakt på, men om vi antar att medierna erbjuder ”dagligen återkommande referensramar, förgivettagna uppfattningar om omvärlden, resurser för oss att använda för att utveckla personliga och kollektiva ideal” så spelar det en stor roll hur män respektive kvinnor representeras (Dahlgren, 2004:417). Den relativa exkluderingen av kvinnors röster och perspektiv är en form av diskursiv diskriminering. Det är alltså män som får synas mest och tala mest inom i stort sett alla samhällsområden som gestaltas i televisionen. Enligt medieforskaren Maria Edström som gjort en omfattande kartläggning av hur kvinnor och män framträder i TV:s olika genrer, är det bara inom ett tema som fler kvinnor än män uttalar sig: Mänskliga rättigheter. Men frågor kring mänskliga rättigheter är samtidigt ett litet ämne i televisionen under den februarivecka år 2000 som Edström undersökt (Edström, 2006).

Medieforskaren Gunilla Jarlbros ger en rad exempel på diskriminerande inslag i den bevakning som gestaltar kvinnor i olika roller. Kvinnor i den offentliga sfären blir beskrivna och kränkta med hänvisning till sådant som tillhör den privata sfären; klädsel, utseende, familjerelationer. Kvinnliga politiker, tjänstemän och idrottsutövare får sitt utseende nagelfaret i detaljerade beskrivningar och kvinnliga chefer förknippas ibland med negativa schabloner som ”järnlady” eller ”Madam Saddam” (Jarlbros, 2006).

Hur utbredd denna form av diskursiv diskriminering av kvinnor är i nyhetsmedierna finns det inga mått på.

En viktig del av den genusorienterade medieforskningen berör representationen av kvinnligt/manligt i populärkulturen, alltså i veckopress, tevefiktion, dokusåpor och realityserier (Kleberg, 2006). Jag går inte in på denna forskning i en översikt som framför allt berör de etablerade nyhetsmediernas utbud, men jag vill ta upp en tendens i som Kleberg (a.a.) problematiserar, nämligen medieutbudets sexualisering. Sexualiseringen syns också i de stora kvällstidningarna Aftonbladet och Expressen och i televisionens utbud.

Även nyhetsjournalistik är en del av populärkulturen och det är ibland svårt att definiera var gränserna går mellan populärjournalistik (som rör kändisar, nöjen och intimsfären och som berättar dramatiskt och lättfattligt) och samhällsorienterad nyhetsjournalistik som utmärks av ideal som opartiskhet, neutralitet och samhällsrelevans (vilket ofta innebär en myndighetsbaserad framställning) (Dahlgren & Sparks 1992). Vidare tycks det vara så att populärjournalistikens ämnesval och berättelsestil är trendsättare också i de stora nyhetsmedier som räknas som seriösa och samhällsorienterade (Djerf Pierre & Weibull, 2001). Intimiseringen och sexualiseringen av medieutbudet kan alltså väntas öka och det finns en risk att områdena exploateras ur kvinnoförnedrande perspektiv.

HBT i nyhetsmedierna

Inom svensk medieforskning finns det ännu så länge inga systematiska undersökningar av hur homo- bi- och transsexualitet gestaltas i medierna och inte heller någon queerinspirerad forskning om hur eller huruvida heteronormativitet kommer till uttryck i nyhetsutbudet.

Dock finns en rad intressanta iakttagelser i en artikel av journalisten och mediegranskaren Emma Sahlman, som har gjort en genomgång av RFSL:s (Riksförbundet för sexuellt likaberättigande) arkiv av tidningsartiklar från åren 2000–2005 (Sahlman, 2005). Artikeln inleds såhär:

Fortfarande är det bögarna som syns. Gärna i fjäderboa. Och när flatorna får vara med i tidningen pratar de om att skaffa barn. Samtidigt får kränkande åsikter framföras fritt utan några som helst motfrågor. Mediebilden av hbt-personer på 2000-talet är komplex. Allt är okej. Fast ändå inte riktigt. Alla är normala. Men vissa mer än andra (Sahlman, 2005:142).

Sahlman hävdar ett det finns en medial genushierarki också i hur HBT-frågor skildras. Homosexuella män är de som syns mest i pressklippen. När lesbiska kvinnor syns handlar det i första hand om att de ska eller vill skaffa barn. Könsmaktordningen i medierna slår alltså igenom även när det gäller HBT-frågor. Bisexuella och transpersoner är i stort sett osynliga. Sahlman säger att de artiklar som explicit handlar om rättighetsfrågor eller om kränkningar av HBT-personer i allmänhet är välbalanserade. Hon citerar också riksdagsledamoten Martin Andreasson, som har skrivit en rapport om hur homosexualitet gestaltades i medierna under början av 1990-talet. Andreasson säger att mycket har blivit bättre sedan han skrev sin bok. Det finns många fler öppna homosexuella som också syns i medierna, speciellt på nöjessidorna. Samtidigt ser Andreasson inga tecken på att journalistik avspeglar annat än den heteronormativa normen. ”Jag räknar inte med att få min verklighet beskriven, när jag läser en tidning, säger han” (a.a: 157).

De få grovt homofobiska texter som Sahlman hittar i materialet är alla publicerade i mindre lokaltidningar, och att döma av de exempel hon ger, är de författade av krönikörer och ledarskribenter; alltså inte av nyhetsjournalister. Likväl ger de ifrån sig ett budskap om vilken etisk nivå tidningen tillåter sig själv och därmed sin läsekrets. Här ett exempel från en krönika i Länstidningen i Östergötland den 7 juni 2002, i samband med att riksdagen har beslutat att adoptionsansökningar från samkönade par ska godkännas:

– Avskaffa samtliga åldersgränser för äktenskap och sexuellt umgänge!
Pedofiler har allt för länge tvingats leva i halvskymning.

– Öppna bårhusen för allmänheten!

Nekrofiler behöver också umgås.

– Tillåt partnerskap över artgränserna!

Såväl hängbuksvin som vanliga grisar har rätt till äkta kärlek.

– Återinför skolagan.

Sadister har precis som alla andra känslor i kroppen.

(”Världens homovänligaste land”, Länstidningen i Östergötland 7/6 2002.)

Jag har funderat på om det är rimligt att återge den här typen av texter i offentligt tryck, vilket innebär att de får spridning, men har bestämt mig för att det är nödvändigt, för att belysa det hat och förakt som HBT-personer kan utsättas för i medierna.

Det förekommer också att hatiska och kränkande utsagor om homosexuella publiceras på tidningars insändarsidor med motiveringen att det är viktigt att *båda sidor* får komma till tals. Om en insändare har argumenterat för att par av samma kön ska ha rätt att adoptera, så är det sedan fritt fram för insändare som hävdar att homosexuella är undermåliga människor. Homosexualitet framställs som om det är en åsikt, som kan och bör bemötas i öppen debatt (Sahlman, 2005).

Samtidigt finns det en skygghet, eller ett ointresse i nyhetsmedierna inför att benämna och beskriva det rasistiska och homofobiska våld som riktas mot offer som har blivit utsedda just för att de ses som homosexuella. Historikern Heléne Lööw har gått igenom mediebevakningen efter ett tjugotal, överlagda och ofta mycket brutala, mord med rasistiskt inspirerade homofobiska motiv under de senaste årtiondena, och funnit att medierna har givit händelserna liten om någon uppmärksamhet och att man inte lyckats beskriva dem som de hatbrott de är (Lööw, 2003).

Johan Hilton har i reportageboken *No tears for queers* undersökt omgivningens och mediernas reaktioner efter två mord dikterade av homohat i Sverige, ett mord i Göteborg 1997 och det på 29-åriga Johan Pettersson i Katrineholm 2002 (Hilton, 2006). I båda fallen var riksmidiernas rapportering sparsam. När det gäller mordet i Katrineholm publicerar lokaltidningen Katrineholms-Kuriren ett trettiotal artiklar efter det att kroppen i hittas i april till dess att en stor manifestation mot våld hålls i staden i oktober. Men upplysningen att motivet till mordet på Johan Pettersson är homofobi antyds först i samband med rättegången i juni. Av de rikstäckande medierna är det bara kvällstidningarna Aftonbladet och Expressen som framhåller motivet till mordet. Hilton resonerar med tre olika journalister som skrev om mordet om orsaken till att den journalistiskt viktiga informationen att det rör sig om ett hatbrott, undanhålls. Svaren journalisterna ger tyder på en stor osäkerhet inför bevakningsområdet. En säger, att det är så svårt att fatta att en människa kan mörda en annan för att han hatar homosexuella, att man helt enkelt lämnar den möjligheten därhän. En annan hänvisar till hänsynen till offrets anhöriga och närstående. I och för sig sanna uppgifter om offrets sexuella orientering skulle kunna uppfattas som "missaktande". En tredje förklaring hänvisar till nyhetsvärdering och nyhetsarbetarnas föreställningar att läsekretsen inte är intresserad av eller kan identifiera sig med HBT-relaterade frågor (Hilton, 2006: 183–188)

Sahlman (2005) tar upp mediebevakningen efter två homofobiska mord i januari 2005; det ena på en känd TV-medarbetare och det andra på en 15-årig pojke. I inget av fallen beskriver medierna fallen som hatbrott. Speciellt anmärkningsvärt är detta när en 15-årig pojke mördas av två jämnåriga i januari 2005, och förövarna uttryckligen beskriver motivet som ett nazistiskt inspirerat böghat. Bevakningen av detta mord är minimal, vilket är förvånande, eftersom det handlar om en ung människa som mördas av en annan ung människa. Längre fram i denna rapport tar jag upp den mer omfattande bevakningen efter det att en 14-årig pojke dödades i Sollentuna hösten 2004 av en annan ung pojke som påstods tillhöra ett "invandrargäng" (Brune, 2005). Det tycks fortfarande i medierna finnas en rangordning av mordoffer i mer eller mindre värdiga, där homosexuella som inte samtidigt är kändisar, hamnar långt ner på värdighetsskalan.

Varför är det viktigt att medierna identifierar och belyser homofobiska hatbrott? Av samma skäl som det är viktigt att rasism och diskriminering förs upp på agendan i det offentliga samtalet. Medierna kan bland annat väcka opinion och inspirera till ansträngningar för att motarbeta tendenser till rasism och homofobi. De kan också informera om fenomenen på ett sådant sätt att de hjälper till att förebygga dem. Medierapporteringen kan också medföra att förövare eller presumtiva förövare inser det allvarliga i handlingarna och tar avstånd från dem (Bjørge, 1993).

Nyhetsrapportering om rasism och homofobi har viktiga svårigheter att hantera, eftersom den kan medföra oönskade konsekvenser för offren och de utsatta grupperna. Jag går närmare in på denna problematik i avsnittet om mediebevakningen av rasistiskt våld.

Men att inte uppmärksamma hatbrotten i medierna och att därigenom inte ge allmänheten möjlighet att ta avstånd från dem som just de hatbrott de är, kan innebära att de framstår som något oviktigt och/eller normalt.

Funktionshinder i medierna

Personer med någon forma av permanent funktionsnedsättning, som innebär ett handikapp i förhållande till det omgivande samhället, utgör en stor del av Sveriges befolkning. De siffror som brukar nämnas är 1,2 eller 1,8 miljoner personer, alltså cirka var femte individ.

Tre av de undersökningar av mediebildens av funktionshinder som jag kort ska referera behandlar utbudet i Sveriges Television. Medieforskaren Karin Ljuslinder undersökte utbudet från perioden 1956–2000 (Ljuslinder, 2002). Hon fann att från och med 1970-talet utgjorde program och inslag som på något sätt berörde funktionshinder och funktionshindrade personer två promille av sändningstiden. De flesta inslagen förekom i faktagenrer och hälften var nyhetsinslag. En analys av hur funktionshinder och funktionshindrade personer representeras i inslagen ger bland annat följande resultat:

Funktionshindrade personer framställs för det mesta som sitt funktionshinder och som representanter för en grupp människor som benämns ”De funktionshindrade”. Funktionshindret framställs som den viktigaste dimensionen i personernas liv och identitet.

Vidare representeras funktionshindrade personer i första hand via sina kroppar, med en kamerablick som fokuserar de kroppsliga detaljer som inte överensstämmer med det kroppsliga idealet.

Den, jämfört med rådande normer, ofullständiga kroppen framstår som ofullkomlig, onormal, avvikande och annorlunda och tenderar genom sin centrala position i berättelsen om funktionshindrade personer att framhållas som kärnan i människans hela personlighet (Ljuslinder, 2002: 110).

Ljuslinder hävdar också att det ofta är reportrar och icke funktionshindrade experter som talar om ”de funktionshindrade”, och att huvudpersonerna själva lyser med sin frånvaro eller bara syns som ”staffage”; alltså som stumma individer eller kollektiv i bild.

Ljuslinders slutsatser är att funktionshindrade stereotypiseras i några få roller och konstrueras som Andra; som en kategori människor som utmärks av egenskaper som kontrasteras negativt mot ”normaliteten”, det som ”vi” vill vara. Det har alltså under lång tid handlat om en diskriminerande och andrafierande gestaltning av funktionshinder i Sveriges Television.

Medieforskaren Marina Ghersetti har gjort en genomgång av bilden av funktionshinder och funktionshindrade i Sveriges Televisions nyhetsprogram under 2005 och första halvan av 2006 (Ghersetti, 2007). Hon finner att 0,7 promille av nyheternas sändningstid på något sätt berör funktionshinder under denna period. De former av funktionshinder som oftast syns i nyheterna är sensorisk försvagning, rörelsehinder och psykisk sjukdom.

Vidare konstaterar Ghersetti att när personer med funktionshinder förekommer i nyhetsinslag, så är det nästan utan undantag i sammanhang som berör just funktionshinder. Funktionshindrade personer är alltså mycket sällan inkluderade i nyhetsprogrammen som vanliga medborgare eller experter. De funktionshindrade som framträder är i stor utsträckning privatpersoner, talespersoner från handikapporganisationerna och idrottsrörelsen och de framträder som representanter för ett funktionshinder eller för "de funktionshindrade". Ghersetti påpekar att denna framställning i sig är diskriminerande, eftersom funktionshindrades röster och perspektiv är exkluderade i generella samhällsfrågor. Men det finns också diskriminerande drag i den bevakning där funktionshindrade uppträder. Dels på det sättet att de tilldelas några få, ofta stereotypa, roller som offer eller hjälte. Dels genom att de får uttala sig i mindre utsträckning än andra aktörer i inslagen. 60 procent av inslagens funktionshindrade personer kommer inte själva till tals, utan omnämns av andra. De framstår alltså ofta som passiva och som föremål för andras uttalanden och åtgärder. Intressant nog ger TV-inslagens bildsättning en annan bild. Här gestaltas de funktionshindrade personerna som aktiva; de interagerar med andra eller agerar själva och ingår i en social kontext. Ghersetti tror att detta hänger samman med att bilder och bildsekvenser som skildrar någon form av aktivitet helt enkelt anses vara mer intressanta, och TV-mässiga kan man tillägga, än de som inte gör det.

Ghersettis slutsatser liknar Ljuslinders:

/Rapporteringen/ förmedlar och upprätthåller en bild av funktionshindrade som "dom", en grupp som står vid sidan om och avviker från det "vi" som representerar den samhälleliga normen. /.../

Dels handlar det om att funktionshinder endast beskrivs genom ett fåtal sjukdomar och diagnoser och att nyhetsinslagen ofta har en negativ vinkel som förmedlar bilden av hopplöshet, ohälsa, problem eller utanförskap. Dels handlar det om att funktionshindrade personer i stor utsträckning ges rollen av offer, det vill säga passiva, hjälplösa och svaga personer, som sällan för sin egen talan. När de ändå gör så, så framträder de oftast som privatpersoner och sällan som talesmän på

den offentliga arenan. Personer med funktionshinder behandlas som delar i ett kollektiv, en abstrakt grupp, snarare än som enskilda individer (Ghersetti, 2007:38).

En undersökning av bilden av funktionshindrade i Sveriges Televisions samtliga program under *prime time*, de cirka 300 minuter varje dag som har flest tittare, ger dock något andra resultat än Ghersettis (Amsen m.fl.,2007). När alla programtyper granskas under den sista veckan i mars 2007, visar det sig att funktionshindrade på något sätt finns med under 3 procent av den totala sändningstiden. Huvuddelen av de som syns, 68 procent, är män och rörelsehinder är den typ av funktionshinder som syns oftast. Merparten av dem som syns är privatpersoner och merparten av dessa syns bara i bild utan att vare sig bli omtalade eller själva uttala sig. Möjligen framträder alltså en stor del av de funktionshindrade som syns i televisionen som ett slags "staffage"; de visas upp som en del av samhället men medverkar inte i att definiera de frågor som programmet tar upp (Jmf. Ljuslinder ovan).

En studie av hur personer med funktionshinder framställs i olika genrer i svensk television lyfter fram viktiga skillnader i perspektiv och människosyn olika programtyper emellan. Det handlar alltså inte längre om samma slags stereotypa representationer av funktionshinder i alla genrer (Damberg Berg & Ålöw, 2007).

I ett par av de refererade undersökningarna reflekterar författarna kring det faktum att merparten av de personer med funktionshinder som syns i TV är män. Proportionerna är de som generellt gäller i nyhetsmedierna; knappt var tredje person som framträder är en kvinna. Ljuslinder resonerar kring möjligheten att det beror på att funktionshindrade redan representeras som svaga, hjälplösa och passiva Andra, och att de inte dessutom behöver vara kvinnor. Hon menar samtidigt att den rådande genusmaktordningen slår extra hårt mot funktionshindrade kvinnor, också när det gäller medierapporteringen. De få nyheter hon hittar om sexualiserat våld mot funktionshindrade tycks vara könsblinda; alltså man glömmer att nämna att offren är kvinnor; det är etiketten "funktionshindrad" som används.

Amsen m. fl. tar upp att de funktionshindrade som tillskrivs de tydligaste stereotypa rollerna är de som är psykiskt sjuka. De uppträder antingen som skurkar eller offer (Amsen m.fl., 2007: 57). Medievetaren Joel Rasmussen har analyserat bevakningen i Dagens Nyheter, Aftonbladet och Rapport efter mordet på utrikesminister

Anna Lind och andra våldsbrott 2003, som tillskrevs psykiskt sjuka människor (Rasmussen, 2007). Han finner att diskursen i nyhetsmedierna är starkt influerad av populärkulturens stereotyper av den vansinniga mördaren. Handlingarna beskrivs som helt och hållet dikterade av gärningsmännens psykiska sjukdom. Andra faktorer som ålder, kön, social och ekonomisk status, tidigare traumatiska upplevelser eller missbruk tonas ner och brotten ses som en följd av individens disposition. Vidare framstår personer med psykisk sjukdom som helt och hållet ur stånd att ha förnuftsmässiga skäl för sina handlingar. Deras handlingar är slumpmässiga, oförutsägbara och oförklarliga. Motpolen till denna stereotyp är ett underförstått "vi" som utmärks av rationalitet, förutsägbarhet och begriplighet.

Medierapporteringen utmärks dels av en dramatiserande och känslös framställning med rubrikord som "psyksjuk" och "vansinnesdåd" och med formuleringar som "döden vandrar fritt omkring på våra gator", "vem som helst kan drabbas när som helst". Dels hämtar rapporteringen en viktig del av sin källinformation från auktoriteter inom den medicinska psykiatrin, som ställer generella diagnoser och klassificerar och benämner symtom på mental ohälsa. Båda framställningssätten ger sitt bidrag till att konstruera psykiskt sjuka människor som "inte som vi".

Rasmussen hävdar att när medierna på detta sätt fokuserar på psykisk sjukdom som enda orsak till våldsamma dåd stigmatiserar man samtidigt en stor grupp människor med psykiska funktionshinder som potentiellt våldsamma och farliga. Följaktligen kom också mediediskursen 2003 att innehålla krav på ökade tvångsåtgärder inom mentalvården, medan vårdens kvalitet knappast ifrågasattes (Rasmussen, 2007:114).

Rasmussen (2007) liksom Ljuslinder (2002) försöker på olika sätt lyfta fram och problematisera den normalitetsnorm som mediediskursen kring funktionshindrade utgår från. Rasmussen pekar på stereotypernas socialpsykologiska funktion. För att "vi" ska kunna uppleva oss som förnuftiga och sunda måste andra stigmatiseras som totalt oförnuftiga. Publicisten Walter Lippman pekade redan i boken *Public Opinion* (1922) på hur starkt den negativa stereotypiseringen av andra är knuten till den egna självrespekten. En attack på stereotyperna blir en attack på fundamenten i "vår" världsbild och självbild.

I varje fall fungerar stereotyper så i ett binärt tänkande, som bygger på absoluta motsatser mellan till exempel normal/onormal,

frisk/sjuk, god/ond, ren/oren. Ljuslinder förslår att man ska lyfta bort "dimridåerna kring normalitetens försåtliga hegemoni" och anamma insikten att ... *på nära håll är ingen normal* (2002:168). Hon sammanfattar olika forskares förslag till hur medierna bör förändra representationen av funktionshinder:

Det behövs tre saker /.../ för att åstadkomma en förändrad mediebild. För det första en vilja att använda funktionshindrade personer i medieproduktioner som skådespelare, programledare och såpastjärnor. För det andra en självklar involvering av funktionshindrade karaktärer i serier och i bakgrunden av serier, som staffagepersoner, allmänheten. För det tredje krävs det också program filmade med funktionshindrade personers kameraöga (Ljuslinder, 2002:158).

Det nationella som norm

I de följande avsnitten går jag igenom några resultat och resonemang från den medieforskning som berör flyktingfrågor, representationen av "invandrare" och minoriteter samt bevakningen av diskriminering och rasistiskt våld. Fokus ligger på de tendenser till diskursiv diskriminering och stereotypisering som finns i nyhetsförmedlingen, samt mer allmänt på hur och när mänskliga rättigheter aktualiseras i bevakningen.

Det finns i senare forskning gott om belägg för att medierna i frågor som rör flyktingar och "invandrare" aktiverar en "normalitet" eller värdegrund som kan kallas "banal nationalism" (Billig, 1995; Camauer och Nohrstedt, 2006; Hultén, 2006; Olausson, 2006). "Banal nationalism" ska skiljas från den typ av nationalism som kommer till uttryck i högerextrema grupper eller vid nationella manifestationer. Banal nationalism i medierna bygger ofta på en rutiniserad rapportering där nationen placeras i händelsernas centrum, samtidigt som medierna bidrar till att skapa nationen som en ideologisk, kulturell och språklig föreställd gemenskap. Exempel på den banala nationalismens förmåga att skapa "oss", publiken, som en svensk gemenskap är till exempel väderrapporterna, sportrapporteringen, firandet av speciella högtider, kungens tal till nationen i Sveriges Radio, året som gått med kungafamiljen i Sveriges Television. Också en nyhetsrapportering som oreflekterat tillskriver de nationella offentliga maktstrukturerna legitimitet i mötet med till exempel flyktingar, etniska minoriteter eller demonstranter, kan sägas bygga på och bygga in en banal nationalism i berättandet (Olausson, 2006). Banal nationalism i nyhetsförmed-

lingen kan fungera diskriminerande och exkluderande och förhindra fokus på människors lika värde och värdighet.

Flyktingfrågor i nyheterna

Flyktinginvandringen till Sverige har varit föremål för stor uppmärksamhet i medierna under de senaste årtiondena om man jämför med till exempel uppmärksamheten på integrationsfrågor, rasism och diskriminering (Asp, 2002; Brune, 2004).

I nyheter om flyktinginvandringen och flyktingpolitiken framträder flyktingfrågorna i viss utsträckning i ett nyhetsformat som tillämpas i journalistik som handlar om gränskontroll i allmänhet; ankomsten av flyktingar beskrivs som ett oönskat gods på samma sätt som när journalisten följer polisen och tullen i deras hantering av droger och annat smuggelgods (Berggren och Sandblad, 2001; Brune, 1989, 2004; Östman, 2007).

Nyhetshistorierna medierar och publikanpassar diskurser som utgår från myndigheter som arbetar med gränskontroll och flyktingmottagande. Nyckelord i rapporteringen är *flyktingtrafik*, *asylström*, *illegal invandring*, *människosmugglare*, *kriminell verksamhet*, *falska pass*, *falska identiteter*. Texterna förlänas spänning med hjälp av metaforer som "våldsamma vågor", "kaosartad", "invasion" och genom en känslomässigt neutral, men självklar identifikation med myndigheternas svårigheter att visitera, utplacera, avvisa och återbördla flyktingar, genomlysa passhandlingar och så vidare. Det finns en viss detaljrikedom när det gäller olika tekniker för att komma brottslingarna på spåren och nyhetsvokabulären är en mix av diskurser från den hårdkokta kriminalromanen och de gränsvaktande myndigheterna. Flyktingarnas röster och den bakgrund de själva skulle ange som skäl för att söka skydd har ingen eller marginell plats i texterna.

Den polisiära misstankens diskurs när det gäller flyktingar har etablerats i nyhetsförmedlingen i ett fast nyhetsformat, där den enskilda journalisten bara behöver fylla i den egna rapporten med nya siffror och förnyade farhågor inför någonting hotfullt; att det är en invasion, att det inte handlar om riktiga flyktingar, att "de" har kommit med människosmugglare, att det kan gömma sig terrorister bland dem, att de kan ge upphov till främlingsfientlighet. Genomslaget för diskursen bör ha samband med nyhetslogiken. Tre viktiga drag gör det tolkningspaket som används speciellt

lämpligt i en rutinmässig nyhetsbevakning: Det gestaltar en enkel *konfliktsituation* med hjälp av *lättillgängliga källor* som förser nyhetstexten med en rad *faktiska uppgifter*. Tolkningspaketets praktiska användbarhet består i att det överensstämmer med de fasta format och fasta bevakningsrutiner som utgör viktiga element i nyhetsmakandet, där källor inom byråkratierna ger aktuell information i form av siffror, myndighetsåtgärder och myndighetsfarhågor. Den fakticitet som präglar de nyhetshistorier som utgår från det gränspolisiära perspektivet – uppgifter om antal asylsökande och procentuella förändringar som kan illustreras med kartor, pilar och tabeller, uppgifter om åtgärder, kostnader och så vidare förser nyhetstexten med empirins prestige. Tolkningspaketets charm – de drag som skapar spänning i de myndighetsbaserade texterna – är kopplingen mellan flyktingar och olika hotbilder. Flyktinginvandringen konstruerad som hot stämmer med en nyhetsrapportering där avvikelser och hot mot ”vår” trygghet är ett konstant tema. Att en flyktingjournalistik med samma form och innehåll uppträder i andra västeuropeiska länder bekräftar kanske anspråken på legitimitet och relevans.

Varje allmänreporter kan skapa en nyhet med rubriken ”Människosmuggling hotar asylrätt” (Dagens Nyheter/TT 11/11 2002) genom att kasta en blick på tidigare nyheter inom genren. Det är bara att fylla i de aktuella siffrorna och åtgärderna, krydda framställningen med metaforer från naturkrafternas domän och med myndighetens farhåga för ett ökat ”inflöde av smugglade människor” (a.a.). Eventuella följdfrågor till politiska instanser hämtas från den problematik som formuleras inom gränsväktarens verksamhetsfält: Hur ska ”vi” kunna kontrollera och stoppa flyktingarna (som alltid kallas ”asylsökande” i denna diskurs) mer effektivt? Nyhetsmedierna strukturerar situationen utifrån tankefigurerna ”invasion – försvar” och ”ordning – kaos” och ställer politiker och allmänhet inför frågan om ”vi” bör försvara oss mot kaos eller ej. ”Flyktingströmmen” framstår som ett hot mot nationella värden på ett dunkelt och sammansatt sätt. Flyktingar associeras med illegalitet, ses som ett hot mot ”vår” kontroll över gränsen och ”flyktingströmmen” sägs föda eller utlösa främlingsfientlighet och våld. Flyktingar som söker säkerhet ses som en säkerhetsrisk (Abiri, 2000).

När denna inriktning dominerar nyhetsrapporteringen, så sker en genomgripande diskursiv diskriminering av flyktingarna själva. Deras röster och perspektiv är exkluderade från diskursen, de fram-

ställs i negativ dager och som objekt för olika myndigheters vedermödor, och det finns också exempel på att nyhetsmedierna naturliggör en materiell negativ särbehandling av de asylsökande eller av flyktingar som har fått uppehållstillstånd (Brune, 2004). Flyktingarnas rättigheter åsidosätts i mediediskursen, och om deras rättigheter också åsidosätts i verkligheten, så hamnar inte detta på agendan.

Tankefiguren flyktingström = kaos uppträder i politisk diskurs och i nyheter om flyktingfrågorna under hela 1900-talet (Hammar 1964; Hultén 2001) och även under 2000-talets första år (Berggren och Sandberg, 2001; Berggren, 2003; Brune, 2006). Hur inflytelserik den är för närvarande finns det ingen forskning om. Men den har sällan varit oomstridd. Perspektiv som sätter flyktingars mänskliga och legala rättigheter i förgrunden har i olika grad haft synligt utrymme i politiken och inom medierna under hela perioden (Brune 1990, 2004; Dahlstedt 2000).

Ofta har det i medierna handlat om att sätta den enskilda utvisningshotade människan i förgrunden och att ta den lilla människans parti mot överheten. Texterna tar avstamp i ett folkligt ”vi här nere” som ställer myndigheterna och politikerna mot väggen, som grymma och omänskliga. Särskilt kvällspressen har genom åren drivit ett antal fall och ibland fått till stånd ett beslut om uppehållstillstånd för den utvisningshotade individen. Jag har tidigare analyserat ett antal utvisningshistorier som ett specialfall av en populärjournalistisk typhistoria, där den lilla människan gestaltas som ett oskyldigt offer för övermakten; en historieförm som har sina rötter i folksagan och som går att analysera som sådan (Brune, 2004). Utvisningshistoriernas värde ur ett människorättsperspektiv är att de lyfter fram hur basala mänskliga behov åsidosätts i svensk flyktingpolitik och att de möjliggör identifikation med och engagemang för den utsatta människan. Samtidigt villkorar det dramaturgiska formatet vems historia som kan berättas och hur det kan ske. I typhistorien ska ”offer-hjälten” (den utvisningshotade) utan egen förskyllan ha hamnat i sin svåra situation och medierna har framför allt valt att gestalta barns, helst små sjuka flickors, situation. Den politiskt aktiva, vuxna mannen har inte rymts inom formatet, hur mycket han än har varit offer för felaktiga myndighetsbeslut (Brune, 2004). Vidare har historierna varit inriktade på det individuella fallets dramatik och upplösning. De har inte tillåtit en generell granskning av flyktingpolitisk praxis.

Det har alltså till en bit in på 2000-talet funnits en nyhetslogisk uppdelning i två olika nyhetsformat för flyktingfrågor, vart och ett med sina regler för vad som kan berättas och hur, och båda odugliga för en generell journalistisk granskning av flyktingpolitiken och av asylsökandes/flyktingars situation när det gäller mänskliga rättigheter.

Min upplevelse är att det har skett en förändring i den journalistik som rör flyktingfrågor sedan några år tillbaka, men tyvärr finns det ingen systematisk forskning inom området. Bevakningen av de apatiska flyktingbarnens situation under 2005 visar emellertid att svenska dagstidningar (både så kallade kvalitetsmedier och kvällspress) kan kombinera gestaltningen av det individuella ödet med generella resonemang kring flyktingpolitikens regelverk och praxis (Brune, 2006).¹ Den intensiva och myndighetskritiska bevakningen av de apatiska flyktingbarnens situation bör ha bidragit till den kursändring som regering och migrationsmyndigheter till slut gjorde, som innebar både en möjlig amnesti för de utsatta familjerna och en diskursordning, där myndigheternas misstänkliggörande av samma familjer framstod som maktmissbruk.

Just medan jag skriver detta (i augusti 2007) tar jag del av en engagerad och kunnig journalistik i Sveriges Radios aktualitetsprogram som ifrågasätter de svenska migrationsmyndigheternas uppfattning, att det är säkert att skicka tillbaka flyktingar till Irak. Journalisterna tar ett tydligt ansvar i flyktingfrågorna.

Vilka är förutsättningarna för att journalistik i flyktingfrågor ska sätta mänskliga rättigheter i förgrunden? För det första en värdegrund: Flyktingar har rätt inte bara till en rättvis asylprövning. De har också rätt att beskrivas och behandlas med respekt för sin bakgrund och sitt människovärde.

Att medierna tar upp myndigheternas felaktiga och inhumana bedömningar i asylärenden innebär inte, som det ibland hävdas både av journalister själva och av företrädare för migrationsmyndigheterna, en risk för ökat godtycke i asylprövningen. Sannolikt är det tvärtom. Myndigheter som inte granskas systematiskt kan utan risk agera godtyckligt.

Det har sagts återkommande genom åren, att medierna gör sig till migrationsdomstolar genom att lyfta fram specifika fall och driva dem på ett sådant sätt, att myndigheterna faller till föga och ger den omskrivna personen uppehållstillstånd, medan andra och

¹ Det jag själv har undersökt är dagstidningar, men troligen är slutsatserna tillämpliga också när det gäller nyheterna i SVT och SR.

kanske mer utsatta personer som inte blir omskrivna, utvisas. Jag kan inte se att detta är ett argument mot att bevaka och driva speciella fall, däremot kan resonemanget användas som argument för att det behövs en mer systematisk mediebevakning.

Det har förekommit att medieuppmärksamheten på en utvisningshotad person har givit vederbörande de avgörande kriterierna för asyl; nämligen att själva publiciteten kring hans/hennes verksamhet eller sexuella orientering gör det livsfarligt att återvända till hemlandet. Dagens Nyheter har i flera omgångar under 2000-talet publicerat artiklar om iranska homosexuella män, som utlänningsnämnden beslutat att inte bevilja asyl, med hänvisning till att deras sexuella orientering inte varit känd av iranska myndigheter och att de inte riskerar förföljelse och straff, så länge de hemlighåller sin homosexualitet. Publiceringen har i dessa fall framtvingat förändrade myndighetsbeslut. Det etiska problemet här ligger inte hos medierna i deras roll som "samvetets väktare", utan hos en myndighet som ser det som förenligt med mänskliga rättigheter, att människor under hot om straff tvingas dölja sin sexuella orientering.

Om värdegrunden är den första förutsättningen för en god flyktingjournalistik, så är kunskap om internationella konventioner och svensk lagstiftning och praxis en andra nödvändig förutsättning. Konventioner och lagar går emellertid att tolka på olika sätt och svensk praxis i flyktingärenden har länge varit avsiktligt ogenomskinlig. Den granskande journalistiken har varit och är beroende av insatta källor bland flyktingadvokater och i de frivilligorganisationer som arbetar med flyktingfrågor. Sannolikt är också kunniga och engagerade politiker en viktig förutsättning för en journalistik som sätter flyktingars rättigheter i förgrunden. Journalistik behöver legitimeras av personer med erkänd auktoritet i samhället. Bevakningen av de apatiska flyktingbarnens situation 2005 hämtade en viktig del av den principiella argumentationen från källor inom politiska partier och frivilligorganisationer (Brune, 2006).

Det tredje rekvisitet för en god flyktingjournalistik är inlevelse i den enskilda människans situation.

Mediernas invandrare

Nuets stora utmaning är den segregering som äger rum i dagens Sverige både inom utbildningen och inom bostads- och arbetsmarknaden och som riskerar att skapa en ojämlikhet som ärvs över generationer. Segregeringen leder till att grupper av människor blir uppfattade som och presenterade i medierna, som helt och hållet annorlunda och som främmande för vårt samhälle. De blir rasialiserade; beskrivna och bemötta på ett sätt som påminner om hur "andra raser" har behandlats som underlägsna och främmande. De förväntningar som byggs upp i ett segregerat samhälle leder i sin tur till en diskriminering, som inte är renodlat riktad mot den Andras "ras", religion eller nationalitet, utan mot den blandning av främmande egenskaper som hon föreställs vara bärare av (Diskrimineringsombudsmannen, 2001).

Citatet är hämtat från ett föredrag som den brittiske sociologen Michael Banton, som är nestor inom modern forskning kring rasism, höll vid en konferens som Diskrimineringsombudsmannen arrangerade i december 2000. Banton beskriver ett smärtsamt uppvaknande i de västeuropeiska länder, som länge betraktade sig själva som befriade från rasistiska tanke- och handlingsmönster, och därmed inte tog itu med diskriminerande strukturer inom medier och andra samhällssektorer. Han sätter fingret på den speciella form av andrafiering som sker i förhållande till dem som ses som "invandrare" i Sverige. "De" tillskrivs en mix av främmande och problematiska egenskaper, vilket i sin tur leder till faktisk diskriminering.

I dag finns en ganska bred forskning om bilden av "invandrare" i svenska nyhetsmedier. Jag ska ta upp några huvuddrag i denna bild (dessa bilder) och därefter gå in på tre speciella teman som knutits till "invandrare": förorten, hedersrelaterat våld och islam/muslimer.

Även om invandrarbegreppet när det introducerades i det offentliga samtalet vid mitten av 1970-talet framstod som ideologiskt oskyldigt och välvilligt, så är det problematiskt från det ögonblick det tar form och ännu mer i sin användning. Att upprepat i offentlig statistik, i medier och politik urskilja vem som är infödd och vem som är invandrad, bäddar för idéer om att det finns viktiga skillnader mellan den infödde och den invandrade, och att skillnaderna har med ursprung att göra. Kategoriseringen med dess möjlighet att strukturera seende och skrivande är en nödvändig förutsättning för medieinvandrarens födelse: En gemensam beteckning för dem som inte är födda som medborgare i landet och deras barn. Begreppet får vidare beteckna inte bara egenskapen att

ha bytt land utan helt andra, men förmodat gemensamma, egenskaper hos människor som betecknas som ”invandrare”: Invandrar-kultur, invandrarkvinna, invandrarproblem. Egenskaperna skiljer kategorin ”invandrare” från kategorin ”svenskar”.

Nyhetsmedierna har på olika sätt bidragit till att ladda det i sig ganska innehållslösa invandrarbegreppet med egenskaper som konnoterar det annorlunda och problematiska. Detta har dels skett genom en tillämpning av rutinmässiga nyhetstekniker, som förmodligen också används i förhållande till andra kategoriserade och underordnade grupper i samhället. Det har också skett genom stereotypisering, alltså genom att ”invandrarkvinnan”, ”invandrar-mannen”, ”invandrarkillen” och ”invandrarflickan” har tilldelats bestämda roller i återkommande historier, och genom att ”förör-terna” (vissa ytterområden till städerna) upprepat har gestaltats som främmande och skrämmande platser (Ericsson m. fl., 2002; Bredström, 2002; Brune, 2004; Ericsson, 2005).

I en undersökning av artiklar i Dagens Nyheter åren 2002–2004, som på olika sätt lyfter fram ”invandrare” som kategori identifierade jag några återkommande, i sig triviala, nyhetstekniker som tillsammans och upprepat skapar kategorin ”invandrare” som en stigmatiserad grupp.

Nyhetsmediernas bidrag till att befästa kategorin ”invandrare” som särskild består delvis i tillämpningen av triviala nyhetstekniker.

Praktiska nyhetsord som ”invandrarkvinna”, ”invandrartät”, ”invandrarförort” upprepas tills de ser ut att beteckna något påtagligt.

”Invandrare” presenteras med utgångspunkt i problem som definieras av olika myndigheter.

”Invandrare risk i trafiken”

Få invandrare vill bli poliser

Invandrarflickor äter sämst²

Statistiska skillnader mellan ”svenskar” och ”invandrare” omvandlas till egenskaper – brister – hos den avvikande kategorin, ”invandrarna”.

Invandrare klarar inte skolkkrav

Invandrare klarar skolan sämst

Svårt för invandrare få gymnasieplats

² Exempelen är hämtade från rubriker och artiklar i Dagens Nyheter 2002–2004 (se Brune, 2004:309–337).

Strukturella samhällsproblem konkretiseras som egenskaper hos eller svårigheter för ”invandrare”.

Svårt för invandrare komplettera utbildning
Många invandrare känner sig maktlösa

Generella utsagor om ”invandrare” från experter, utsedda representanter för ”invandrare” eller från textens berättare fogas in i nyheterna.

Många invandrare är en fara i trafiken, anser Vägverket
Invandrargrupperna i Sverige misstror polisen
Många unga invandrarkvinnor vågar inte överge sina familjer – trots att de lever under förtryck
”många invandrarkvinnor har sina barn i knät i bilen”
Kvinnorna /.../ lär sig cykla och simma, vilket många invandrarkvinnor inte kan

Personifierade invandrare gestaltas som exempel på en redan definierad generell problematik eller som undantag från en generell problematik.

För Alma Adan och många andra kvinnor ute i de invandrartäta förorterna pågår en intensiv befrielsekamp
Omar Sidibe är en av de utomnordiska invandrare som lyckats få jobb

Ett mediearkiv i text och bild över ”invandraren” gör det möjligt att associera till, återanvända och bekräfta en igenkännbar idévärld.

Mediearkiven är viktiga kunskapskällor inom journalistiken och den kunskap som finns i dem kan användas som bakgrund och utgångspunkt för nya nyheter. Samtidigt handlar det om en kunskap som är formad av nyhetslogikens krav och av tillfälligheter. Mediearkivens texter tillhandahåller både faktisk kunskap och specifika tolkningsmönster. När mediearkivets texter om ”invandrare” får filtrera uppsökandet av, mötet med och gestaltningen av verkliga människor och grupper som har invandrat, så skapar medierna en ”begreppslig invandrare”. Den begreppsliga invandraren är skild från verklighetens levande invandrare och lever sitt eget liv som idé; som en serie brister och problem och som bärare av det hotfulla, oroande och annorlunda som finns i Andra religioner, regioner och kulturer.

Samtidigt är det viktigt att påpeka att nyhetsjournalistik också arbetar på ett inkluderande sätt i förhållande till människor som

kan uppfattas som invandrare. Under 2000-talet har det skett en gradvis förbättring när det gäller att inkludera människor med olika bakgrund som källor i olika typer av frågor; alltså inte bara i "invandrarfrågor". I nöjes- och sportgenrerna syns detta speciellt tydligt (Kratovic, 2004; Brune, 2006a). Sporten är ett stort bevakningsområde i medierna och det ämnesområde där personer med icke-etnisk-svensk bakgrund oftast figurerar, näst efter området "brott" (se nedan). Sportjournalistik har förvisso starkt nationalistiska drag, och arbetar villkorligt inkluderande i förhållande till svenska idrottspersoner med utländsk bakgrund (Furvik, 2004; Eriksson, 2006). Men mängden av artiklar där dessa idrottspersoner bara figurerar i kraft av sina prestationer, ger ändå en bild av Sverige som ett fleretniskt land, som andra nyhetsgenrer inte når upp till (Brune, 2006a).

Tema brott

Inledningsvis pekade jag på den relativa osynligheten av personer med annan bakgrund än den etniskt svenska i nyhetsmedierna. Andersson Odén har vid upprepade undersökningar av lokala medier under 2000-talet kommit fram till att mellan 5 och 6 procent av dem som syns i nyheterna själva är invandrare eller barn till invandrare (Andersson Odén, 2004).

En kombination av osynliggörande och negativ framställning av en grupp, säger Boréus "är troligen något som starkt bidrar till existensen och fortlevandet av negativa stereotyper" (Boréus, 2005:131). Temat "invandrades brottslighet" har genom åren utgjort ett kvantitativt sett viktigt bevakningsområde. Fokuseringen på "invandrades" brott måste ses i relation till nyhetsmediernas uppmärksamhet på brott generellt och i relation till deras uppmärksamhet på "invandrare" generellt.

Enligt Andersson Odén (2004) handlar cirka 15 procent av alla artiklar i lokala nyhetsmedier om brott eller brottspåföljder, typ rättegångsreferat och domslut. Det är ett stort tema i bevakningen, bara sportartiklarna är fler.

Man skulle alltså kunna vänta sig att cirka 15 procent av de artiklar i en dagstidning som berör personer med annan bakgrund än etnisk-svensk på något sätt handlar om "deras" brott. En undersökning av invandrades synlighet i tre tidningar våren 2005 visar att andelen artiklar som handlar om brott är betydligt större när personer eller grupper med icke-svensk bakgrund kommer till synes i

bevakningen. 40 procent av artiklarna i Aftonbladet, 42 procent av dem i Dagens Nyheter och 49 procent av dem i Sydsvenska Dagbladet handlade om ”deras” brott (Brune, 2006a).

Det finns flera diskriminerande inslag i den brottsrapportering som berör invandrare, flyktingar och minoritetsgrupper.

För det första är själva uppmärksamheten ibland diskriminerande. Triviala och normalt sett inte nyhetsvärda brott tycks kunna få nyhetsvärde just genom att de knyts till stereotypa föreställningar om Andra grupper. Exempel är bevakningen av mindre brott, som explicit eller underförstått associeras till romer. I andra fall är det själva intensiteten i bevakningen som är anmärkningsvärd. Exempel från våren 2005 är Sydsvenska Dagbladet bevakning av brott som knyts till unga män från Rosengård och Dagens Nyheter bevakning av ett bråk vid Hjulstaskolan (Brune, 2006a).

För det andra förekommer det att brottsrapporteringen arbetar med förklaringsmodeller som i sig är diskriminerande. Särskilt tydligt sker detta i bevakningen av mäns våld mot kvinnor, där förövare med utländsk bakgrund tillskrivs motiv som har med kultur att göra, medan svenska mäns våld förklaras med individuella eller sociala faktorer (Brune, 2004; Strand Runsten, 2006; Petersson och Sayed Abdu, 2006).

Ett tredje diskriminerande inslag i brottsbevakningen är att ange etniskt eller nationellt eller på annat sätt ”utländskt” ursprung hos misstänkta eller dömda personer, när informationen saknar relevans. Trots att sådan information sällan har något förklaringsvärde, kan den uppfattas som ett slags förklaring och när den upprepas riskerar den att stigmatisera hela grupper. I undersökningsmaterialet från våren 2005 gör tidningarna explicita omnämmanden av nationellt eller etniskt ursprung framför allt när det gäller narkotikabrott, sexhandelsbrott och misstänkta terrorbrott. Det förekommer också en rad implicita utpekanden av utländsk härkomst som ”svensk medborgare”, ”landsman”, ”polisen måste skaffa tolk”, ”på bruten svenska”.

Tema förorten

Vad betecknar ordet ”förort” i mediebevakningen? Faktiskt inte ett bostadsområde utanför en större stad, utan bara de bostadsområden där en stor del av invånarna har invandrarbakgrund. Det konstaterar mediegranskande Quick Response efter en genomgång av

alla tidningsartiklar år 2005 i arkiven Presstext och Mediearkivet, som innehöll sökordet ”förort”. De drygt 100 artiklar de fann handlade nästan utan undantag om problem, kriminalitet och fattigdom (Sundqvist Anrell, 2005).

Att mediebevakningen av miljonprogramområdena ända sedan mitten av 1970-talet och fram till i dag till stor del har varit ensidig och stigmatiserande är väl belagt (Ristilammi, 1998; Ericsson m. fl., 2002; Pripp, 2002; Brune, 2004; Dahlstedt, 2004; Sandström, 2004; Ericsson, 2005; Nygren, 2005; Elsrud, 2006). Det är ovanligt att man finner så samstämmiga slutsatser i medieforskning med så olika ansatser, som i de nämnda undersökningarna. Alla pekar på hur förorterna och deras invånare skildras i en serie återkommande stereotyper, där den unga invandrarmannen tydligast får förkroppsliga egenskaper som också tillskrivs själva platsen: Alienation, rotlöshet, konsumism, kriminalitet, utanförskap, traditionsstyrdhet, kvinnoförtryck, gängbildning, vandalism, samhällshat, religiös fanatism. Och så vidare. Det som inte ryms inom normen för det moderna, civiliserade samhället förläggs till förorten, och de enstaka positiva reportagen uppehåller sig ofta kring det exotiskt annorlunda, vilket ytterligare förstärker bilden av förortens människor som Andra. Bland andra Elsrud (2006) som har undersökt bilden i lokal-tidningarna av stadsdelen Norrliden i Kalmar påpekar att representationen av förortens invånare också är könsstereotyp. Det är pojkarna och männen som utses till de onda Andra och gestaltas som kriminella, fanatiska, okontrollerbara, medan kvinnor ofta skildras som passiva offer. Att stereotyper av förorten också reproduceras i den lokala bevakningen i en mellanstor landsortsstad, tyder på att det inte bara är i storstäderna som medierna stigmatiserar delar av befolkningen på den egna orten.

Mediebevakningen av förorterna är viktig att ta upp av flera skäl i detta sammanhang. Dels är det sannolikt att den har bidragit till segregationen i samhället och därmed till individens livschanser, bland annat chansen till arbete (Pripp, 2002). Dels har den bitvis varit utstötande på ett sätt som fått stora grupper av människor att förlora tilltron till medierna som en demokratisk arena för offentligt samtal, vilket i sin tur försvagar demokratin. En ensidig rapportering i medierna tycks vidare ha skapat bestämda förväntningar och föreställningar i medierna, som leder till en oreflekterad sensationism kring negativa händelser i redan stämplade områden, medan liknande händelser i områden som inte kallas förorter, får liten eller ingen uppmärksamhet.

Tema hedersrelaterat våld

Hedersrelaterat våld definieras som sådant våld som ses av ett kollektiv som en legitim handling för att straffa kvinnors olydnad, bevara familjens heder och värna om släktens sociala överlevnad. Våldet kan även riktas mot män. Motivet är i allmänhet att ett erotiskt eller sexuellt beteende anses dra skam över familjen (Regeringen, 2006:192).

Temat hedersrelaterat våld har i ett par perioder under 2000-talet varit mycket framträdande i svenska nyhetsmedier och satte åtminstone under decenniets första år sin prägel på mediebildens av invandrade kvinnor, genom att de i första hand synliggjordes som offer för våld och förtryck (Brune, 2004:366).

Samtidigt som rapporteringen har varit viktig för att öka uppmärksamheten på kvinnoförtryck och övergrepp mot unga människors frihet att själva välja partner och livsstil, så har den haft en rad problematiska drag.

I den mycket omfattande mediebevakningen efter mordet på Fadime Sahindal i januari 2002 generaliseras brottsliga och avvikande tanke- och handlingsmönster till hela grupper som benämns kurder, muslimer, familjer med rötter i Mellanöstern eller invandrare. Undersökningar av Lena Grip (2002), Eva Reimers (2005) och Pia Strand Runsten (2006) som omfattar både de stora dagstidningarna och aktualitetsprogram i Sveriges Television tyder på en stark enhetlighet i bevakningen. Den mördade unga kvinnan framställs som en symbol för unga kvinnor med familjebakgrund i oprecisa geografiska områden som "Mellanöstern", "Medelhavsområdet" eller i "patriarkala invandrarfamiljer".

Vidare arbetar delar av bevakningen kring hedersrelaterat våld med ett reifierat kulturbegrepp, där kultur ses som en avgränsad och fast företeelse som kan krocka med andra kulturer och som styr eller tvingar människor till vissa handlingar (Boréus, 2006). Boréus bland andra har påpekat att "kultur" är något som förknippas med invandrare och minoriteter medan nyhetstexterna talar om "svenska värderingar" (a.a.). I bevakningen efter mordet på Fadime Sahindal beskrivs den kultur som associeras med "kurdisk", "Mellanöstern" etc. som uråldriga traditioner och patriarkalt förtryck, medan "svenska värderingar" exemplifieras som "öppenhet", "frihet", "jämställdhet".

Det sker en systematisk polarisering i mediebevakningen mellan å ena "svenskt" och å andra sidan "invandrar-", som är sådan att

svenskt framstår som överlägset, normalt, modernt, medan personer och grupper som invandrat knyts till våld och brutalitet (männen) och kvinnorna till en offerroll.

I de undersökningar som rör bevakningen efter mordet på Fadime Sahindal är slutsatserna entydiga: Etnocentriska perspektiv dominerar i nyheterna, vilket bland annat innebär att hedersrelaterat våld sällan kopplas ihop med våld mot kvinnor i allmänhet, utan enbart ses som en företeelse som tillskrivs de Andra. Den svenska kulturen kan därmed perspektiveras som jämställd. Vidare innebär fokuseringen på de Andras avvikelser att gamla stereotyper av ”dem” (orientalerna, muslimerna) blir förstärkta.

Hedersrelaterat förtryck och våld är verkliga problem i vårt samhälle. Fenomenen bör bevakas i medierna, och som en del av mäns våld och förtryck mot kvinnor. Journalistikens problem med ämnet verkar vara förknippade med en etnocentrisk förförståelse av Andra kulturer. Därmed riskerar en journalistik som i det här fallet sätter mänskliga rättigheter i förgrunden att samtidigt fungera diskriminerande.

Det ska emellertid påpekas att undersökningar av mediernas bevakning av hedersrelaterat våld i huvudsak behandlar texter från 2002 och att vi inte vet vilka förändringar som kan ha skett under de senaste åren.

Etniska minoriteter i nyhetsbevakningen

De nationella minoriteterna i Sverige är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Alla grupperna har historiskt sett utsatts för förtryck, diskriminering och fördomar. Hur medierna gestaltar minoriteterna och frågor som specifikt berör dem, bör ha betydelse för hur de blir bemötta och hur deras rättigheter respekteras i samhället.

En stor brist i föreliggande rapport är att det inte har gått att få fram relevant forskning om nyhetsbevakning som rör samer, sverigefinnar, tornedalingar och judar.³ Inte heller har det varit möjligt inom tidsramen för rapporten att göra egna undersökningar. Att undersöka detta tema vidare bör vara en viktig uppgift.

³ Sannolikt finns det undersökningar, som inte jag har lyckats hitta, eftersom det är tidsödande att gå igenom de olika universitetens och högskolornas arkiverade kandidat- och magisteruppsatser.

När det gäller nyhetsmediernas bevakning av frågor som rör romer och muslimer finns ett par mindre studier som jag ska referera.

En undersökning av hur romer har gestaltats i nyhetstidningar 1962–2002 visar att gruppen genomgående knyts till det mytiskt avvikande samt till kriminalitet och olika sociala problem (Nilsson, 2002). En genomgång av artiklar i Dagens Nyheter, Sydsvenska Dagbladet och Göteborgs-Posten 2004 visar att romer sällan kommer till synes på nyhetssidorna, men att kultur- och nöjesidorna lyfter fram romer som dansar och sjunger. Genomgången visar att romer själva bara kommer till tals i en tredjedel av de artiklar som handlar om dem. Romer figurerar ofta som exempel i artiklar som tar upp orättvisor och diskriminering, men framträder alltså sällan som individer (Labba, 2005).

Muslimer och islam i nyheterna

I en undersökning av svenska TV-nyheter från första delen av 1990-talet visar medieforskaren Håkan Hvitfelt att 85 procent av alla nyhetsinslag som berör islam och muslimer handlar om våld och våldsamma händelser som krig, terrorism, förföljelse och förtryck.

Merparten av de undersökta nyheterna som tog upp muslimer/islam var utrikesnyheter. Hvitfelts slutsatser av studien är att en våldsfixerad utrikesrapportering med den etnocentriska inriktning som utmärker västländernas nyhetsrapportering om tredje världen, sätter sin prägel på bilden av islam och muslimer i svenska medier, och att nyhetsrapporteringen i sin tur aktiverar urgamla fördomar om muslimer (Hvitfelt, 1998).

Tyvärr finns det inga stora undersökningar av de senare årens medieutbud, som kan säga om mönstret består eller ej. Om det består skulle det innebära att vi i huvudsak får vår medierade bild av muslimer/islam via utrikesnyheterna och att dessa visar upp en stereotyp bild av muslimska länder och av islam som en våldsam religion. Men det kan också vara så att utrikesrapporteringen fortfarande står för den huvudsakliga informationen som rör islam i svenska medier, men att inriktningen i någon mån har förändrats till en hållning, som inte är lika entydigt proamerikansk och islamofob som tidigare (Nohrstedt, 2006). Det finns också en möjlighet att den inrikesrapportering som rör islam/muslimer i

Sverige arbetar enligt mallar som inte stakats ut av utrikesrapporteringens hotbilder, utan snarare av en nationell/lokal rapportering om inhemska trossamfund och intresseorganisationer. Men vi vet som sagt inte!

I det följande tar jag upp det lilla vi vet, när det gäller bilden av muslimer/islam i svenska medier under 2000-talet. Marina Ghersetti och Anna Levin gjorde en förstudie till en tänkt större undersökning om medierapporteringen efter den 11 september 2001, med fokus på mediernas belysning av svenska förhållanden. En undersökning av Aftonbladet och Dagens Nyheter månaden efter den 11 september visar att drygt 10 procent av artiklarna i de två tidningarna handlade om svenska muslimers situation och att det dominerande temat i dem var rasism mot muslimer i Sverige. Författarna uppfattar olika slags tendenser i mediernas budskap: Å ena sidan en bevakning som domineras av beskrivningar av krigförande islamiska grupper; å andra sidan en relativt stor andel artiklar som hävdar att det inte finns någon generell koppling mellan islam och terrorism samt en del artiklar med svensk vinkel, som uttrycker oro för att händelserna den 11 september 2001 kan ge upphov till en generaliserad fientlighet mot muslimer (Ghersetti och Levin, 2002).

Studien innehåller också en genomgång av några av de schabloner som uppträder i utrikesnyheterna: Muslimska länder buntas ihop och polariseras mot västvärlden, muslimska kvinnor är bildobjekt, men får inte säga något, troende muslimer är farliga, muslimska attribut mystifieras (a.a.).

Mystifiering av muslimska seder och symboler är återkommande också i den nyhetsbevakning som jag har undersökt. Muslimska män avbildas återkommande i bön, sedda bakifrån med bara fötter och bakdelen i fokus. Händelser som den misstänkta flygplanskapningen i Västerås 2002, pastor Runar Sögaards förolämpning av Muhammed med åtföljande muslimska protester 2005, protesterna mot Jyllandspostens nidbilder av Muhammed 2006, har alla väckt stor medial uppmärksamhet och aktiverat en rapportering som innehåller en rad av de schablonbilder av islam som främmande-skrämmande som Ghersetti och Levin tar upp (Brune, 2004, 2006a).

Också i de tidigare nämnda undersökningarna av mediebevakningen av hedersrelaterat våld poängteras att våldet knyts till islam och muslimer på ett generaliserande sätt, bland annat genom mediernas bildval, där genrebilder av kvinnor i muslimsk huvudduk

får personifiera utsatthet för våld och förtryck. Huvudduken eller slöjan framstår alltså i medierna som en symbol för förtryck av kvinnor, vilket i sin tur bidrar till att svenska muslimer upplever att islam framställs i negativ dager, enligt religionsvetaren Göran Larsson (2005).

Sammanfattningsvis finns det skäl att anta att nyhetsmedierna under åtminstone 1990-talet och en bit in på 2000-talet har spelat en viktig roll för att befästa antimuslimska stereotyper. Samtidigt är kunskaperna om de senaste årens mediebevakning som berör islam och muslimer i Sverige bristfälliga.

Etnisk diskriminering och rasism

Allmänt om diskriminering och rasistiskt våld i nyheterna

Det finns inga systematiska undersökningar, vad jag vet, av hur dessa teman har behandlats i svenska nyhetsmedier under 2000-talet, utan bara ett par mindre fallstudier.

Undersökningar som handlar om nyhetsutbudet under 1900-talets sista årtionden visar att medierna har ägnat diskriminering och rasism liten uppmärksamhet, jämfört med uppmärksamheten på flyktingfrågor och kriminalitet (Löwander, 1997; Asp, 2002; Brune, 2004). En undersökning av integrationsfrågornas synlighet i fem dagstidningar 1999 visar emellertid en viss ökning av intresset för frågorna, jämfört med tidigare (Asp, 2002). Av studien framgår att medierna vid denna tid oftast framhöll diskrimineringen på arbetsmarknaden som hinder för integration. Medieforskaren Anna Levin som gjort en analys av de artiklar i undersökningsmaterialet som handlar om diskriminering, påpekar att diskriminering framstår som ett mycket abstrakt fenomen i artiklarna. Det förekommer inga aktörer som diskriminerar, utan det handlar om att "strukturer" eller "systemet" utestänger människor. Det finns helt enkelt inga människor som är skyldiga till diskriminering i den tidens mediediskurs (Levin, 2003).

Mycket tyder på att uppmärksamheten på diskrimineringsfrågor har ökat i medierna under senare år. Statistik från DO över webbtidningars bevakning åren 2003–2006 visar en stadig uppgång när det gäller antalet artiklar om religiös och etnisk diskriminering, samt av artiklar som fokuserar Diskrimineringsombudsmannens verksamhet (Rahbek, 2007). Av Rahbeks sammanställning kan man

också dra vissa slutsatser om vilka frågor som särskilt har uppmärksammas. De enskilda och mer generella diskrimineringsfrågor som uppmärksammas handlar om diskriminering i arbetslivet, på bostadsmarknaden och i kroglivet. Ärenden, eller bara synpunkter från DO, som handlar om muslimska kvinnors klädsel verkar dra till sig speciell uppmärksamhet. Särskilt uppmärksammade händelser under perioden 2003 och 2004 är SVTs kontra DOs ståndpunkter i förhållande till en kvinna med huvudduk som programledare i SVT; vidare den så kallade burkadebatten under samma period (som uppstod i samband med att två elever på Burgårdens gymnasium i Göteborg hade valt en klädsel som delvis täckte ansiktet) samt DOs talan mot simhallar som inte tillåter kvinnor att ha kläder som täcker kroppen under 2005–2006.

Att just dessa utslag av diskriminering väcker så starkt medialt intresse tycks bero på att de inte självklart uppfattas som diskriminering, vare sig av medarbetarna eller deras publik. Rapporteringen av händelserna ger upphov till insändare och debattartiklar i en mängd, som bara kan förstås i relation till frågornas symboliska innebörd i ett identitetsarbete, där nationella värden står i fokus. Samma bearbetning av, eller försvar för, ”vår” rätt att göra som ”vi” brukar, syns också i den jämförelsevis mycket stora medieuppmärksamheten när DO tar en anmälan mot beteckningen ”Negerbollar” på ett bakverk på allvar och när DO rekommenderar en skola att hålla avslutning i en religiöst neutral miljö. Frågorna ger en helt annan genklang i medierna än de frågor som rör till exempel diskriminering i arbetslivet. När det gäller skolavslutningarna, så är uppmärksamheten intensiv i lokala medier vid terminssluten våren och hösten 2006 och DO anklagas för att inte tillåta sjungandet av ”Den blomstertid nu kommer” och ”I denna ljuva sommartid”; vilket är något som DO inte har lagt sig i.

Min uppfattning är att den statsvetare, etnolog eller medieforskare som vill beskriva hur ”svensk” nationell identitet i olika tappningar tar sig diskursiv form kan få ut mycket av att studera de medierade reaktionerna på DOs verksamhet.

Inte heller när det gäller mediebevakningen av rasism och främlingsfientlighet finns det större undersökningar som gäller 2000-talet. Tidigare studier visar att mediernas uppmärksamhet på rasism och rasistisk våld framför allt riktas mot politiserade rörelser och de brott som tydligt kan förknippas med dessa, och att slumpen (eller medielogiken) verkar avgöra vilka andra hatbrott som får

uppmärksamhet (Lodenus, 1998; Löow, 1999, 2003; Wigerfelt och Wigerfelt, 2001).

Undantag var åren 1991–1993 då uppmärksamheten på ”Lasermannens” brott även bidrog till ett ökat intresse i medierna för annat rasistiskt våld (Löwander, 1997). En ökning skedde också en åren 1999–2000 i samband med flera uppmärksammade rasistiska våldsbrott, bland andra ett mord på en fackföreningsman och ett bilbombsattentat mot en journalist. I november 1999 publicerade de fyra rikstidningarna Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet en gemensam granskning av den nazistiska rörelsen i Sverige och publicerade namn och bild på de 62 personer, som man ansåg vara mest farliga. Publiceringen följdes av stor publicitet och inspirerade medier på mindre orter att göra liknande kartläggningar (Lodenus, 2007).

Hatbrotten med främlingsfientliga, homofobiska, antisemitiska och islamofobiska motiv ligger på en ganska jämn nivå åren runt 2005. 3259 hatbrott polisanmälades 2006, av dem hade 67 procent främlingsfientliga motiv. 20 procent av hatbrotten rubricerades som våldsbrott (Brå, 2007). Att mycket få av dessa brott uppmärksammas som just hatbrott i medierna går att visa med en enkel sökning i mediearkiven (Brune, kommande). Brottsförebyggande rådet identifierar 9 procent av hatbrotten som ”ideologiskt motiverade”, vilket betyder att förövaren har en tydlig anknytning till vit maktvärlden eller en högerextrem rörelse (Brå, 2007). Men att merparten av hatbrotten inte ingår i en tydligt politisk eller nazistisk kontext, gör dem väl inte mindre värda att uppmärksamma? Det har i medier liksom inom rättsväsendet funnits en osäkerhet inför hatbrott som begås av så kallade vanliga människor och en benägenhet att trivialisera gärningarna och deras motiv (Brune, 2004). Det förekommer också i mediediskursen att främlingsfientlighet beskrivs som en naturlig reaktion på att flyktingar bosätter sig på en ort (Berggren, 2002).

Exemplet Sollentuna

I brist på undersökningar av hur främlingsfientligt eller rasistiskt våld har rapporterats i medierna under 2000-talet, ska jag referera en undersökning av hur ett mord eller dråp som kopplades till rasism år 2004 bevakades i de fyra stora rikstidningarna (Brune, 2005).

I september 2004 blev en 14-årig pojke i Sollentuna knivhuggen och dödad. En 16-åring anhölls dagen efter som misstänkt för dådet. I december dömdes han vid Sollentuna tingsrätt, mot sitt nekande, för mord. Händelsen fick stor uppmärksamhet i nyhetsmedierna och kom att förknippas med rasism och segregation; med å ena sidan "invandrare" och "invandrargång", å andra sidan "svenska ungdomar" respektive "skinnhuvuden". I de första nyheterna beskrevs den, med polisen som källa, som ett eventuellt "rasistdåd". Orsaken till att den termen användes tycks ha varit att den dödade pojken genom utseende och klädsel kunde associeras med "skinnskallar", medan förövaren antogs vara "invandrare".

Dagen efter händelsen samlades nazistiska och extremnationalistiska grupper i Sollentuna och en vecka senare marscherade flera hundra nationalsocialister och andra extremnationella för att ställa upp ett podium prytt av en nazistisk symbol och ett foto av den döde 14-åringen på den plats där han dog.

Mediebevakningen av händelserna i Sollentuna hade alltså flera konfliktfyllda teman att hantera. Den primära nyhetshändelsen hämtade en del av sin laddning av att den förknippades med rasistiska strömningar bland ungdomar i Sollentuna och mer allmänt med segregation och motsättningar mellan "invandrare" och "svenskar". De efterföljande främlingsfientliga aktionerna tillmättes också nyhetsvärde, samtidigt som de stora medierna på olika sätt markerade sitt avståndstagande inför att extremnationalistiska grupper använde händelsen i propagandasyfte.

I nyhetsbevakningen av händelserna i Sollentuna aktualiseras flera av de problem som har beskrivits i tidigare forskning kring nyhetsjournalistik och rasism. Men det ska påpekas att det tragiska mordet på en 14-årig pojke inte var ett rasistiskt brott. Möjligen kan pojken ha blivit angripen och dödad för att han uppfattades som rasist.

Mordet får en stark symbolisk laddning i medierna och nyhetsbevakningen är intensiv under första veckan efter händelsen. Att den misstänkta gärningsmannen är "invandrare" ser ut som en förklaring till angreppet och det dödliga våldet och ger händelsen dess stora nyhetsvärde. Men själva utgångspunkten är djupt problematisk. Egenskapen att ha invandrat eller att ha föräldrar som har gjort det, kan inte rimligtvis ha förklaringsvärde i sammanhanget, om inte begreppen "invandrarkille" och "invandrargång" redan är laddade med bestämda föreställningar.

När de stora nyhetstidningarna använder begreppen ”invandrare”, ”invandrarkille” och ”invandragång” bygger de in konnotationer som kommer nära en rasistisk idévärld, där ”invandrarna” = ”främlingarna” = hot mot ”oss”. Att uttrycket ”rasistiska motiv” hos gärningsmannen används i nyheterna, tyder på att dunkla föreställningar om ”svenskhat” spelar med i bevakningen.

Beskrivningar som handlar om motsättningar mellan å ena sidan ”svenska ungdomar” eller ”rasister” och å andra sidan ”invandrare” förekommer rutinmässigt i nyhetsbevakningen av händelserna i Sollentuna. Det tycks som nyheterna utgår från en partsindelning i ”invandrare”, ”rasister” och ett outtalat ”vi”; där ”vi” är vanliga, neutrala människor som företräds av tidningen, kommunpolitiker och poliser.

Nyhetsmediernas verklighetsbeskrivningar ger alltså delvis stöd åt en rasistisk föreställningsvärld och en uppdelning av nationen i ett ”de” – ”invandrarna” och ett ”vi” – ”svenskarna”. Det handlar om en form av påverkan på människors sätt att se och sortera verkligheten, som möjligen är mer djupgående än de konkret rasism- och våldsbefrämjande inslag i mediebevakningen som jag ska summera nedan.

Den norska forskaren Tore Bjørge diskuterar fem slags möjliga negativa effekter av nyheter med anknytning till rasism och rasistiskt våld: Smittoeffekten, den statushöjande, den organisationsuppbyggande samt förväntans- och terrorspridningseffekterna.

Smittoeffekter, där mediernas skildringar inspirerar till nya våldsdåd, har framför allt förekommit när nyhetsbevakningen har gestaltat våldsdåd på ett konkret sätt utan analys (Brosius och Esser 1995; Bjørge 1997). I nyhetsbevakningen av Sollentunahändelserna gör två snarlika artiklar i Aftonbladet⁴ och Expressen⁵ skenbara ögonvittnesskildringar av mordet på 14-åringen, som innehåller en rad råa detaljer. Båda artiklarna bygger på vittnesuppgifter från den dödade pojken vännar, men omvandlar dem till direkt verklighetsåtergivning. Den dödade pojken framstår som helt och hållet värlös inför det stora gänget som är ”i fullt raseri, galna och ursinniga”⁶. Det är inte svårt att föreställa sig att artiklarna kan väcka starka känslor av rädsla och hämndlystnad bland unga människor. Innehållsligt står artiklarna nära dem i Info 14 och

⁴ Aftonbladet 13/9 2004: ”De skrek: Du ska dö. 14-årige James jagades innan han knivhöggs”.

⁵ Expressen 16/11 2004: ”Här överfaller det ursinniga gänget James, 14”.

⁶ Se föregående fotnot.

Den svenske nationalsocialisten (nazistiska webbtidningar) vid samma tid.

Statushöjande och organisationsuppbyggande effekter kan uppstå genom att nyhetsmedierna helt enkelt uppmärksammar rasistiska rörelser. Existensen av rörelser och personer görs känd; de räknas som viktiga, kanske till och med som många och farliga. Nyhetsrapportering i förhållande till rasistiska grupper är därför aldrig (eller bör aldrig vara) okomplicerad. I nyhetsbevakningen av händelserna i Sollentuna finns inslag som kan fungera statushöjande och organisationsuppbyggande. Från de rasistiska organisationernas sida är det angeläget att beskriva de egna manifestationerna som uttryck för sorg och en önskan att hedra minnet av den dödade 14-åringen och flera nyhetsmedier presenterar manifestationerna just i dessa termer.

Medierna kan också underlätta de rasistiska rörelsernas organisationsuppbyggnad genom att ge praktisk information om namn på hemsidor, tid och plats för demonstrationer och så vidare. Heléne Lööv har påpekat att nyhetsbevakningen vid flera tillfällen direkt har gynnat rekryteringen till rasistiska grupperingar, genom att dessa har beskrivits som större och mer välorganiserade än de är eller genom att deras namn och adresser har gjorts kända genom medierna (Lööv 1998). Sådan information uppträder vid ett par tillfällen i bevakningen av Sollentunahändelserna och även om effekten av den kanske är försumbar när det gäller organisationsuppbyggnad – Internet finns numera – så kan den fungera legitimerande och statushöjande.

Det som Tore Bjørge kallar förväntans- och terrrorspridningseffekter av mediebevakningen; att den injagar fruktan hos många fler än dem som faktiskt drabbas, är förmodligen svåra att undvika även i den mest genomtänkta nyhetsbevakning. Men effekterna bör öka när medierna gör skrämmande framtidspekulationer. I nyhetsbevakningen av händelserna i Sollentuna är förväntningar och profetior inför framtiden ett viktigt tema.

Problematiska inslag i denna del av mediebevakningen är dels generaliserande beskrivningar och grundlösa överdrifter: ”Nu fruktar polisen att våldet mellan högerextrema och invandrare ska trappas upp och skörda fler dödsoffer”⁷. Dels skapar försöken att analysera Sollentuna som ort en generaliserad bild av ett hotfullt, segregerat samhälle, till exempel: ”Hotfull stämning bland de unga i

⁷ Expressen 13/9 2004: ”Invandrare attackerades – nu fruktas fler våldsdåd”.

Sollentuna”⁸. En sådan bild kan, om den är ensidig och överdriven, fungera stigmatiserande och våldsupptrappande. I de nyhetsinslag som pekar ut Sollentuna som problemort finns också hänvisningar till ”invandrartäta områden”, ”invandrare” och ”invandrargång”, som genom de kusliga konnotationer som orden redan har, bygger på den hotfulla bilden. Frånvaron i texterna av talesmän/kvinnor som kan kallas ”invandrare” bidrar till den abstrakta bilden av ”dem” som Andra.

Sammanfattningsvis är det förmodligen det generaliserande seende som kommer till uttryck i nyhetsbevakningen, som har den viktigaste terrorspridningseffekten. Den ursprungliga händelsen utvidgas från att ha varit ett bråk mellan ungdomsgång med dödlig utgång – där man under den första veckans nyhetsbevakning inte vet vad som hände – till förebådanden om upptrappat våld mellan ”högerextrema och invandrare” i största allmänhet.

Nyhetsbevakningen kan också på flera sätt ha bidragit till att dämpa eller förhindra rasistiska yttringar. Bjørge talar om fyra slag av möjliga positiva konsekvenser: bestraffningseffekten, den avslöjande effekten, motreaktionseffekten och utbildningseffekten.

Besträffningseffekten innebär att mediernas beskrivningar kan göra förövre av rasistiskt våld medvetna om allvaret i sina handlingar på ett sätt som medför att de tar avstånd från dem. När det gäller händelserna i Sollentuna kan mediernas uppmärksamhet på en del ungdomars skinnskalleattribut och rasistiska uttalanden, ha lett till att några eller många blev mer medvetna om vad rasism är och offentligt markerade avstånd till högerextrema grupper.

Den avslöjande effekten uppstår när medierna lyfter fram i ljuset det som de högerextrema och våldsinriktade organisationerna vill dölja. När de högerextrema rörelserna försöker göra den dödade 14-åringen i Sollentuna till sin martyr uppmärksammas detta omedelbart i medierna och flera nyhetstexter avslöjar det rasistiska syftet med de manifestationer som grupperna kallar sorgmarscher. Vidare lyfter en artikel i Aftonbladet fram den kriminella och våldsamma bakgrunden hos arrangörerna av manifestationerna.

Motreaktionseffekten består i att mediebevakningen inspirerar till ansträngningar i samhället att motarbeta rasism och främlingsfientlighet. Framför allt morgontidningarnas inriktning i bevakningen kan ha inspirerat till eller påskyndat en sådan utveckling. Här ställs en rad frågor till nattvandrande föräldrar, skolledare,

⁸ Dagens Nyheter 15/9 2004: ”Hotfull stämning bland de unga i Sollentuna”.

lärare och fritidsledare, där rasistiska yttringar bland ungdomar lyfts fram som ett viktigt, men kanske förbiset, problem.

Björgero talar också om en möjlig utbildningseffekt av mediebevakningen. Den innebär att information och debatt i medierna hjälper till att förebygga främlingsfientlighet. I bevakningen av händelserna i Sollentuna fanns tvärtom viktiga stråk i nyheterna som kan tänkas förstärka och legitimera främlingsfientliga föreställningar. När det gäller de högerextrema organisationernas inriktning och ideologi, kan dock Sollentunabevakningen ha bidragit med viss utbildning.

I samband med studien av mediebevakningen av händelserna i Sollentuna gjorde jag också intervjuer med några av de journalister vid de stora rikstidningarna som hade skrivit om händelserna. Intervjuerna visar att det inte ens i huvudfåran av svenska nyhetsmedier vid den tiden fanns någon minsta gemensam uppfattning kring hur fenomenet med anknytning till rasism och rasistiska organisationer ska hanteras journalistiskt. Ännu mindre fanns det några gemensamma reflexioner kring att nyhetsbevakningen kan fungera rasismbefrämjande bara genom sina beskrivnings- och förklaringsmodeller.

Den forskning som finns om svensk nyhetsjournalistik kring rasism/främlingsfientlighet pekar på olika slag av idémässiga problem i bevakningen. Medieforskaren Birgitta Löwander har visat hur en nyhetsrapportering som utgår från polisens problembeskrivningar kommer att fokusera både rasistiska och antirasistiska yttringar som ordningsproblem, där det ideologiska innehållet tonas ner (Löwander 1997). Denna inriktning är också tydlig i några av de stora mediernas rapportering av manifestationerna lördagen efter mordet i Sollentuna.

Heléne Löw har vidare visat att mediernas sätt att uppmärksamma rasismens offer tyder på en nyhetsvärdering, som är sådan att rasistiska hot mot kända personer resulterar i stor publicitet, medan grovt våld mot invandrare och homosexuella inte alltid ens uppmärksammas i notisform (Löw 2003). Detta går delvis att förklara med att nyhetsvärdering generellt gynnar dem som tillhör världens och samhällets eliter, men nyhetsberättandets strävan mot identifikation och sagolikhänsändelse spelar också en roll här. Offer i nyheterna ska kunna beskrivas som oskyldiga och hjälplösa och kunna väcka allmänmänsklig sympati (Langer 1998). I svensk nyhetsjournalistik om rasismen och dess offer har berättelsemönstret inneburit att homosexuella har sorterats bort som möjliga

offerhjältar. Mönstret har också villkorat framställningen av rasistiskt våld mot individer eller grupper som angrips för att de ses som ”invandrare” (Brune 2004).

Nyhetsrapporteringen efter 14-åringens död i Sollentuna kom att gestalta honom på ett sätt som skapade identifikation och sympati. Det finns skäl att fundera över varför det går att göra denne pojke, men inte den 15-åring som mördades i januari 2005 av homofobiska och nazistiska motiv till medial offerhjalte. Jag tror att förklaringen måste sökas i oreflekterade och delvis omedvetna värderingsmönster i nyhetsjournalistiken såsom i samhället, där vit, svensk och hetero är norm och identifikationspunkt.

Ett annat generellt problem i journalistik kring rasism, segregation och integrationsfrågor, som sätter sin prägel på bevakningen av händelserna i Sollentuna är den rutinmässiga rangordningen av källor. Rangordningen innebär att de som företräder myndigheter har en helt annan definitionsmakt än så kallade vanliga människor. När ”stämningen i Sollentuna” ska kartläggas är det så gott som enbart källor inom det lokala etablissemangen som kommer till tals: skolledare, fritidsledare och så vidare, medan de som kanske skulle kunna tala om egen utsatthet för rasistiska trakasserier är frånvarande. ”Invandrarna” i Sollentuna beskrivs i tredje person och reproduceras som schabloner.

Nyhetsjournalistikens tilltro till myndighetskällor är en viktig förklaring till att frågor kring rasism och främlingsfientlighet behandlas ogenomtänkt i medierna. Frågorna har haft låg prioritet inom de myndigheter som rutinmässigt avsöks på nyhetsvärd information. Frågorna har inte heller avhandlats i det offentliga samtalet på ett sådant sätt att det finns någon minsta gemensam kunskap kring hur de ska definieras och angripas. Detta politiska vakuum kring starkt laddade samhällsfenomen innebär att mediernas uppmärksamhet, definitioner och beskrivningar kan spela en mer avgörande roll än i frågor, där etablerade samhälleliga auktoriteter har definitionsmakten.

Sammanfattning av kunskapsläget

Någon sammanhållen forskningsbaserad kunskap kring hur svenska nyhetsmedier behandlar frågor med anknytning till mänskliga rättigheter i Sverige finns inte. Min genomgång av relevant forskning har två utgångspunkter. Dels utgår jag från att medierna själva

genom sin gestaltning (eller brist på synliggörande) av grupper som riskerar att diskrimineras i samhället, har betydelse för hur mänskliga rättigheter uppfattas i medierna såsom i samhället. Därför är forskning som berör mediernas representationer av utsatta grupper viktig i sammanhanget. Jag tar också upp några undersökningar som behandlar områden där medierna gestaltar frågor som direkt berör mänskliga rättigheter; flyktingfrågor, diskrimineringsfrågor, hedersrelaterat våld, rasism och homofobi.

Olika översiktliga undersökningar tyder på att frågor som uttryckligen berör mänskliga rättigheter inte intar någon framträdande plats i nyhetsmedierna. Ämnena utgör mindre än 1 procent i lokala mediers bevakning och har enligt en undersökning litet utrymme i TV-utbudet (Andersson Odén, 2005; Edström, 2006). Edström påpekar också att MR-frågor är det enda ämnesområde där fler kvinnor än män uttalar sig i televisionen. Detta kan tyda på att ämnena inte har någon högre status. I varje fall verkar MR-relaterade frågor inte ingå i en rutiniserad och regelbunden mediebevakning, på det sätt som till exempel sport, brott och politik tematiseras och presenteras i återkommande igenkännliga nyhetsformat.

Att mänskliga rättighetsfrågor i Sverige aktualiseras så pass litet i nyhetsmedierna kan ha samband med den bristande representationen av underordnade grupper i medierna.

Vi vet att grupper som riskerar att diskrimineras och kränkas i samhället också är underrepresenterade i nyhetsmedierna. Vidare vet vi att underordnade grupper också utsätts för olika former av diskursiv diskriminering i medierna.

- Kvinnor syns och uttalar sig fortfarande mindre än män, särskilt inom viktiga samhällsområden.
- Personer med funktionshinder framställs huvudsakligen som just funktionshindrade och i negativa sammanhang. De riskerar att stereotypiseras som offer, hjältar eller skurkar, med funktionshindret i centrum för uppmärksamheten.
- Personer med homo-, bi- eller transsexuell orientering har både osynliggjorts och stigmatiserats som avvikande i medierna under lång tid. Under 2000-talet har det skett en viss normalisering i representationen av homosexuella personer, men vi vet inte hur genomgripande den är.

- Flyktingar har rutinmässigt utsatts för alla former av diskursiv diskriminering i en nyhetsrapportering som ensidigt hämtar information från gränsvaktande myndigheter. Vidare har mediernas engagemang i enskilda flyktingöden varit villkorat av en mediedramaturgi, där den utsatta människan positioneras som det svaga, oskyldiga offret. Under de senaste åren syns tecken på att dessa mönster bryts upp till förmån för en rapportering som i högre grad sätter flyktingars mänskliga rättigheter i fokus.
- Personer och grupper som i medierna identifieras som ”invandrare” har i nyhetslogikens namn knutits till en rad problem och brister, som definieras av nyhetsmedierna i samarbete med olika myndighetskällor. Medierna har också genom upprepande ensidiga gestaltningar skapat speciella invandrarstereotyper samt stigmatiserat bostadsområden med många invånare av icke-svenskt ursprung.
- Etniska minoriteter och frågor som berör deras rättigheter är i stort sett osynliga i de rikstäckande nyhetsmedierna.
- Muslimer i Sverige riskerar att stigmatiseras framför allt genom en utrikesrapportering som ensidigt kopplar islam till våld, terrorism och förtryck, men också genom en inrikesrapportering som delvis använder samma schabloner.

Den här uppräknningen skulle sannolikt fortsätta på samma vis om mer var känt om representationen av andra utsatta grupper som barn eller hemlösa.

Själva upprepningen har en poäng: Alla de grupper som riskerar att diskrimineras i samhället utsätts också för en diskursiv diskriminering i nyhetsmedierna. Osynliggörande och exkludering av röster och perspektiv är en gemensam nämnare. Också att personer från underordnade grupper riskerar att stereotypiseras, när de väl synliggörs.

Stereotypiseringarna tar sig olika uttryck, och jag har delat upp dem efter vilken norm som jag tror att stereotypen avviker från. Är det idén om den fysiskt vältränade och mentalt kontrollerade A-mannen som är norm eller handlar det om en mer abstrakt nationell eller eurocentrisk norm?

Att försöka precisera den norm från vilken de stereotypiserade avviker är en fruktbar idé, tror jag. Men observera att det bara är en

idé. Normen är inte namngiven i medierna, den är knappast framdiskuterad bland mediearbetare, den är inte synlig i det som uttryckligen sägs. Den är en abstraktion, som vid sidan om medie-logik som förklaringsmodell, kan användas för att förstå och förklara mönster i medieutbudet.

4 Mänskliga rättigheter och synlighet för utsatta grupper i tre tidningar i mars 2007, en fallstudie

I det följande presenteras en kartläggning av hur frågor med anknytning till mänskliga rättigheter samt av hur grupper som riskerar att diskrimineras i samhället kommer till synes i stora dagstidningar år 2007. Inrikesmaterialet i mars månads pappers-editioner av Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten och Aftonbladet utgör analysmaterial. Kartläggningen är gjord av författaren och frilansjournalisten Lasse Sandström.

Undersökningen är upplagd på samma sätt som en studie av innehållet i Dagens Nyheter, Sydsvenska Dagbladet och Aftonbladet våren 2005. Den undersökningen gällde enbart tidningarnas representation av Sverige som ett mångetniskt samhälle (Brune, 2006a).

Den undersökning som presenteras här har ambitionen att också urskilja hur frågor som rör andra utsatta grupper; kvinnor, barn, hemlösa, funktionshindrade och HBT-personer framträder i nyheterna. Tyvärr lyckas undersökningen inte i sina ambitioner, på grund av att etniska och religiösa minoriteter, barn, hemlösa, funktionshindrade och HBT-personer knappast syns i nyheterna under perioden. Kvinnors synlighet är noterad liksom artiklar med jämställdhet som tema och redovisningen handlar övervägande om hur kvinnor samt flyktingar/invandrare kommer till synes i medierna.

De undersökta tidningarna

De tre undersökta tidningarna har olika karaktär. *Dagens Nyheter* och *Göteborgs-Posten* är prenumeranttidningar och storstadstidningar med ambitionen att informera om relevanta samhällsfrågor. De skiljer sig åt bland annat genom att GP har 10–15 sidor lokalt material från Göteborg med omnejd. DN:s lokalbevakning av Stockholm omfattar i allmänhet bara ett par sidor i den upplaga av tidningen som undersöks här – den som läsare utanför Stockholm tar del av. En annan påtaglig skillnad är DN:s större resurser när det inrikes- och utrikesbevakning samt kultur.

Aftonbladet är kvällstidning och säljs i lösnummer. Den är rikstäckande och numera landets största dagstidning. Den har ett stort inslag artiklar om nöjen och kändisar, men också ett relativt stort opinionsmaterial i form av krönikor och debattartiklar och ambitiösa kultursidor med vänsterperspektiv. *Aftonbladet* har också en omfattande sportbevakning i bilagan *Sportbladet*.

Både GP och DN har sin läsekrets i regioner där en relativt stor andel av befolkningen har invandrat från andra länder; i Göteborgs kommun är cirka 20 procent födda utomlands; i Stockholms stad är 28 procent födda utomlands.

*Dagens Nyheter*s upplaga 2006 var 345 000 exemplar. Den ges ut i fyra upplagor och läses av 40 procent av stockholmarna varje dag, enligt tidningens egna läsarundersökningar, och av 10 procent av Sveriges befolkning (*Dagens Nyheter*, 2007).

Göteborgs-Posten med en upplaga 2006 på 245 700 exemplar når 65 procent av befolkningen i sitt utgivningsområde och enligt tidningens hemsida, läses den dagligen av 600 000 människor (*Göteborgs-Posten*, 2007).

Aftonbladet är Nordens största tidning och har 1,4 miljoner läsare dagligen, enligt uppgifter på den egna hemsidan. 2006 låg upplagan på 426 000 (*Aftonbladet*, 2007).

Översiktliga resultat

Allt redaktionellt inrikesmaterial samt ledarsidor och opinionsartiklar från inbjudna skribenter har gått igenom med sikte på hur etniska och religiösa minoriteter, funktionshindrade, HBT-personer, romer, samer, muslimer, hemlösa och barn framträder i de tre tidningarna.

Nyhetsbändelser

Det fanns inte någon enskild nyhetsbändelse under perioden som dominerade utbudet. Däremot fick några bändelser och personer ett återkommande genomslag i de tre undersökta tidningarna:

- Den terroranklagade palestiniern Hassan Asad i Göteborg hotas av utvisning. Han har inte fått veta vad han anklagas för och det ordnas demonstrationer och möten utifrån kränkningen av hans mänskliga rättigheter.
- Den i Eritrea fängslade svenska journalisten Dawit Isaak är föremål för flera artiklar. Sex kulturchefer skriver ett gemensamt upprop, Isaak själv får ett pris och det ordnas demonstrationer.
- Det rapporteras om de muslimska kvinnor som avvisades från en badanläggning i Göteborg för att de bar fel kläder. Tingsrättens dom faller i mars och enligt domen var det inte fråga om etnisk diskriminering, vilket kvinnorna själva och DO anser.
- Den internationella kvinnodagen den 8 mars får genomslag i tidningarna med ett ökat antal artiklar om jämställdhet mellan könen.
- En person med utländsk bakgrund blir omskriven i varje tidning i stort sett varje dag, fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic.

Synlighet i olika genrer

Att på något sätt synas i medierna som intervjuad, porträtterad eller omtalad är den mest grundläggande formen av tillträde till det offentliga rummet. Osynliggörande av personer ur underordnade grupper kan vara en form av diskriminering. Den första frågan till utbudet i de tre tidningarna handlar enbart om vilka som syns i tidningen som personer, om de är män eller kvinnor, om de har svensk eller utländsk bakgrund och om de tillhör någon utsatt grupp som är relevant i undersökningen.

En tidning består av flera avdelningar och genrer med olika slags innehåll och tilltal till läsaren. Genrerna går att se som olika slag av arenor för deltagande och makt, där villkoren för tillträde varierar (Edström & Norberg 2005). Genrerna har också olika status; de tillmätts olika grad av anseende och trovärdighet. Den stora

morgontidningens nyhetsrapportering i den hårda, seriösa samhällssfären som inrymmer bland annat politik, kriminalitet, mänskliga rättigheter och ekonomi har högre status än låt oss säga nöjesidorna i samma tidning och definitivt högre trovärdighet än tabloidkollegans nyheter. Vidare har debattsidor, där inbjudna debattörer och krönikörer medverkar högre status och ett annat tilltal än läsarnas insändarsidor.

Eftersom olika delar eller genrer i tidningen arbetar under olika villkor, så delar jag ibland upp presentationen av undersökningens resultat i följande kategorier: Ettan (sidan 1, där puffar till dagens viktigaste nyheter brukar finnas), ledar- och debattsidor, inrikesnyheter, lokala nyheter, ekonomi, kultur och nöjen, sport och familjesidor.

Ett mycket stort antal människor passerar revy på tidningsidorna i text och/eller på bild under en månad. Samtliga synliga människor i spalterna har räknats torsdagen 1 mars, en veckodag då tidningarnas omfång varken är extremt stort eller litet. Dessutom har det absoluta talet synliga personer ur samtliga relevanta grupper räknats genre för genre under hela månaden.

Det kan konstateras att män fortfarande dominerar på tidningsidorna, såväl i text som i bild. Drygt två tredjedelar av dem som framträder är män. Vissa undantag finns, så till exempel är 40 procent av dem som syns på lokala sidor och 45 procent bland insändarskribenterna i DN kvinnor. En relativt hög representation av kvinnor finns på debatt-, familje-, nöjes- och TV-sidorna i GP, samt på första sidan i Aftonbladet, där kvinnorna är i majoritet.

Det är betydligt svårare att få syn på personer från etniska och religiösa minoriteter, funktionshindrade, HBT-personer samt hemlösa och barn. De enda underordnade grupp som förekommer i så stort antal att det är meningsfullt att räkna ut deras andel av de synliga är personer med utländsk bakgrund. De utgör några procent av dem som syns i tidningarna.

På Dagens Nyheters sidor syntes cirka 5 700 personer (cirka 190 om dagen x 30 dagar)¹ under mars månad. 111 av dem hade utländsk bakgrund, det vill säga 1,9 procent.

¹ Mars har 31 dagar, men eftersom det av olika orsaker fattas ett nummer av varje undersökt tidning använder jag 30 dagar som bas för uträkningarna.

Figur 1 Synlighet i olika genrer för kvinnor och personer med utländsk bakgrund i Dagens Nyheter mars 2007.

DAGENS NYHETER	Antal synliga personer den 1 mars	Antal synliga personer med utländsk bakgrund per dag i genomsnitt	Andel synliga personer med utländsk bakgrund i procent	Andel synliga kvinnor den 1 mars i procent
Ettan	11	0,6 (17:30)*	4,5	36
Ledare	21	0,2 (7:30)	0,9	38
Debatt	3	0,03 (1:30)	1	0
Inrikes	24	1,4 (43:30)	5,8	21
Lokala nyheter	15	0,3 (9:30)	2	40
Politik	8	0	0	0
Ekonomi	21	0,06 (2:30)	0,3	24
Familj	6	0,1 (4:30)	1,7	33
Insändare	11	0,06 (2:30)	0,5	45
Kultur och nöje	44	0,5 (15:30)	1,1	18
TV och radio	4	0,03 (1:30)	0,8	25
Sport	23	0,7 (22:30)	3	9
Summa	191	123:30 = 4	1,9 procent	24 procent

*Totalt syntes 17 personer med utländsk bakgrund på Ettan i DN under mars 2007. Delat med 30 dagar ger det genomsnittet 0,6 per dag.

På Göteborgs-Postens sidor syntes cirka 4 000 personer under perioden (135 x 30). 158 av dem hade utländsk bakgrund, det vill säga 3,8 procent.

Figur 2 Synlighet i olika genrer för kvinnor och personer med utländsk bakgrund i Göteborgs-Posten mars 2007

GÖTEBORGS- POSTEN	Antal synliga personer den 1 mars	Antal synliga personer med utländsk bak- grund per dag i genomsnitt	Andel synliga personer med utländsk bak- grund i procent	Andel synliga kvinnor den 1 mars i procent
Ettan	4	0,6 (20:30)	15	25
Ledare	10	0,1 (4:30)	1	0
Inrikes	19	1,1 (35:30)	6	21
Lokala nyheter	21	1,4 (42:30)	6,5	19
Familj	5	0,1 (4:30)	2	40
Insändare	7	0,03 (1:30)	0,5	14
Debatt	7	0,06 (2:30)	0,9	43
Ekonomi/konsument	16	0,6 (20:30)	4	16
Sport	25	0,6 (18:30)	2,4	16
Kultur	3	0,1 (4:30)	4,3	33
Nöje	10	0,3 (10:30)	3	50
TV och radio	2	0	0	100
Summa	129	158:30 = 5	3,8 procent	30 procent

I Aftonbladet syntes cirka 4 300 personer (140 x 30) under mars månad. 91 av dem hade utländsk bakgrund, det vill säga 2 procent. Tabellerna nedan visar synlighet i olika genrer i de olika tidningarna för kvinnor och personer med utländsk bakgrund.

Figur 3 Synlighet i olika genrer för kvinnor och personer med utländsk bakgrund i Aftonbladet mars 2007

AFTONBLADET	Antal synliga personer den 1 mars	Antal synliga personer med ickeetnisksvensk bakgrund per dag i genomsnitt	Andel synliga personer med ickeetnisksvensk bakgrund i procent	Andel synliga kvinnor den 1 mars i procent
Ettan	5	0,2 (7:30)	4,5	60
Ledare	4	0,03 (1:30)	0,8	0
Kultur	17	0,1 (4:30)	0,8	29
Inrikes	36	0,7 (22:30)	2,8	28
Debatt	20	0,2 (5:30)	1	30
Politik	1	0,03 (1:30)	3	100
Nöje	26	0,1 (4:30)	0,5	38
TV och radio	5	0,06 (2:30)	1,3	40
Sport	20	1,5 (45:30)	7,5	0
Summa	134	91:30= 3	2 procent	36 procent

Av tabellerna framgår att det på DN:s första sida syns sammanlagt 17 personer med icke-etnisk-svensk bakgrund under mars månad 2007, på första sidan i GP 20 personer med icke-etnisk-svensk bakgrund och på Aftonbladets första sida sju personer. Flera gånger är det fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic som syns.

När det gäller synlighet för personer med icke-etnisk-svensk bakgrund så visar den här undersökningen en något lägre andel än vad tidigare jämförbara studier gör (Andersson Odén, 2004; Brune, 2006a). En möjlig förklaring är att de tre undersökta tidningarna, just den dag som används som bas för beräkningarna av synlighet, den 1 mars 2007, råkade ha ovanligt många synliga personer. Därmed skulle beräkningen av totalt antal synliga under en månad vara missvisande och därmed procentberäkningen av synliga med icke-etnisk-svensk bakgrund.

Det går inte att alldeles säkert dra slutsatsen att synligheten för personer med icke-etnisk-svensk bakgrund i stora nyhetstidningar har minskat sedan 2005, men man kan konstatera att den ligger på en fortsatt låg nivå. Möjligen har Aftonbladet, som i ett undersökningsmaterial från våren 2005 framstod som medvetet strategisk i

att inkludera olika slags människor, förändrats. I Aftonbladets utbud våren 2005 får man en känsla av att det finns en policy, för att till exempel de som svarar i den dagliga enkäten "Vi 5" ska hyfsat motsvara befolkningens sammansättning, när det gäller etnicitet och kön (Brune, 2006a). I materialet från 2007 syns inte denna ambition. Endast 8 procent av de som uttalar sig i Vi 5 under månaden kan sägas ha icke-svensk bakgrund.

Göteborgs-Posten har flest synliga personer med icke-etnisk-svensk bakgrund de dagar i veckan när de ungdomsinriktade avdelningarna Aveny, Graffiti, Attityd och Gränslöst är med. Se nedan siffrorna för lördagen 3 mars. 70 procent av de personer som syns på tidningens nöjessidor den dagen har utländsk bakgrund.

Figur 4 Synlighet för personer med utländsk bakgrund på Göteborgs-Postens nöjessidor den 3 mars 2007.

Göteborgs-Posten Nöje inklusive Attityd, Gränslöst, Aveny, Graffiti Lördagen 3 mars	Totala antalet personer som framträder	Antal personer med utländsk bakgrund	Andel personer med utländsk bakgrund i procent
Summa	49	34	70

Så här kan det alltså se ut en enskild dag i en tidningsgenre, och ändå rubbas inte ett inarbetat mönster av relativ osynlighet för personer med icke-etnisk-svensk bakgrund i tidningen som helhet och över tid.

Andelen kvinnor bland de synliga ligger också på sin konstanta nivå i de tre undersökta tidningarna: Var tredje synlig är en kvinna.

Synlighet för andra utsatta grupper

Övriga grupper av relevans för undersökningen framträder så sparsamt i tidningarna att det inte är meningsfullt att räkna ut deras andel i procent av alla som syns, siffrorna blir så låga att de förlorar sitt värde.

I Dagens Nyheter framträder i mars månad två HBT-personer. Det är ett homosexuellt par som fått tillstånd att gifta sig. I Göteborgs-Posten syns fem personer med HBT-orientering, bland andra ett lesbiskt par som väntar barn och en transsexuell man som väntar på operation. I Aftonbladet syns en enda person som på

något sätt har anknytning till HBT-frågor: "Gayikonen" Zarah Leander.

Dagens Nyheter publicerar fyra artiklar om funktionshindrade under perioden, men endast två personer synliggörs: en autistisk kvinna och Robert Gustafsson, som inte är funktionshindrad, men som kritiserar i en notis för att han gör stamning till komik. I Göteborgs-Posten framträder i mars månad fyra personer med funktionshinder: Tre män som lärt sig leva med Parkinsons sjukdom, och en man som lärt sig leva med svår smärta. I Aftonbladet framträder endast en person med funktionshinder, en man som lider av Crohns sjukdom.

Hemlösa är en annan grupp som redaktionerna ägnar ett förstrött intresse. Det framträder inte en enda hemlös person i redaktionellt material i någon av tidningarna under mars månad, däremot på insändarsidorna. Två hemlösa har insändare i GP och i Aftonbladet publiceras nio insändar- och debattinlägg om hemlöshet som huvudsakligen skrivs av hemlösa.

Det skrivs ingenting om samer och romer i någon av de tre tidningarna under mars månad.

Ämnesområden

Nedan redovisas de ämnesområden med anknytning till mänskliga rättigheter och utsatta grupper som uppträder under perioden. Ämnena flyktingfrågor, diskriminering, brottslighet och integrationsfrågor berör invandrare och flyktingar och här går det att jämföra resultaten med dem i tidigare forskning. Tyvärr finns inte den möjligheten när det gäller ämnena jämställdhet, HBT-frågor, funktionshinder och barns och hemlösas situation.

Artiklarna om flyktingfrågor har delats upp efter vilket perspektiv de är skrivna ur, eftersom bilden av flyktingfrågor skiljer sig avsevärt om den fokuserar gränskontrollfrågor eller har ett humanitärt perspektiv.

Figur 5 Artiklar efter ämnesområde i Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten och Aftonbladet mars 2007. Samma artikel kan förekomma på mer än en plats om den innefattar flera ämnen.

	DN	GP	Aftonbladet
Flyktingfrågor Gränspolisärt perspektiv	6	3	2
Flyktingfrågor Humanitärt perspektiv	18	18	6
Diskriminering, rasism	17	16	7
Brottslighet som knyts till invandrare, minoriteter och flyktingar	24	18	4
Integrationsfrågor	8	13	2
Jämställdhetsfrågor	11	38	35
HBT-frågor	2	14	2
Barn	8	9	8
Funktionshinder	4	5	2
Hemlöshet	0	6	9

Artiklarna är inte summerade, eftersom samma artikel ibland har räknats in i flera ämnesområden

I Dagens Nyheter syns två ämnesområden tydligast; flyktingfrågor och brott som på något sätt knyts till invandrare och flyktingar. De står för en tredjedel vardera av de artiklar som berör invandrades och flyktingars situation. Mönstret är snarlikt i Göteborgs-Posten, men där är andelen artiklar om brott något mindre. I båda morgontidningarna dominerar det humanitära perspektivet starkt i flyktingfrågorna, vilket tyder på att den förändring mot en mer engagerad flyktingjournalistik som syntes 2005 inte var en tillfällighet (Brune, 2006a).

En annan förändring i journalistiken jämfört med senare delen av 1900-talet (Asp, 2002), är den ökade uppmärksamheten på diskrimineringsfrågor. I båda morgontidningarna utgör artiklar på temat diskriminering och rasism nästan en fjärdedel av artiklarna om invandrar- och flyktingfrågor.

Aftonbladet har endast 21 artiklar under mars 2007, som berör invandrar- och flyktingfrågor. En tredjedel av dem (7) tar upp rasism och diskriminering och nästan lika många tar upp flyktingfrågor ur ett människorättsperspektiv. I Aftonbladet är det klart dominerande MR-ämnet jämställdhetsfrågor.

Jämställdhet mellan könen är ett framträdande tema också i Göteborgs-Posten, men mindre i Dagens Nyheter. Den internationella kvinnodagen den 8 mars slog igenom på tidningssidorna i alla

tre tidningar, Aftonbladet hade sex artiklar med framträdande kvinnor på nyhetsplats den dagen.

Nyheternas grundmålning: Osynliggörande och negativ presentation

På tidningarnas nyhets- och ekonomisidor är alltså invånare med utländsk bakgrund i hög grad osynliggjorda liksom andra utsatta grupper. Deras röster och perspektiv framträder inte, med några få undantag, i frågor som rör politik, ekonomi, kriminalitet och andra viktiga samhällsområden.

I det perspektivet är de stora morgontidningarnas fortsatta fokusering på brott som förknippas med invandrare/flyktingar förödande. Denna undersökning visar en minskning av andelen artiklar om "deras" brott jämfört med 2005, men andelen är fortfarande större än vad som kan förklaras av nyhetsmediernas allmänna intresse för brott. Presentationer där individer och grupper som förknippas med "invandratäta förorter" eller med "utländsk bakgrund" pekas ut som kriminella balanseras inte i rimlig omfattning av andra slags framställningar.

Men det finns också intressanta resultat i undersökningen, som tyder på att ett trendbrott kan vara på väg i andra avseenden. Andelen artiklar med människorättsperspektiv ser ut att öka i bevakningen av flyktingfrågorna. Artiklar som tar upp diskriminering är inte längre ovanliga. Bevakningen av fallet med den terroristmisstänkte utvisningshotade palestiniern Hassan Asad är omfattande under perioden i alla tre tidningar. Nyhetstexterna hämtar till stor del sina principiella resonemang från regeringskritiska källor inom politiska partier och frivilligorganisationer och gestaltar inkännande situationen för Hassan Asad och hans familj. Här framträder en journalistik som sätter mänskliga rättigheter i förgrunden och som bör kunna bidra till en humanare politik.

Mänskliga rättigheter genre för genre

I det följande går jag kort igenom vilka teman med anknytning till mänskliga rättigheter som kom till synes i olika genrer i de undersökta tidningarna under mars 2007.

Ledare och opinionsbildare

En tidnings ledarsidor har av tradition hög status, eftersom de antas ha stor betydelse i det offentliga politiska samtalet. I det här avsnittet beskrivs översiktligt innehållet i ledare och signerade opinionsartiklar som har tillkommit på initiativ av ledarredaktionen och som på något sätt berör de frågor som är relevanta för undersökningen.

I Dagens Nyheter finns tio sådana artiklar av ledarskribenter eller inbjudna debattörer under perioden. Tre av opinionsartiklarna handlar om kommunernas flyktingmottagning, två texter handlar om svenska landslagets förhållande till Zlatan Ibrahimovic och om fotbollsspelaren ska betraktas som svensk eller inte svensk ("Mesigt, Lagrell", DN 8 mars, sidan 2), en handlar om den utvisningshotade kocken Zeng Tongyi ("Stockholm behöver honom", DN 4 mars, sidan 4). Övriga texter handlar om Dawit Isaak, Genèvekonventionen om flyktingar, en om rätten att förbli arbetslös, samt slutligen utreder den brittiske historikern Timothy Garton Ash om islam kan förenas med demokrati ("Lyssna på avvikarna", DN 23 mars, sidan 4).

Göteborgs-Posten innehåller nio artiklar som är relevanta här. Två inlägg handlar om våldet på skolor i Angered, två handlar om jämställdhet, en text handlar om att barn har rätt att slippa stryk, ett inlägg stöder uppfattningen att flyktingar inte själva ska få bestämma var de vill bo, en notis tar upp förhållandet att spårvägare känner sig kränkta på jobbet och en text handlar om könsneutral äktenskapslagstiftning.

I Aftonbladet finns sex artiklar under perioden som på något sätt berör de ämnen som undersöks här. En text pläderar för att ge den utvisade egyptiern Alzery full upprättelse, i ett inlägg uppmanas EU att öppna sig för flyktingar, en ledare handlar om utländska kvinnors rätt till abort i Sverige, en ledare slår fast att människohandlare sällan fälls av domstol. En artikel konstaterar med tillfredsställelse att regeringens planer på utökad avlyssning av medborgare skjuts på framtiden, en artikel med MR-perspektiv handlar om "rättvisan här och ute i världen".

Kultur, krönikor och nöjen

Också kultursidorna har traditionellt sett hög status. Här sätts dagordningen för det offentliga samtalet kring konst, teater, film och litteratur. Nöjessidorna har lägre status, men de utgör en viktig arena för synlighet för artister inom populärkulturen.

I de undersökta tidningarnas kulturdelar är samhällets etniska mångfald något mer synlig än på nyhetsplats. Här finns också utrymme för krönikor och essäer som tar upp mänskliga rättighetsfrågor och frågor kring fördomar, stereotyper och rasism i medierna och i samhället. Denna möjlighet utnyttjas framför allt av skribenter i Dagens Nyheter och Aftonbladet, men knappast alls i Göteborgs-Posten under den undersökta perioden.

I Dagens Nyheter tar tre artiklar upp den i Eritrea fängslade journalisten Dawit Isaaks situation, två texter med ett tydligt människorättsperspektiv handlar om stödet till den utvisningshotade palestiniern Hassan Asad. En längre artikel handlar om hur mångkulturella Landskrona har förändrats från ett klassiskt arbetarfäste till en högerextrem pilotkommun ("Skånes uppror mot eliterna", DN 10 mars, sidan 6 i B-delen), och i en notis frågas om "en stammande Robert Gustafsson är kul?". Några kulturhändelser som berör Sverige som ett fleretniskt samhälle kommenteras: TV-serien "Leende guldbruna ögon", pjäsen "Den polske rörmokaren", två artiklar handlar om den skånske hip-hoparen Timbuktu, en text berättar att författaren Khemiri fått Sveriges Radios romanpris.

Även Göteborgs-Postens kultursidor tar upp Dawit Isaaks problematik. Ett par artiklar handlar om segregationen i samhället och i skolan, där journalisten Lars Åberg hävdar att problemen i skolan åtminstone delvis beror på att en "hot- och kontrollkultur med inlärt kvinnoförakt fått rita ramar runt alldeles för många barn" ("Vad ska skolan vara bra för?", GP kultur, 14 mars). Skolans problem tillskrivs delvis invandrare "som har svårt att anpassa sig i det svenska samhället" ("Skolans segregation är samhällets", GP kultur, 11 mars).

Göteborgs-Postens kulturdel innehåller också avdelningarna Leva, Gränslöst, Graffiti, Två dagar (på söndagar), Aveny och Attityd, som tar upp "mjuka" ämnen som mänskliga och sociala relationer, ungdomsfrågor, mode, musik och populärkultur. På dessa sidor syns ofta personer med utländsk bakgrund. Även två homosexuella personer och en person med funktionshinder framträder under perioden. Det skrivs om musiker som Laleh,

Timbuktu, Darin och Zelamni och författare som Khemiri och Johannes Anyuru, som är den mest utlånade poeten på biblioteken i Göteborg. här liksom på de andra tidningarnas kultursidor. På Graffiti- och Avenysidorna uppträder två reportrar med utländsk bakgrund regelbundet med text- och bildbyline. Men framför allt syns en rad personer med utländsk bakgrund i roller som inte direkt har med deras ursprung att göra som modeller, matlagare, krönikörer, drömmare, vänner, amatör- och manusförfattare, boklånare och dansare.

I Aftonbladet framträder tre personer med utländsk bakgrund på kultursidorna under den undersökta perioden. Det är kvinnor som debatterar kvinnokampens strategi i Sverige.

En enda artikel handlar explicit om mänskliga rättigheter. Åsa Linderborg ifrågasätter borgerliga tidningars stöd för kriget i Irak ("Vems mänskliga rättigheter?", AB, 1 mars, sidan 4).

En tecknad strip av Nina Hemmingson tar upp den bristande jämställdheten mellan könen på ett ironiskt sätt. Det berättas också att journalisten Dawit Isaak har fått pris. I ett par artiklar ställs frågan om gayikonen Zarah Leander var nazist eller politisk idiot ("Så blev divan Zarah en gayikon", AB, 15 mars, sidan 4).

Ekonomi och konsument

Dagens Nyheter ekonomidel innehåller elva inslag av relevans för undersökningen. Nio av dem handlar om jämställdhet mellan könen. Rubrikerna lyder: "Få kvinnor i börsbolagens valberedningar", "Bank för kompetenta kvinnor", "Schyman upp till kamp mot mansdominansen", "Gräl mellan JämO och arbetsgivare", "Schyman får inte svar om mansdominansen", "Handeln överkörd i strid om kvinnolöner", "Gudrun stormar in på stämman", "Vad väntar ni på, kvinnor?" och "Hälften kvinnor i HiQ:s styrelse".

En artikel handlar om arbetsmarknadsministern på besök i Tensta där två arbetssökande personer med utländsk bakgrund förekommer i både text och bild ("I Tensta får ministern se prov på gott samarbete i svår miljö", DN, 22 mars, del 3, sidan 7).

En artikel på temat diskriminering handlar om en stockholmare som sökt jobb i Skåne men som inte blivit anställd på grund av att han är stockholmare ("Gott självförtroende inte alltid bra i Lund", DN, 27 mars, del 3, sidan 5). Ett klart fall av diskriminering, anser han. Men enligt DO är stockholmare ingen etnisk minoritet och

det är därför inte brottsligt att diskriminera dem. Historien om stockholmare finns med i alla tre tidningar och är utförligt refererad.

I Göteborgs-Posten finns 16 relevanta artiklar på ekonomi- och konsumentidorna, åtta av dem handlar om jämställdhet mellan könen, bland dem artiklar om kvinnolöner och en text om GB:s nya rosa pinnglass Girlie ("Konsumentråd rasar mot pinnglass", GP, 22 mars, sidan 64). I sju artiklar framträder personer med utländsk bakgrund i sammanhang som inte direkt har med deras etnicitet att göra; i en enkät om företagande har två av fem personer utländsk bakgrund och både entreprenörer och konsumenter med utländsk bakgrund är huvudpersoner i ett par artiklar. GP har liksom DN en utförlig artikel om stockholmare som inte fick jobb i Lund.

Familjesidorna

Morgontidningarnas familjesidor är viktiga arenor för prominenta jubilarer. Både DN och GP presenterar dagligen minst ett födelsedagsbarn i längre personporträtt. Vissa avlidna får också minnesporträtt i texter som är skrivna av utomstående, men redaktionellt bearbetade. Båda formerna av presentation är förknippade med hög status.

Under mars månad 2007 tillägnas fyra jubilarer eller avlidna som är invånare i Sverige med utländsk bakgrund någon form av redaktionellt text. Annat redaktionellt material på DN:s familjesidor är notiserna under Personnytt, där mottagarna av viktiga priser, stipendier eller hederstecken presenteras, kortpresentationen av en aktuell doktorsavhandling samt Miniintervjun. Fyra personer med icke-svenska namn nämns i den långa rad raden av människor som fått priser eller stipendier. Det är alltså ett fåtal icke-etniska svenskar bland de hundratals personer som passerar revy på familjesidorna i DN varje månad.

I *Göteborgs-Posten*, där familjesidorna heter *Namn* är situationen likartad. Fem svenskar med utländsk bakgrund tillägnas porträtt med anledning av resor, utställningar eller annan aktivitet. Därtill nämns fyra personer med utländsk bakgrund i den långa raden av stipendier, doktorsavhandlingar, examina och priser.

I ingen av tidningarna presenteras någon person med synligt funktionshinder eller HBT-orientering på familjesidorna.

Den kompakta svenskheten och "normaliteten" i familjesidor-
nas redaktionella material belyser på ett tydligt sätt att journalister
på de stora morgontidningarna rör sig i begränsade kretsar, samti-
digt som den reproducerar en utstötande bild av vilka som är värda
att fira eller sörja.

Sporten

Sporten är den genre i tidningarna, där det oftast framgår att
Sverige är ett mångkulturellt land och ingår i ett globaliserat samman-
hang, där till exempel fotbollslagen värvar medarbetare på en
världsmarknad. Det syns i bild och det syns på de många olika
namnen i matchreferat och lagpresentationer. Mars månad präglade
i de tre undersökta tidningarna av att fotbollsallsvenskan var på
väg att inleda sin säsong. Sverige spelade också en viktig EM-kval-
match i fotboll mot Nordirland i slutet av månaden och basketboll-
säsongen gick mot sitt slut. Just i basketboll finns en rad importerade
spelare från framför allt USA.

Det är svårt att hitta diskriminerande inslag i sportbevakningen,
möjligen med undantag av särbehandlingen av fotbollsspelaren
Zlatan Ibrahimovic, som det skrivs om i stort sett varje dag. I
Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten och Aftonbladet ömsom
hyllas och ömsom hånas han. Här följer några av de många rubri-
kerna i de tre tidningarna under den undersökta perioden: "Många
hade helst sluppit Zlatan", "Zå gör Zlatan", "Zlatan omkullkastar
allt", "Ärlighet á la Zlatan", "Absolut Zlatan", "Ibra-kadabra!",
"Äntligen tillbaka", "Zlatan kan döda en scen", "Super-Zlatan",
"Sur-Zlatan", "Uppdrag: Sätt stopp för Zlatan".

Att Zlatan Ibrahimovic har stigmatiserats vid sitt ursprung är väl
belagt (Furvik 2004; Ericsson 2005). I artikeln "Det här är lycka."
Om sportjournalistikens inkluderande mekanismer" skriver Göran
Eriksson om hur sportjournalistiken konstruerar en nationell
svensk gemenskap som präglas av trygghet och stabilitet (Eriksson,
2006). I detta sammanhang framträder också ett utpekande av det
avvikande, den andra, som inte är fullt integrerad och hemma-
hörande i det svenska samhället. I rapporteringen om Zlatan
Ibrahimovic blir hans invandrarbakgrund central. Han kategorise-
ras som den problematiska invandraren, uppväxt i ett invandrartätt
problemområde (Rosengård), en förort som skiljer sig från det

egentliga Sverige. Ibrahimovic blir på detta sätt det annorlunda, något som inte riktigt tillhör det svenska.

Inkludering i olika genrer

Genomgången av olika genrer i de tre tidningarna visar att inrikesnyheterna samt ekonomi- och familjesidorna är de som är mest oemottagliga för förändring mot en mer inkluderande journalistik, där människor med annan bakgrund än den etniskt svenska uppträder som vanliga medborgare. Kultur och nöjessidor samt konsument- och sportsidor speglar av olika orsaker något bättre samhällets etniska mångfald. När det gäller etniska minoriteter, funktionshindrade, hemlösa och HBT-personer kan man över huvud taget inte tala om någon naturlig inkludering i de tre undersökta tidningarna.

Staffage och stereotyper

En ganska stor del av de texter som klassificerats som inkluderande i den översiktliga genomgången är inkluderande i en mycket yttlig bemärkelse. Personer som kan identifieras som invandrare framträder i bild eller med namn, men har ingen eller bara någon replik i brödtexten. Texten handlar inte om dem, och de tycks finnas med av kosmetiska skäl; för att ge tidningen ett "mångkulturellt" ansikte. Jag ska ge några exempel på hur det ser ut, när närvaron av personer i tidningen kan uppfattas som staffage.

I Dagens Nyheters ekonomidel beskrivs hur arbetsmarknadsminister Sven Littorin besöker förorten Tensta och Lunda Nova Näringslivscenter, som är en slags arbetsförmedling. DN skriver att "utmaningen är större här än på andra håll, eftersom majoriteten av de arbetssökande talar stapplande svenska och ofta aldrig varit i närheten av ersättning från a-kassan" ("I Tensta får ministern se prov på gott samarbete i svår miljö", DN, 22 mars, del 3, sidan 7). Personer med utländsk bakgrund får fälla korta repliker och finns med på bild, men huvuddelen av texten handlar om samarbetet mellan arbetsförmedlingen, det lokala näringslivet och andra myndigheter samt arbetsmarknadsministern. Frågan är om reportaget från Tensta hade kommit till stånd utan besöket från Sven Littorin.

Göteborgs-Posten rapporterar i flera artiklar om bråk mellan elever och mellan elever och lärare på skolor i förorterna. Det tycks uteslutande handla om ungdomar med invandrarbakgrund, de finns med i bild och nämns någon gång med namn eller förnamn när det citeras ur polisens förundersökning. Men eleverna själva ges inte tillfälle att förklara i texterna hur de ser på problemen som har uppstått. Istället är det myndigheter, poliser och skolledningar som agerar och som citeras i tidningen.

I Aftonbladet berättar en artikel om skolminister Jan Björklunds besök på en problemskola med många invandrade elever i Landskorna. Flera elever finns med på bild tillsammans med ministern men ingen av dem intervjuas i texten eller nämns vid namn ("Skolministern – en plugghäst", AB 8 mars sidan 12).

Stereotyp inkludering kan förekomma i positiva och inkännande texter, där den porträtterade människan är formad efter en mall för hur representanter för en viss grupp ska gestaltas. Det finns gott om exempel på stereotyp inkludering i både Dagens Nyheter och Göteborgs-Posten under perioden. Unga män med utländsk bakgrund visar vägen till hiphop och finländaren Esko "tog med sisun i flytten till Sverige". Invandrarkvinnor träffas för att laga mat och utbyta recept tillsammans varje tisdag i Bergsjön i en "matglädje som når över gränserna".

Vid några tillfällen schabloniseras även HBT-personer. GP berättar om ett lesbiskt par "i ivrig väntan på hett efterlängtat regnbågsbarn". Artikeln knyter kvinnorna till drömmen om mödraskap på ett sätt som Sahlman (2005) har sett som ett mönster. Uttrycken "regnbågsbarn" och "regnbågsfamilj" blir exotiserande, särskilt som "regnbågsfamiljen" sägs vara "en färgsprakande påminnelse om att det finns flera sätt att leva och älska" ("Ivrig väntan på hett efterlängtat regnbågsbarn", GP, 11 mars, sidan 84–85). I Aftonbladet klagar en krönikör på den låga "bög-faktorn" i årets melodifestival: "En pryd schlagerfestival är som en herrturk utan fluktare".

Flera av de artiklar som här får exemplifiera stereotyp inkludering vill väl. Men man kan tycka att det synd att grupper som syns så litet i medierna ska behöva uppträda i roller som smickrar en fördomsfull betraktare.

Fortsatt stereotypisering av förorten

Göteborgs-Posten har under mars månad i en serie artiklar om ungdomsbråk, hot och misshandel på framför allt Vättle- och Högsboskolorna i Angered.

Rubriker: "13-åringar håller skola i skräck" (GP 12 mars, sidorna 4–5), "Sjukskrivna lärare och elevavhopp" (GP, 13 mars, sidorna 4–5), "Fack räknar med fler larm i vår" (GP, 14 mars, sidorna 4–5), "Ett lagbrott att ha så dålig koll på elever" (GP, 15 mars, sidorna 4–5), "Tre tonåringar åtalade för misshandel på skolor" (GP, 18 mars, sidan 20). Det tycks huvudsakligen handla om invandrarungdomar med sociala problem även om deras etniska bakgrund inte framhävs i artiklarna. Men man läsa sig till det av bilderna från övervakningskameror, korta citat från elever med utländska namn, uttalanden från olika personer, insändare, ledarkommentarer och artiklar på kultursidorna.

Skolministern Jan Björklund, som åker till Angered med anledning av skolbråken, förklarar att "i socialt besvärliga områden med integrationsproblem och hög arbetslöshet kan inte skolan fränsäga sig sitt ansvar" ("Skolministerns recept: rätt kort mot bråk-stakarna", GP 14 mars, sidan 5).

Sammantaget ger GP:s rapportering om händelserna bilden av en förort där ungdomarna och deras föräldrar utgör problemet, medan myndigheter och polis gör allt de kan för att få ordning i kaosen.

Med få undantag kommer endast lärare, rektorer, poliser, politiker och skolchefer till tals. De bråkiga ungdomarna syns i röriga övervakningsbilder, men förekommer bara sporadiskt i brödtexterna. De som utför brotten och de som drabbas av dem behandlas som en tredje, mindre viktig part.

Stigmatiseringen här består i upprepnigen av ett tema; den ständigt farliga förorten, gettot som ingen rår på eller kan förändra. Den dominerande bilden av ungdomar i "förorterna" i Göteborgs-Posten är alltså fortsatt knuten till segregation och vissa typer av brott. Bara till viss del balanseras bilden genom att tidningens övriga rapportering om ungdomar under månaden, beskriver miljöer där invandrarungdomar sysslar med annat än att bråka.

Rättighetsfrågor i bevakningen

I de tre undersökta tidningars bevakning mars 2007 går det att urskilja några teman där mänskliga rättigheter står i förgrunden: Den svenska statens behandling av misstänkta terrorister, den svenska statens behandling av flyktingar, diskrimineringsfrågor och jämställdhetsfrågor.

Staten versus misstänkta terrorister

Att statens behandling av personer som misstänks för terrorism, kan innebära att de misstänktas mänskliga rättigheter åsidosätts, utgör kärnan i flera artiklar under perioden.

De tre undersökta tidningarna behandlar alla fallet där göteborgaren och palestiniern Hassan Asad hotas av utvisning sedan han av Säpo definierats som säkerhetsrisk och terrorist.

Dagens Nyheter publicerar tre artiklar, en längre och två kortare. I den första som är en TT-text berättas att Migrationsöverdomstolen har kommit fram till att det inte finns några hinder för en avvisning av Hassan Asad till Jordanien. Hassan Asad som intervjuas hävdar att regeringen och Säpo inte har lämnat över alla handlingar till hans advokat eller till domstolen ("Palestinier kan avvisas till Jordanien", DN 10 mars sidan 9). Ett par dagar senare har DN en egen text som handlar om demonstrationer runt om i landet för att Asad skall få stanna. I texten citeras ordföranden i Röda korset Bengt Westerberg, som säger att bara Säpo och regeringen vet vad Hassan Asad är anklagad för. Asad tror att anklagelserna bottnar i att han har gett penninggåvor till utsatta palestinier. "Är det så sitter vi i Röda korset också på de anklagades bänk. Vi stödjer utsatta människor i Palestina och vi tänker fortsätta med det", säger Westerberg ("Avvisningshotade Asad får folkligt stöd", DN, 12 mars, sidan 7).

I en artikel i DN:s kulturdel refereras 12-åriga Majas e-brev till statsministern där hon undrar om man inte har rätt att få veta vad man har gjort för fel innan man blir utvisad ("Begriper väl varenda 12-åring", DN 29 mars, B-delen, sidan 5). I en annan text i kulturdelen skriver Mikael Löfgren att Hassan Asads enda hopp är ett regeringsskifte 2010 ("Terrorist eller medborgare. Sverige måste stärka rättssäkerheten", DN 3 mars sidan 5 i B-delen)

Göteborgs-Posten refererar också Migrationsöverdomstolens beslut med samma TT-text som i DN. Ett par dagar senare har GP ett helt uppslag som handlar om en demonstration till stöd för Hassan Asad i Göteborg. På en stor bild håller en av hans söner upp ett plakat med texten "Gör inte misstaget en gång till. Vi behöver pappa och han behöver oss". Barnen och Hassan Asad intervjuas i texten ("Många visade sitt stöd för Hassan", GP, 12 mars, sidan 6). I fyra korta sidotexter berättas bland annat att de hemliga anklagelserna har väckt stark kritik för bristande rätts-säkerhet och att misstänkta palestinier utsätts för tortyr i Jordanien. Bengt Westerberg säger i ett kort citat att han "känner stor oro att det i själva verket inte är Säpo som har anklagelser mot Hassan utan USA".

Aftonbladet slutligen har på sina debattsidor ett stort uppslag om Hassan Asad skrivet av redaktionschefen Bengt Westerberg. Han går igenom det rättsliga läget för Hassan Asad och kommer fram till att bevisen inte räcker för att väcka åtal mot Asad. "Om bevisen inte räcker för lagföring har vi den skrämmande situationen att han, i motsats till en svensk medborgare, trots det kan straffas genom att utvisas ur landet och skiljas från sin hustru och sina tre barn. Det är oacceptabelt." Bengt Westerberg avslutar texten med att vädja till regeringen att upphäva utvisningsbeslutet. "Visa att Sveriges regering slår vakt om den internationella rätten också i kampen mot terrorismen" ("Låt Asad få stanna", AB 15 mars sidorna 36–37).

Texterna om Hassan Asad präglas av förståelse för Hassan Asads situation och redogör tydligt för det rättsliga läget.

Det skrivs också om de avvisade egyptierna Muhammed Alzery och Ahmed Agiza, som under kränkande förhållanden och med hjälp av CIA forslades från Stockholm till Egypten 2001. Dagens Nyheter berättar att den borgerliga regeringen har hävt avvisningsbeslutet av Muhammed Alzery. Det betyder att Alzery kan söka uppehållstillstånd i Sverige och även begära skadestånd hos JK. Muhammed Alzerys advokat, JK Göran Lambertz och migrationsminister Tobias Billström intervjuas i texten ("Avvisad kan vända tillbaka", DN 2 mars sidan 10). I en text bredvid huvudartikeln ges bakgrunden till affären, där även kritiken från JO, Amnesty, Europarådet och EU-parlamentet finns med.

Göteborgs-Posten refererar regeringens upphävande av beslutet i en notis och har samma dag ett ledarstick med rubriken "Ett övergrepp har rättats" (GP, 2 mars sidan 2). GP skriver att "det är

en lättnad att regeringen beslutat att korrigera ett grovt svenskt övergrepp!”. Ett par veckor senare har GP en nyhetstext som handlar om att Muhammed Alzery via en människorättsjurist i svenska Helsingforskommittén begär reshjälp ut ur Egypten till Sverige (”Egyptenavvisad vill återvända”, GP 20 mars sidan 46).

Aftonbladet kräver i en ledare att Muhammed Alzery ges full upprättelse, det vill säga uppehållstillstånd i Sverige och skadestånd. Tidningen påpekar att omprövningen gällde formerna för avvisning, inte om det fanns fog för avvisningen. För att Alzery ska få full upprättelse måste även den saken prövas på nytt (”Ge Alzery full upprättelse”, AB, 2 mars, sidan 2).

Utgångspunkten i de tre tidningarnas rapportering om fallet Alzery och hans landsman Agiza är kränkningen av deras mänskliga rättigheter. De nöjer sig inte med att enbart återge regeringens beslut, utan redogör för bakgrunden, vad beslutet kan leda till och vad som krävs för att de avvisade skall få full upprättelse. Man kan fråga sig hur många sådana här ännu inte omskrivna fall det finns i Sverige. Svenska nyhetsmediers rapportering om utvisningen av Alzery och Agiza föregicks av en mycket grundlig granskning från Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter och påpekanden från en rad organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter.

Visst utrymme ägnas också regeringens beslut att avvisa en 27-årig marockan som bedöms vara en säkerhetsrisk och ha anknytning till misstänkta terrorister. Marockanen har i likhet med palestiniern Asad inte fått ta del av anklagelserna mot honom. Tobias Billström tillfrågas om han är övertygad om att marockanen inte utsätts för tortyr då han återvänder till Marocko. Integrationsministern svarar att han litar på Migrationsöverdomstolens bedömning att mannen inte är i behov av skydd (”Misstänkt terrorist avvisas till Marocko”, DN 27 mars sidan 9).

Ett annat exempel där medierna spelar en konstruktiv roll är när de avslöjar säkerhetspolisens samarbete med bostadsbolagen i Göteborg i syfte att spionera på hyresgästerna, vilket torde vara ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Enligt Säpo har samarbetet kommit till stånd för att ”få information om spirande stöd för terrorism i förorterna”. GP redogör för samarbetet i en nyhetstext i slutet av mars, där huvudsakligen representanter för säkerhetspolisen uttalar sig (”Säkerhetspolisen i möte med kommunens bostadsbolag”, GP, 30 mars, sidan 13). Dagarna efter (och utanför den här undersökningens räckvidd) skrev en rad medier om det

anmärkningsvärda initiativet, och stark kritik riktades mot bostadsbolagen från lägenhetsinnehavarna.

Principiella flyktingfrågor

Dagens Nyheter berättar 11 mars om familjen Kamran från Syrien med kurdisk bakgrund som har nekats uppehållstillstånd i Sverige men som nu välkomnas i Kanada ("De avvisas från Sverige men välkomnas till Kanada", DN, 11 mars, sidan 8). FN:s flyktingkonvention gäller i båda länderna, men den tillämpas så olika att ett nej i det ena landet kan bli ett ja i det andra. I en ledarartikel dagen efter skriver DN att Genèvekonventionen har blivit omodern – "men så länge den inte ersatts av något så skall den följas". DN finner fallet Kamran anmärkningsvärt och en genomgång som tidningen gör visar att skillnaderna i tillämpning av lagen är större än likheterna. 2001 erhöll mindre än 2 procent av dem som sökte asyl i Sverige status som konventionsflyktingar. I Kanada utgjorde andelen konventionsflyktingar samma år 47 procent och i Danmark fick i första instans en femtedel stanna som flyktingar enligt Genèvekonventionen ("Inte bara Kamran", DN, 12 mars, sidan 2).

Flyktingpolitik i allmänhet är föremål för några artiklar i Aftonbladet. En advokat i Gävle anser att den svenska lagstiftningen när det gäller flyktingar har havererat med anledning av att kraven på anhöriginvandring skärpts ("Den svenska flyktingpolitiken bär en illasittande dumstrut", AB, 2 mars, sidan 29). Den 7 mars kräver Olle Svenning i en ledare på Aftonbladet att EU måste ta ett större ansvar för de irakiska flyktingarna ("Öppna EU för flyktingarna", AB, 7 mars, sidan 2).

I en stor debattartikel i Aftonbladet berättas om en afghansk änkeman som i tre år har försökt få uppehållstillstånd för sina tre barn i Sverige. Om han hade varit kvinna (och änka) så hade han fått permanent uppehållstillstånd i Sverige och då hade barnen haft rätt att återförenas med familjen. Men Migrationsverket betraktar honom som en barnlös änklings. "Det rör sig om en systematisk könsdiskriminering utövad av en stat som i vanliga fall gärna framställer sig som ett föregångsland när det gäller lika rättigheter mellan könen", skriver läraren Jon Knutsson ("Barnen får inte återse sin far", AB, 8 mars, sidorna 36–37).

Undersökningsmaterialet när det gäller tidningarnas bevakning av flyktingfrågor och den svenska statens behandling av terrorist-

misstänkta personer är inte stort. Men det går att se tendenser i det. Frågorna behandlas, jämfört med vad som framkommer i undersökningar från 1990-talet, med större journalistisk kunskap och med fokus på mänskliga rättigheter; samtidigt som den enskilda individens öde gestaltas (jfr. Brune, 2004).

Diskriminering

De tre undersökta tidningarna publicerade under mars månad 40 artiklar om diskriminering och rasism.

Dagens Nyheter och Aftonbladet berättar på nyhetsplats 3 mars om undersköterskan Luul Mohamed som nekats jobb på ett äldreboende i Tensta för att hon bär huvudduk. Hon vände sig till DO som uppnådde en förlikning med Stockholm stad, vilket resulterade i ett skadestånd på 40 000 kronor till kvinnan. Äldrevården i kommunen tvingades se över sina rutiner som en följd av det inträffade ("Förbjuden slöja gav kvinna skadestånd", DN 3 mars sidan 17, "Nekades jobb – fick 40 000", AB 3mars sidan 28).

Göteborgs-Posten skriver om nattklubben Honey i Göteborg som har en gästlista för mörkhåriga och en annan mer välkomnande gästlista för ljushåriga. Rättegången mot nattklubben som står åtalad för olaga diskriminering hade inletts dagen innan. Nattklubben har fällts flera gånger tidigare i domstol för olaga diskriminering. I det nu aktuella fallet var det en grupp juridikstudenter som hade genomfört ett test som visade att nattklubben fortsatte diskriminera personer med utländsk bakgrund ("Stoppades i nattklubbsdörren", GP, 6 mars, sidan 11). Den 20 mars berättar GP att dörrvakten på Honey nu har fällts för olaga diskriminering i Göteborgs tingsrätt, straffet blev 12 000 kronor i böter.

Alla tre tidningarna rapporterar om två muslimska kvinnor som körts ut från en simhall i Göteborg för att de hade "fel" kläder på sig när de följde sina icke simkunniga barn till simhallen. En av kvinnorna var barfota, klädd i joggingbyxor, långärmad t-tröja och bar huvudduk, men badvakten krävde att hon skulle ha kortärmad t-tröja och shorts. Kvinnan tolkade det som att det egentligen var hennes huvudduk som var problemet. Kvinnorna ansåg att de utsatts för etnisk diskriminering och fick stöd av DO som drev fallet till domstol. Men Göteborgs tingsrätt friade kommunen med motiveringen att det inte gick att styrka att kvinnorna hade utsatts för diskriminering. Kvinnorna och DO var mycket besvikna efter

domen. DO hävdade att detta var en av de vardagshändelser som etnisk diskriminering handlar om, där grupper av människor stängs ute på grund av sin religion. Händelsen refererades utförligt i både Dagens Nyheter och Göteborgs-Posten ("Kommun frias för etnisk diskriminering", DN, 8 mars sidan 12, "Besvikelse efter friande dom i diskrimineringsmål", GP, 8 mars, sidan 4–5). *Aftonbladet* berättade om fallet i en notis.

Den 18 mars presenteras en undersökning på DN Debatt, som visar att bostadssökande invandrare diskrimineras på bostadsmarknaden ("Bostadssökande nobbas åtta gånger av tio", DN, 18 mars, sidan 6). Hyresvärdar ignorerar systematiskt personer med muslimsk bakgrund. Endast i 4 procent av fallen, när personer med fiktiva namn sökte lediga hyreslägenheter över hela Sverige, blev den sökande med arabiskt namn inbjuden till visning. Bostadsdiskrimineringen är särskilt utbredd utanför storstadsområdena.

Dagen efter tar DN upp bostadsdiskrimineringen på nyhetsplats. Integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni säger i texten att hon ska tillsätta en utredning om myndigheter i Sverige ska tillåtas använda situationstestning ("Ny metod utreds mot bostadsdiskriminering", DN 19 mars sidan 10).

Den 6 mars skriver GP både på ledar- och nyhetsplats om att var fjärde anställd på Göteborgs spårvägar känner sig trakasserad av chefer och arbetskamrater på jobbet. En tilltagande rasistisk jargong på Spårvägen sägs ha samband med att allt fler som nyanställda har "invandrarbakgrund". Spårvägen har medarbetare från 50 olika kulturer. Även kvinnor uppger att de ofta har utsatts för sexuella trakasserier ("Kränkta spårvägare" GP 6 mars sidan 2, "Många inom Spårvägen känner sig kränkta", GP 6 mars sidan 7).

Slutligen berättar GP i en notis på inrikessidorna 27 mars att sedan årsskiftet hindras omkring 100 invånare i veckan att skaffa id-kort på grund av ändrade regler hos Svensk Kassaservice ("Invandrare drabbas av skärpta id-kortsregler", GP 27 mars sidan 4). En giltig legitimation är nyckeln till det svenska samhället. Tidigare kunde en sådan fås från Posten om en annan person med giltigt id-kort kunde styrka den sökandes identitet. Men sedan årsskiftet är detta inte längre möjligt. Tilläggas kan, vilket inte står i texten, att inte heller pass gäller som identitetshandling numera. Eftersom så många människor drabbas av de ändrade reglerna är det konstigt att tidningarna inte skrivit om det mer och utförligare. Det kan ses som ännu ett tecken på journalisterna inte delar invandrade människors vardag.

Jämställdhetsfrågor

Tidningarna skriver över lag mycket om jämställdhet jämfört med andra ämnen som berör MR-frågor. Artiklarna förekommer på alla sidor, även på ekonomi- och politiksidorna, där andra underordnade samhällsgrupper är i det närmaste osynliggjorda. Dagens Nyheter har åtta artiklar om jämställdhet i ekonomidelen i mars, bland annat texter om bristen på kvinnor i börsbolagen ("30 mot 303. Få kvinnor i börsbolagens valberedningar", DN 7 mars sidan 4 i del 3), Gudrun Schymans kamp mot mansdominansen inom näringslivet, JämO:s gräl med arbetsgivarna om kvinnolöner samt även texter om företag som är duktiga på jämställdhet mellan könen.

Göteborgs-Posten har 38 artiklar på temat jämställdhet under perioden och de rör en rad olika områden. GP tar upp gubbvälde i Bohuslän, hur kvinnor diskrimineras inom Svenska kyrkan, inom politiken och sjukvården, på Sveriges Television och en rad andra platser. Där finns reportage om hur tjejer får oönskade sexmejl på nätet ("Tjejer blir mer påhoppade på nätet", GP 23 mars sidan 20), om konsumentråd som rasar mot rosa kvinnoglass, om hur kvinnor går samman för att skydda sig, om olika jämställdhetsprojekt och inte minst en rad artiklar om kvinnliga förebilder i näringslivet, inom sporten och i vardagen.

Aftonbladet publicerar en artikelserie om kvinnor och sjukvård under vinjetten "Rädda kvinnohjärtat", där kvinnor berättar i reportageform hur de har särbehandlats inom sjukvården och hur felbehandlingar har lett till svåra skador. Aftonbladet konstaterar att kvinnor löper dubbel risk för att dö på sjukhus jämfört med män ("Dubbel risk för kvinnor att dö på sjukhus", AB 4 mars sidan 18). Tidningen har även en artikelserie om kvinnors låga löner kallad "Vad är du värd?" under mars månad. Artiklarna ger ett stort gensvar hos läsarna av alla insändare att döma. Kultursidorna skriver om kvinnokamp i olika former. Flera artiklar handlar om bristen på kvinnor i börsbolagens styrelser och där förs även en debatt om huruvida feminismen har gått i väggen ("Feminismen har kraschat", AB, 5 mars, Ettan, och "Nu jävlar, systrar!", AB, 5 mars, sidorna 4–5).

Icke-frågor i bevakningen

Om jämställdhetsfrågor, diskrimineringsfrågor och i viss mån frågor som rör flyktingars rättigheter går att uppfatta som relativt etablerade teman i nyhetsmedierna, så gäller inte detta frågor som rör etniska minoriteter, funktionshinder, hemlösa. Inte heller syns någon systematisk bevakning av rasistiska yttringar och rapporteringen om Sverigedemokraterna under perioden är i huvudsak rent deskriptiv.

Minoritetsfrågor

Samer och romer syns över huvud taget inte i de undersökta tidningarna under perioden, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att det inte saknades händelser om romer och samer som var värda att rapportera om. Så till exempel krävde Sametinget i slutet av februari 2007 att få tillbaka alla samiska kvarlevor från museer och institutioner i landet och i mars ställde sig kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth försiktigt positiv till detta. Själva kravet från Sametinget aktualiserar den svenska historia som präglades av rasbiologiska synsätt, och borde kunna utgöra intressant artikelstoff. När motsvarande krav restes från judiska församlingen i Lund våren 2005, att Lunds universitet skulle återbörda skallen av en avrättad judisk man, hade Sydsvenska Dagbladet en omfattande bevakning av frågan (Brune, 2006a). Jag nämner detta exempel, eftersom det är värt att fundera över vad som gör att två liknande frågor behandlas så olika. En hypotes är, att i frågor som rör utsatta och underordnade grupper, och där en rutiniserad bevakning saknas, så kan den enskilda journalistens engagemang spela en avgörande roll.

I mars publicerade Skolverket en rapport om att det krävs krafttag för att förbättra unga romers situation i skolorna och Sverige undertecknade FN:s konvention om rättigheter för funktionshindrade. Ingen av dessa händelser gav något spår i de tre undersökta tidningarna.

Funktionshinder

Mycket få artiklar handlar om funktionshinder och personer med funktionshinder under den undersökta perioden. När personer med funktionshinder förekommer är det nästan utan undantag i sammanhang som specifikt rör denna grupp. I så måtto är rapporteringen diskriminerande och exkluderande. Den förmedlar och upprätthåller en bild av funktionshindrade som ”dom”, en grupp som står vid sidan om och avviker från det ”vi” som representerar den samhälleliga normen.

Dagens Nyheter har fyra artiklar om funktionshinder under den undersökta perioden. En artikel på TV-sidan handlar om ett kommande program om den autistiska kvinnan Iris (”Ett liv utan känslor”, DN, 15 mars, Kulturdelen, sidan 12 i). En text handlar om en motionsanläggning i Hammarby som ska handikappanpassas så att även rullstolsburna ska kunna ta sig fram i motionsspåren och en artikel handlar om att endast 10–15 procent av alla hörselskadade går vidare till högskolan efter gymnasiet. Ingen av de hörselskadade ungdomarna intervjuas, istället bygger texten på ett förslag från Hörselskadades riksförbund som kräver en omorganisation av skolsystemet för hörselskadade (”Hörselskadade elever har svårt att klara skolan”, DN, 14 mars, sidan 8).

Goteborgs-Posten har tre artiklar om funktionshinder. En handlar om tre män som har drabbats av Parkinsons sjukdom, den andra om att diabetiker har svävat i livsfara när insulinpumpar börjat läcka. Den tredje redogör för att Varberg har den dyraste gästdialysen. Aftonbladet har endast en artikel om funktionshinder. Den handlar om en man med Crohns sjukdom som har fått sin sjukpeng indragen och tvingas leva på socialbidrag (”Kent, 45, är kroniskt sjuk – tvingas leva på soc-bidrag”, AB 14 mars sidan 11).

De enda slutsatserna man vågar dra av materialet är att funktionshinder och funktionshindrade personer osynliggörs på tidningssidorna och att den rapportering som sker är slumpmässig och saknar principiell hållning.

Hemlösa

Också hemlösa är så gott som helt exkluderade från tidnings-sidorna. Dagens Nyheter har inte en enda artikel om hemlösa under den undersökta perioden. Göteborgs-Posten har en kort redaktionell text som berättar att byggandet av 20 bostäder åt hemlösa har fördröjts. En insändarskribent skriver att hemlöshet inte bara handlar om hemlöshet och i ett längre inlägg på GP:s insändarsida berättar Guillermo Vergara om sitt liv som hemlös under tre år ("Tre år av hemlöshet: Vem som helst kan hamna utanför", GP, 26 mars, sidan 38). I Aftonbladet förs frågan om hemlöshet enbart upp på debatt- och insändarsidorna. Suzanne Nilsson berättar om hur hon tvingas leva på socialen utan bostad ("Vräkta får ingen hjälp", AB 20 mars sidorna 24–25). Ytterligare tre skribenter skriver samma dag att vräkta inte får hjälp och att ingen vill se hemlösa. De fyra inläggen på debattsidan följs någon dag senare av fem korta insändare om hemlösa.

Barns situation

Det skrivs om barn på nyhetsplats när de är offer för våld, olyckor eller övergrepp. Dagens Nyheter publicerar fyra artiklar om barn under den undersökta perioden. En artikel handlar om att hörsel-skadade elever har svårt att klara skolan (se även under funktions-hinder), en handlar om stöd till barn till missbrukare, en tredje text redogör för att brist på information kan leda till farliga omskärrelser av barn ("Brist på information leder till farliga omskärrelser", DN, 16 mars, sidan 8). I en notis samma dag berättas att en kvinna dömts till tre års fängelse för könsstympning av sin dotter i Somalia. Den fjärde artikeln handlar om att Stockholms landsting köper kirurginstrument till vården som tillverkats av företag som kränker barn i Asien ("Barnarbetare tillverkar utrustning till lands-tinget", DN, 29 mars, sidan 16).

Göteborgs-Posten har två artiklar om barns situation allmänt samt några insändare om mobbning i skolorna. Den ena artikeln är en notis på ledarsidan som slår fast att "barn har rätt att slippa stryk" med anledning av mobbningen i skolorna. Den andra texten handlar om pojken Bobby som dödades av sina föräldrar. Vinkeln är att pojkens död ska förhindra mord på barn i framtiden.

Aftonbladet har en artikel om flickan Maria som våldtogs i en simbassäng, en text om flickan Såde som misshandlades av sin lärare, en text om Disa som nekades sjukvård och blev blind, samt en artikel om en 13-åring som våldtogs på en bensinmack.

Det är en märklig bild av barn och kränkningar av barn som uppträder i de tre tidningarna under perioden. Barn är inte stigmatiserade som grupp; snarare står de för det naturliga och normala. Men normaliteten gestaltas inte. Den bara finns som en för givet tagen norm i de artiklar där avvikelser beskrivs.

Sverigedemokraterna

De tre tidningarnas rapportering om Sverigedemokraterna är i huvudsak deskriptiv under perioden. Det innebär att partiets ideologi och agenda bara undantagsvis granskas ur ett människorättsperspektiv.

Dagens Nyheter och Aftonbladet publicerar två artiklar vardera om partiet, medan Göteborgs-Posten har sammanlagt tio artiklar, därav sex artiklar plus faktarutor om partiet söndagen den 11 mars ("Tar sikte mot riksdagen", "Alla andra partier är för mjäkiga" "Miljoner i stöd har stärkt partikassan", "Sd sätter frågor på agendan", GP 11 mars sidorna 6–11).

Göteborgs-Postens artikelblock inleds med en helsidesintervju med partiledaren Jimmie Åkesson plus en lika stor bild samt en sammanfattning av partiets förslag till nytt invandringspolitiskt program. I programmet sägs att "alltför stor invandring hotar den svenska nationella identiteten, inom några decennier riskerar svenskarna att bli en minoritet och landet förvandlas till oigenkännlighet". Partiet kräver därför en kraftig begränsning av invandringen. Jimmie Åkesson förklarar att de franska högerextremisterna i Front National och Dansk folkeparti har inspirerat partiet. I intervjun redogör Åkesson för partiets politik, hur det bemöts i kommunerna, varför så få av partiets folkvalda är kvinnor och varför så många Sverigedemokrater har dömts för brott.

På de följande tre sidorna berättar GP om Sverigedemokraternas framgångar i 2006 års val. Förtroendevalda SD-politiker från Mölndal, Falköping och Göteborg intervjuas, fyra medelålders män och en kvinna. Även i intervjuerna betonas "faran med det mångkulturella samhället". På den sjätte och sista sidan i artikelserien görs en genomgång av partiets samtliga mandat i hela landet.

Texterna är neutralt hållna, de beskriver partiets verksamhet snarare än att ifrågasätta den. Den enda egentliga kommentaren görs av GP:s krönikör Peter Lenken i en enspaltig artikel på slutet. Han kritiserar partiets användning av partistödet. Hela 25 procent av de kommunala partistöden ska nämligen användas centralt, vilket fått konstitutionsutskottet att reagera. Han tycker också det är bra att partiets politik blivit tydligare. Hans egen uppfattning är att det "självfallet finns en gräns för hur många flyktingar som Sverige kan ta emot" och tillägger att "just nu är problemen extra svåra". På de tolv sista raderna i krönikan står det så här: "Det finns alltså en gräns. Och detta kan sägas, som Sverigedemokraterna gör, med utgångspunkt från en ogenerös, bevara Sverige-svenskt-perspektiv. Men det kan också sägas med flyktingarnas bästa för ögonen. De har rätt att snabbt få besked om de får stanna och i så fall ska de erbjudas ett drägligt liv i Sverige. Sverigedemokraternas ideologi bygger på en nostalgisk historieflykt och att allt var bättre förr. De vill tillbaka till ett folkhem som aldrig funnits."

I de fyra andra artiklarna om Sverigedemokraterna i GP under månaden handlar två texter om att moderaterna ska "ta debatten med SD". Öppen debatt ska hålla SD tillbaka, anser statsminister Fredrik Reinfeldt. En text handlar om interna bråk i SD; partistyrelsen ska diskutera om partiet ska vidta åtgärder mot de personer som ljugit och inte berättat om sin kriminella bakgrund.

Slutligen publicerar GP en intervju med forskaren Ulla Ekström von Essen, som hävdar att det är ett demokratiskt dilemma när ett parti, som misstror den representativa demokratin, blir invalt för att företräda en del av väljarkåren. I slutet av artikeln betonar historikern Heléne Löw Sverigedemokraternas likhet med andra invandringskritiska partier som Dansk folkeparti. "Tyvärr finns en djupt rotad självbild hos oss svenskar om att just vårt samhälle skulle vara befriat från rasism. Jag tror det är en förklaring till den yrvakna diskussion som nu förs, både av politiker och i många medier" ("Viktigt att ta debatten med sd", GP 24 mars sidan 6). I denna artikel förs alltså analytiska och kritiska resonemang om Sverigedemokraterna.

Aftonbladets ena nyhetstext handlar om att SD kan få upp till 30 platser i nästa riksdagsval, enligt en ny opinionsmätning. En professor i statsvetenskap säger att man ska ta partiet på mycket stort allvar ("SD kan få 30 riksdagsmän", AB 5 mars sidan 14). Drygt tre veckor senare presenterar Aftonbladet ytterligare en opinionsundersökning som visar att partiet "stormar mot riks-

dagen” med 4,3 av rösterna procent i senaste mätningen (”SD på väg in i riksdagen”, AB 29 mars sidan 16). Tidningens politiska kommentator Lena Mellin skriver att stödet för sd är ett underbetyg till de etablerade partierna; ”de har inte lyckats fånga den oro som det främlingsfientliga sd exploaterar”.

Dagens Nyheter skriver liksom GP att moderaterna ska ta debatten med SD. Dessutom publicerar tidningen en längre resonerande text om Sverigedemokraterna, Landskrona och Skåne i kulturdelen (”Skånes uppror mot eliterna”, DN, 10 mars, B-delen, sidorna 6–7). Också denna artikel är analytisk gör en kritisk granskning av de politiska förhållandena i Landskrona.

Annars är alltså rapporteringen om Sverigedemokraterna i huvudsak deskriptiv. Artiklarna berättar om partiets politik, intervjuade partiföreträdare svarar på frågor och fyller i luckor. Samtliga tre tidningar låter Sverigedemokraterna definiera sig själva och lämnar åt läsaren att dra egna slutsatser. Ur ett människorättsperspektiv är det problematiskt att tidningarna inte tydligare granskar och ifrågasätter partiets ideologi och agenda.

Rasism och homofobi

Syns inte, finns inte?

Sammanfattning och slutsatser av fallstudien

Det viktigaste resultatet av denna undersökning av tre stora svenska dagstidningars rapportering kring frågor som berör mänskliga rättigheter är den fortsatta osynligheten för grupper som riskerar att diskrimineras i samhället.

Samtidigt är det värt att poängtera de tendenser till positiva förändringar som kan ses i de tre tidningarnas bevakning under perioden.

- Jämställdhetsfrågor bevakas kontinuerligt och inom flera genrer. Men kvinnor är fortfarande underrepresenterade bland dem som syns i medierna.
- Etnisk diskriminering har blivit ett etablerat bevakningsområde, om än inte stort.

- Flyktingfrågor behandlas jämförelsevis ofta ur människorättsliga perspektiv och medierna lyfter fram vissa kränkningar av personer som misstänks ha anknytning till terrorism.
- Brottsbevakningen innehåller färre inslag av diskriminerande rapportering i förhållande till personer med icke-svensk bakgrund än två år tidigare.
- Det går inte att urskilja någon tydlig negativ stereotypisering av HBT-personer, däremot välviljans schabloner.

Men viktiga diskriminerande mönster i mediebevakningen i förhållande till utsatta grupper kvarstår.

- Invånare med utländsk bakgrund är kraftigt underrepresenterade bland dem som syns i medierna. En fortsatt stigmatisering sker av bostadsområden med många invånare med utländsk bakgrund.
- Etniska minoriteter är osynliggjorda liksom funktionshindrade och viktiga frågor som berör grupperna tas inte upp.
- HBT-frågor syns sparsamt i bevakningen liksom personer med HBT-orientering. Det finns inga inslag om diskriminering av homosexuella.
- Hemlöshet och barns rättigheter behandlas knappast alls.
- Rasism och rasistiskt våld är fenomen som är i stort sett osynliggjorda.
- Det främlingsfientliga partiet Sverigedemokraterna bevakas i huvudsak utan kritisk analys.

Referenser

- Abiri, Elisabeth (2000) *The Securitisation of Migration. Towards an Understanding of Migration Policy Changes in the 1990s. The Case of Sweden*. Göteborg: Department of Peace and Development Research. Göteborg University.
- Aftonbladet (2007) <http://koncernen.aftonbladet.se>
- Amsen, Linnea, Forsberg, Emma, Josefsson, Lisa (2007) ”Jag är inte hörselskadad, jag är från Halmstad.’ En innehållsanalys av hur funktionshindrade framställs och medverkar i SVT1 och SVT2 under prime time.” C-uppsats i medie- och kommunikationsvetenskap. Kalmar: Institutionen för kommunikation och design, Högskolan i Kalmar.
- Andersson Odén, Tomas (2005) *2004 års Publicistiska bokslut. Del 1. Arbetsrapport 37*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Asp, Kent (2002) *Integrationsbilder. Medier och allmänhet om integrationen*. Norrköping: Integrationsverket.
- Berggren, Jenny (2002) ”Främlingsfientlighet som naturlig reaktion”. Quick Response. www.quickresponse.nu
- Berggren, Jenny och Sandberg, David (2001) ”Knark och människor hotar Sverige” Quick Response. www.quickresponse.nu
- Billig, Michael (1995) *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Bjørge Tore (1993) ”Role of the media in racist violence”. I red. Tore Bjørge och Rob Witte: *Racist violence in Europe*. London: The Macmillan Press Ltd. (1997) *Racist and right-wing violence in Scandinavia*. Otta: Tano Aschehoug.
- Boréus, Kristina (2004) *Discursive discrimination: The deaf and dumb, the imbecilles, and the immigrants*. Opublicerat bokmanus. (2005a) *Diskriminering med ord*. Umeå: Borea. (2005b) ”Diskursiv diskriminering: en typologi.” *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 2/2006. (2006) ”En analys av kulturbegreppet i debatten om ’det mång-

- kulturella samhället' ” i (red.) Roxell, Lena och Tiby, Eva: *Frågor, fält och filter. Kriminologisk metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu Pierre (1992) ”Identity and Representation. Elements for a Critical Reflection on the Idea of Region.” I red. John B. Thompson: *Language and Symbolic Power*. Oxford: Polity Press.
- Brosius, Hans-Bernd och Esser, Frank (1995) *Eskalation durch Berichterstattung? Massenmedien und fremdenfeindliche Gewalt*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Bredström, Anna (2002) . ”Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av ’invandrarkillar’ i svensk media.” I red. Paulina de los Reyes, Iréne Molina och Diana Mulinari: *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas
- Brune, Ylva (1996) ”Svenskar, invandrare och flyktingar i rubrikerna”. Arbetsrapport 63. Göteborg: Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. (2004) *Nyheter från gränsen. Tre studier i svensk journalistik om ’invandrare’, flyktingar och rasistiskt våld*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. (2005) ”Rutinjournalistik och rasism — exemplet Sollentuna” i *Rasism och främlingsfientlighet i Sverige. Rapporter och delstudier om rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2004*. Norrköping: Integrationsverkets rapportserie 2005:2. (2006a) ”Den dagliga dosen. Diskriminering i Nyheterna och Bladet” i (red.) Camauer, Leonor och Nohrstedt, Stig Arne: *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: SOU 2006:21. (2006b) ”Tidningen, ungdomsgången och opinionen”, *Helsingborgs Dagblad*, Kultur, 12/11 2006.
- Brå (2007) *Hatbrott 2006. En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv*. Rapport 2007:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Camauer, Leonor och Nohrstedt Stig Arne (2006) ”Introduktion” i (red.) Camauer, Leonor och Nohrstedt, Stig Arne: *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: SOU 2006:21.
- Dagens Nyheter (2007) Om tidningen. www.dn.se.
- Dahlgren, Peter (2004) ”Medborgarkultur via medierna: en förutsättning för demokrati” i (red.) Nord, Lars och Strömbeck, Jesper: *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.

- Dahlstedt, Magnus (2004) "Den massmediala förortsdjungeln" i (red.) Carlsson, Ulla: *Nordicom Information 4/2004*. Göteborgs universitet: Nordicom.
- Damber Berg, Linnea & Ålöw, Kristine (2007) " 'Det är lätt att man buntar ihop dem.' En kvalitativ textanalys med genreperspektiv om representationer av personer med funktionshinder i svenska TV-program våren 2007" D-uppsats. Göteborgs universitet. Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Diskrimineringsombudsmannen (2001) *Ras och diskriminering. En sammanfattning av konferensen "Ras och diskriminering – vet vi vad vi talar om?"*. Norra Latin, Stockholm, 4 december 2000.
- Dyer, Richard (1993) *The Matter of Images. Essays on Representation*. London och New York: Routledge.
- Edström, Maria (2006) *TV-rummets eliter. Föreställningar om kön och makt i fakta och fiktion*. Göteborgs universitet. Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Edström, Maria & Nordberg, Karin (2005) "Det villkorade medierummet". I (red.) Göransson, Anita: *Makten och mångfalden. Eliter och etnicitet i Sverige*. Stockholm: Justitiedepartementet. Ds 2005:12.
- Eide, Martin (2007) 'Encircling the Power of Journalism.' I red. Carlsson, Ulla och Helland, Knut: *Media Structures and Practices ... As Time Goes By ... Nordicom Review 2/2007*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Elsrud, Torun (2006) "Subverting masculinities in local press. Constructing brutal others out of immigrants in a rural Swedish town." Work in progress. Högskolan i Kalmar: Institutionen för humanvetenskap.
- Ericsson, Urban (2005) "Haunting experiences of images — blind spots and fantasy-frames in the mass mediated suburb". Opublicerat manuskript. Uppsala: Institutionen för kulturanthropologi och etnologi, Uppsala universitet.
- Ericsson, Urban, Molina, Iréne och Ristilammi, Per-Markku (2002) *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*. Trelleborg: Riksantikvarieämbetet och Integrationsverket.
- Eriksson, Göran (2006) " 'Det här är lycka' Om sportjournalistikens inkluderande mekanismer" i (red.) Camauer, Leonor och Nohrstedt, Stig Arne: *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: SOU 2006:21.

- Furvik, Agneta (2004) "Om fotboll och dess föreställda gemenskaper. En kritisk diskursanalys av tidningstexter om fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic". D-uppsats. Malmö högskola: IMER.
- Ghersetti, Marina (2007) *Bilden av funktionshinder. En studie av nyheter i Sveriges Television*. Arbetsrapport nr. 43. Göteborg: Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Ghersetti, Marina och Levin, Anna (2002) *Muslimerna och islam i svenska nyhetsmedier. Om rapporteringen av terrorattackerna i USA den 11 september 2001*. Integrationsverkets skriftserie III. Norrköping: Integrationsverket.
- Grip Lena (2002) "Mediernas syn på De Andra. En medieanalytisk studie i samband med mordet på Fadime." D-uppsats. Karlstad: Karlstads universitet. Institutionen för samhällsvetenskap.
- Göteborgs-Posten (2007) Info om GP. www.gp.se.
- Hammar, Tomas (1964) *Sverige åt svenskarna. Invandringspolitik, utlänningskontroll och asylrätt 1900-1932*. Stockholm: Caslon Press Boktryckeri.
- Hall, Stuart (1990) "The whites of their eyes. Racist ideologies and the media". I Alvarado, Manuel och Thompson, John O. (red.) *The Media reader*. London: British Film Institute. (1997) 'Introduction' I red. Hall, Stuart: Representation and Signifying Practises. OBS!
- Hartley John (1996) *Popular Reality. Journalism, Modernity, Popular Culture*. London, New York: Arnold.
- Hilton, Johan (2006) *No tears for queers. Ett reportage om män, bögar och hatbrott*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Hultén, Gunilla (2006a) "Främlingar i nationens spegel" i (red.) Camauer, Leonor och Nohrstedt, Stig Arne: *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: SOU 2006:21. (2006b) *Främmande sidor. Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945*. Stockholms universitet. Institutionen för medier och kommunikation.
- Hvitfelt Håkan (1998) "Den muslimska faran. Om mediebilderna av islam." I (red.) Brune, Ylva: *Mörk magi i vita medier*. Stockholm: Carlssons.
- Hvitfelt, Håkan (1998) "Den muslimska faran. Om mediebilderna av islam". I Brune, Ylva (red.) *Mörk magi i vita medier*. Stockholm: Carlssons.
- Jarlbro, Gunilla (2006) *Medier, genus och makt*. Lund: Studentlitteratur.

- Kleberg, Madeleine (2006) *Genusperspektiv på medie- och kommunikationsvetenskap*. Stockholm: Högskoleverket.
- Kratovic, Bela (2004) "På jakt efter den postkoloniala journalistiken". En kvantitativ studie kring mediebildens av invandrare i svensk dagspress." C-uppsats. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Labba, Elin-Anna (2005) "Minoritet med plats i en bisats" och "Kultursidors romer dansar och sjunger". Quick Response. www.quickresponse.nu/artiklar.
- Lange Anders och Westin Charles (1981) *Etnisk diskriminering och social identitet*. En rapport från diskrimineringsutredningen. Stockholm: LiberFörlag.
- Larsson, Göran (2005) "Islamofobi I Sverige 2004" i *Rasism och främlingsfientlighet i Sverige. Rapporter och delstudier om rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2004*. Norrköping: Integrationsverkets rapportserie 2005:2.
- Levin Anna (2003) "Den kvalitativa integrationsundersökningen." Opublicerat manus vid doktorandutbildningen. Göteborg: Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Lippman, Walter (1922) *Public Opinion*. New York: Harcourt Brace.
- Ljuslinder, Karin (2002) *På nära håll är ingen normal. Handikappdiskurser i Sveriges Television 1956–2000*. Umeå: Institutionen för kultur och medier, Umeå universitet.
- Lodenus Anna-Lena (1998) "Pressens behandling av rasistiskt och främlingsfientligt våld" I *Rasistiskt och främlingsfientligt våld*. Rapport från Arbetsgruppen med uppgift att motverka och förebygga rasistiskt och annat etniskt relaterat våld. Ds 1998:35. Stockholm: Inrikesdepartementet. (2007) "Demokratin och det nya våldet" i *Journalister och extremister. Publicistklubbens årsbok 2007*.
- Löfgren Nilsson, Monica (2004) "Könsmärkning i SVT:s nyheter 1958-2003" I *Nordicom-Information* 26 (2004/4) pp 39-50. Göteborgs universitet: Nordicom.
- Löwander Birgitta (1997) *Rasism och antirasism på dagordningen – studier av televisionens nyhetsrapportering i början av 1990-talet*. Doctoral theses at the Department of Sociology Nr 6. Umeå: Umeå University.
- Löw Heléne (1999) "Media och rasistiska organisationer. En historisk exposé." I SOU:1999:10. *Demokratins förgörare*. Stockholm: Demokratiutredningen. (2000) *Nazismen i Sverige 1980–1999*. Stockholm: Ordfront förlag. (2003) "Homofobi – mediernas

- blinda fläck”. Föredrag 21/10 2003 vid journalistseminariet ”Från fördomar till folkmord”. Arr: Forum för levande historia och Svenska kommittén mot antisemitism.
- Mahmod, Jowan (2002) ”På väg mot förändring? En analys av hur invandrare och flyktingar har skildrats i Upsala Nya Tidning mellan 1982-2002”. C-uppsats. Uppsala: Institutionen för informationsvetenskap. Uppsala universitet.
- Molina, Irene (2005) ”Rasifiering. Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige” i (red.) de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud: *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: SOU:2005:41.
- Nilsson, Tobias (2002) ”Mediemytiska romer. Mediekonstruktionen av romer i nyhetstidningar 1962-2002.” C-uppsats. Södertörns högskola: Journalistik och multimedia.
- Nohrstedt Stig Arne (2006) ”Krigsjournalistiken och den strukturella diskrimineringen” i (red.) Camauer, Leonor och Nohrstedt, Stig Arne: *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: SOU 2006:21.
- Nygren, Gunnar (2005) *Skilda medievärldar. Lokal offentlighet och lokala medier i Stockholm*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Olausson, Ulrika (2006) ”Bard eller brygga?” I Camauer, Leonor och Nohrstedt, Stig Arne (red.) *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: SOU 2006:21.
- Petersson, Sofie och Sayed Abdu, Maryam (2006) ”Svenska historien färgas röd” En jämförande undersökning av nyhetsrapportering kring hedersrelaterade brott som utförs av personer med svensk respektive utländsk bakgrund. C-uppsats. Högskolan i Kalmar: Institutionen för medievvetenskap och journalistik.
- Prupp Oscar (2002) ”Mediabilder och levd erfarenhet.” I red. Ingrid Ramberg och Oscar Prupp: *Fittja, världen och vardagen*. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Publicistklubben (2005) *Förändringstid*. Publicistklubbens årsbok 2005. Beckman, Petter och El Mahdi, Josef (red.). Stockholm: Publicistklubben.
- Rasmussen, Joel (2007) ”Ideological horizons in the Media. Mental Illness and Violent Crime” I Höjer, Birgitta (red.) *Ideological Horizons in Media and Citizen Discourses. Theoretical and Methodological Approaches*. Göteborg: Nordicom.

- Rahbek, Per (2007) "DO i webbtidningarna". Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
- Regeringen (2005) *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna*. Stockholm: Regeringens skrivelse 2005/06:95.
- Reimers, Eva (2005) "En av vår tids martyrer. Fadime Sahindal som mediehändelse." I (red.) de los Reyes, Paulina och Martinsson, Lena: *Olikhetens paradig*. Lund: Studentlitteratur.
- Ristilampi, Per Markku (1994) *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*. Stockholm/Stehag: Östlings Bokförlag Symposion. 1998. "Den svarta poesin — förorten som speglingsyta". I Brune, Ylva (red.) *Mörk magi i vita medier*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Sahlman, Emma (2005) "Hallå hela pressen! Hur hbt-världen beskrivs i media 2000 – 2005." I red. Seppänen Sterky, Manu: *Kärlekens pris. En antologi om homofobi och heteronormativitet*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Sahlstrand, Anders. (2000) *De synliga : nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Stockholms universitet: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation / JMK.
- Sandström, Lasse (2004) *Rosengård i medieskugga. Om medier som medel och hinder för integrationen*. Stockholm: Institutet för mediestudier och Sellin & Partner.
- Strand Runsten, Pia (2006) " 'Hedersmord', eurocentrism och etnicitet" I Camauer, Leonor och Nohrstedt, Stig Arne (red.) *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: SOU 2006:21.
- Sundqvist Anrell, Emmy (2005) "Förorten är inte en plats". www.quickresponse.nu/artiklar.
- Wigerfelt, Berit och Wigerfelt, Anders. 2001. *Rasismens yttringar. Exemplet Klippan*. Lund: Studentlitteratur.
- Östman, Johan (2007) "Border Journalism and the Articulation of National Horizons" i (red.) Höijer, Birgitta: *Ideological Horizons in Media and Citizen Discourses*. Göteborgs universitet: Nordicom

Statens offentliga utredningar 2007

Kronologisk förteckning

1. Telefonförsäljning. Jo.
2. Från socialbidrag till arbete.
+ Bilaga. Fördjupningsstudier.
+ Lättläst. Sammanfattning. S.
3. Föräldraskap vid assisterad befruktning. Ju.
4. Trafikinspektionen
– en myndighet för säkerhet och skydd inom transportområdet. N.
5. Summa summarum – en fristående myndighet för utredning av anmälningar om brott av poliser och åklagare? Ju.
6. Målsägandebitrådet.
Ett aktivt stöd i rättsprocessen. Ju.
7. Den nya inskrivningsmyndigheten. M.
8. Nya förutsättningar för ekobrottsbekämpning. Ju.
9. Svenskan i världen. UD.
10. Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft. Fi.
11. Regional utveckling och regional samhällsorganisation. Fi
12. Hälso- och sjukvården. Fi.
13. Staten och kommunerna – uppgifter, struktur och relation. Fi.
14. Renovering av bostadsmarknad efterlyses!
Om ungas möjligheter till en egen bostad.
Rapport nr 1:
Om bara någon kunde säga vad jag ska göra för att få en bostad så skulle jag göra det.
Rapport nr 2:
Måste man ha tur?
Studier av yngre på bostadsmarknaden i svenska städer.
Rapport nr 3:
Effektiv bostadsservice och förmedling av bostäder – ur ett dubbelt användarperspektiv.
Rapport nr 4:
Unga vuxna på bolånemarknaden. M.
15. Stöd för framtiden – om förutsättningar för jämställdhetsintegrering.

Idébok:
Jämställd medborgarservice. Goda råd om jämställdhetsintegreringen. En idébok för chefer och strateger.
Metodbok:
JämStöd Praktika. Metodbok för jämställdhetsintegrering. IJ.
16. Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag. S.
17. Äktenskap för par med samma kön.
Vigsselfrågor. Ju.
18. Arbetsmarknadsutbildning för bristyrken och insatser för arbetslösa ungdomar. N.
19. Friskare tänder – till rimliga kostnader. S.
20. Administrativa sanktioner på yrkesfiskets område. Jo.
21. GMO-skador i naturen och Miljöbalkens försäkringar. M.
22. Skyddet för den personliga integriteten. Kartläggning och analys. Del 1+2. Ju.
23. Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet. Fi.
24. Veterinär fältverksamhet i nya former. Jo.
25. Plats för tillväxt? Fi.
26. Alternativ tvistlösning. Ju.
27. Auktorisation av patentombud. N.
28. Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan. Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem. U.
29. Hur tillämpas expropriationslagens ersättningsbestämmelser? Ju.
30. Två nya statliga specialskolor.
+ Lättläst+ Daisy. U.
31. Alltid redo! En ny myndighet mot olyckor och kriser. Fö.
32. Tillväxt genom turistnäringen. N.
33. Släpvagnskörning med B-körkort
– när kan de nya EU-reglerna börja tillämpas? N.
34. Skolgång för barn som skall avvisas eller utvisas. Ju.

35. Flyttning och pendling i Sverige. Fi.
36. Bioenergi från jordbruket – en växande resurs. + Bilagedel. Jo.
37. Vård med omsorg – möjligheter och hinder. S.
38. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2007. Nu levandes ansvar, framtida generationers frihet. M.
39. Framtidens polis. Ju.
40. Valsystem och representationseffekter. En jämförande studie av 25 länder. Ju.
41. Misstroendeförklaring och regeringsbildning 1994–2006. Regel tillämpning och författningpolitiska alternativ. Ju.
42. Från statsminister till president? Sveriges regeringschef i ett jämförande perspektiv. Ju.
43. Bättre arbetsmiljöregler II. Skyddsombud, beställansvar, byggarbetsplatser m.m. A.
44. Tsunamibandens. Fi.
45. Utökat elektroniskt informationsutbyte. Fi.
46. Ansvarsfrågan vid odling av genmodifierade grödor. Jo.
47. Den osynliga infrastrukturen – om förbättrad samordning av offentlig IT-standardisering. N.
48. Patientdata och läkemedel m.m. S.
49. Organisationsform för VTI och SIKa. N.
50. Mångfald är framtiden. Ku.
51. Riksbankens finansiella oberoende. Fi.
52. Beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m. Ju.
53. Sjukhusens läkemedelsförsörjning. S.
54. Barnet i fokus
En skärpt lagstiftning mot barnpornografi. Ju.
55. Betalningstider i näringslivet. N.
56. Revisionsutskott m.m.; Genomförande av 2006 års revisorsdirektiv. Ju.
57. Etiskt godkännande av djurförsök – nya former för överprövning. Jo.
58. Hamnstrategi – strategiska hamnoder i det svenska godstransportsystemet. N.
59. Strategiska godsnoder i det svenska transportsystemet – ett framtidsperspektiv. N.
60. Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter. DVD medföljer. M. + engelsk översättning.
61. Deluppföljning 2 av den kommunal-ekonomiska utjämnings – med förslag till förändringar i kostnadsutjämnings. Fi.
62. Utjämnings av kommunernas LSS-kostnader – översyn och förslag. Fi.
63. En bättre viltförvaltning med inriktning på älg. Jo.
64. Studiestödsdatabas. U.
65. Domstolarnas handläggning av ärenden. Ju.
66. Rörelser i tiden. IJ.
67. Regeringsformen ur ett könsperspektiv. En övergripande genomgång. Ju.
68. Ett decennium med personval. Erfarenheter och utfall. Ju.
69. Bestämmelser om domstolarna i regeringsformen. Expertgruppsrapport. Ju.
70. Framtidens flygplatser – utveckling av det svenska flygplatssystemet. N.
71. En starkare företagsinteckning. Ju.
72. Kommunal kompetens i utveckling. Fi.
73. Kostnader för personlig assistans. Skärpta regler för utbetalning, användning och återbetalning av assistansersättning. S.
74. Upplåtelse av den egna bostaden. Fi.
75. Att styra staten – regeringens styrning av sin förvaltning. Fi.
76. Lagring av trafikuppgifter för brottsbekämpning. Ju.
77. En svensk veteranpolitik, del 1. Ansvaret för personalen före, under och efter internationella militära insatser. Fö.
78. Bolagisering för ökad konkurrens och effektivitet – förslag om att bolagisera vissa konsult- och entreprenadverksamheter i Banverket och Vägverket. N.
79. Tre nya skolmyndigheter. U.
80. Reach – genomförande och sanktioner. M.
81. Resurser för kvalitet. U.
82. Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten. + Lättläst + daisy. S.
83. Standarder och tillväxt: en kommenterad forskningsöversikt. Standards and growth: a research review. N.

84. Värdet av valdeltagande. Ju.
85. Olika former av normkontroll.
Expertgruppsrapport. Ju.
86. Bättre djurskydd – mindre krångel. Jo.
87. Ökad likvärdighet för elever med funktionshinder. + Lättläst. + Daisy. U.
88. Att lära nära.
Stöd till kommuner för verksamhetsnära kompetensutveckling inom omsorg och vård av äldre. S.
89. Rovdjuren och deras förvaltning. M.
90. Straffskalan för mord. Ju.
91. Ny företagshälsovård – ny kunskapsförsörjning. S.
92. Urkunden I Tiden
– en straffrättslig anpassning. Ju.
93. Den kommunala självstyrelsens grundlagsskydd. Expertgruppsrapport. Ju.
94. Folkomröstning i Europa.
Rättslig reglering och förekomst av folkomröstningar i 32 europeiska stater. Ju.
95. Tjänster utan gränser?
Internationalisering av offentliga sektorns tjänster. Fi.
96. Avgifter. Fi.
97. Vissa metrologifrågor. N.
98. Karriär för kvalitet. U.
99. Förhandsprövning av nättariffer m.m. N.
100. Id-kort för folkbokförda i Sverige. IJ.
101. Tydlig och öppen. Förslag till en stärkt skolinspektion. U.
102. Svenska nyhetsmedier och mänskliga rättigheter i Sverige. En översikt. IJ.

Statens offentliga utredningar 2007

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Föräldraskap vid assisterad befruktning. [3]
Summa summarum – en fristående myndighet för utredning av anmälningar om brott av poliser och åklagare? [5]
Målsägandebiträdet.
Ett aktivt stöd i rättsprocessen. [6]
Nya förutsättningar för ekobrottsbekämpning. [8]
Äktenskap för par med samma kön.
Vigsselfrågor. [17]
Skyddet för den personliga integriteten.
Kartläggning och analys. Del 1+2. [22]
Alternativ tvistlösning. [26]
Hur tillämpas expropriationslagens ersättningsbestämmelser? [29]
Skolgång för barn som skall avvisas eller utvisas. [34]
Framtidens polis. [39]
Valsystem och representationseffekter.
En jämförande studie av 25 länder. [40]
Misstroendeförklaring och regeringsbildning 1994–2006.
Regeltillämpning och författningpolitiska alternativ. [41]
Från statsminister till president?
Sveriges regeringschef i ett jämförande perspektiv. [42]
Beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m. [52]
Barnet i fokus
En skärpt lagstiftning mot barnpornografi. [54]
Revisionsutskott m.m.; Genomförande av 2006 års revisorsdirektiv. [56]
Domstolarnas handläggning av ärenden. [65]
Regeringsformen ur ett könsperspektiv.
En övergripande genomgång. [67]
Ett decennium med personval.
Erfarenheter och utfall. [68]
Bestämmelser om domstolarna i regeringsformen. Expertgruppsrapport. [69]

En starkare företagsinteckning. [71]
Lagring av trafikuppgifter för brottsbekämpning. [76]
Värdet av valdeltagande. [84]
Olika former av normkontroll.
Expertgruppsrapport. [85]
Straffskalan för mord. [90]
Urkunden I Tiden
– en straffrättslig anpassning [92]
Den kommunala självstyrelsens grundlagskydd. Expertgruppsrapport. [93]
Folkomröstning i Europa.
Rättslig reglering och förekomst av folkomröstningar i 32 europeiska stater. [94]

Utrikesdepartementet

Svenskan i världen. [9]

Försvarsdepartementet

Alltid redo! En ny myndighet mot olyckor och kriser. [31]
En svensk veteranpolitik, del 1.
Ansvaret för personalen före, under och efter internationella militära insatser. [77]

Socialdepartementet

Från socialbidrag till arbete.
+ Bilaga. Fördjupningsstudier.
+ Lättläst. Sammanfattning. [2]
Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag. [16]
Friskare tänder – till rimliga kostnader. [19]
Vård med omsorg – möjligheter och hinder. [37]
Patientdata och läkemedel m.m. [48]
Sjukhusens läkemedelsförsörjning. [53]
Kostnader för personlig assistans.
Skärpta regler för utbetalning, användning och återbetalning av assistansersättning. [73]
Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten.
+ Lättläst + daisy. [82]

Att lära nära.

Stöd till kommuner för verksamhetsnära kompetensutveckling inom omsorg och vård av äldre. [88]

Ny företagshälsovård – ny kunskapsförsörjning [91]

Finansdepartementet

Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft. [10]

Regional utveckling och regional samhällsorganisation. [11]

Hälso- och sjukvården. [12]

Staten och kommunerna – uppgifter, struktur och relationer. [13]

Genomförande av tredje penningtvätsdirektivet. [23]

Plats för tillväxt? [25]

Flyttning och pendling i Sverige. [35]

Tsunamibandet. [44]

Utökad elektroniskt informationsutbyte. [45]

Riksbankens finansiella oberoende. [51]

Deluppföljning 2 av den kommunal-ekonomiska utjämningen – med förslag till förändringar i kostnadsutjämningen. [61]

Utjämning av kommunernas LSS-kostnader – översyn och förslag. [62]

Kommunal kompetens i utveckling. [72]

Upplåtelse av den egna bostaden. [74]

Att styra staten – regeringens styrning av sin förvaltning. [75]

Tjänster utan gränser?

Internationalisering av offentliga sektorns tjänster. [95]

Avgifter. [96]

Utbildningsdepartementet

Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan. Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem. [28]

Två nya statliga specialskolor. + Lättläst+ Daisy. [30]

Studiestödsdatalog. [64]

Tre nya skolmyndigheter. [79]

Resurser för kvalitet. [81]

Ökad likvärdighet för elever med funktionshinder. + Lättläst. + Daisy. [87]

Karriär för kvalitet. [98]

Tydlig och öppen. Förslag till en stärkt skolinspektion. [101]

Jordbruksdepartementet

Telefonförsäljning. [1]

Administrativa sanktioner på yrkesfiskets område. [20]

Veterinär fältverksamhet i nya former. [24]

Bioenergi från jordbruket – en växande resurs. + Bilagedel. [36]

Ansvarsfrågan vid odling av modifierade grödor. [46]

Etiskt godkännande av djurförsök – nya former för överprövning. [57]

En bättre viltförvaltning med inriktning på älg. [63]

Bättre djurskydd – mindre krångel. [86]

Miljödepartementet

Den nya inskrivningsmyndigheten. [7]

Renovering av bostadsmarknad efterlyses!

Om ungas möjligheter till en egen bostad.

Rapport nr 1:

Om bara någon kunde säga vad jag ska göra för att få en bostad så skulle jag göra det.

Rapport nr 2:

Måste man ha tur?

Studier av yngre på bostadsmarknaden i svenska städer.

Rapport nr 3:

Effektiv bostadsservice och förmedling av bostäder – ur ett dubbelt användarperspektiv.

Rapport nr 4:

Unga vuxna på bolånemarknaden. [14]

GMO-skador i naturen och Miljöbalkens försäkringar. [21]

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2007.

Nu levandes ansvar, framtida generationers frihet. [38]

Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter. DVD medföljer. [60]

+ engelsk översättning.

Reach – genomförande och sanktioner. [80]

Rovdjuren och deras förvaltning. [89]

Näringsdepartementet

Trafikinspektionen

– en myndighet för säkerhet och skydd inom transportområdet. [4]

Arbetsmarknadsutbildning för bristyrken och insatser för arbetslösa ungdomar. [18]

Auktorisation av patentombud. [27]

Tillväxt genom turistnäringen. [32]

- Släpvnagskörning med B-körkort
– när kan de nya EU-reglerna börja
tillämpas? [33]
- Den osynliga infrastrukturen
– om förbättrad samordning av offentlig
IT-standardisering. [47]
- Organisationsform för VTI och SIKa. [49]
- Betalningstider i näringslivet. [55]
- Hamnstrategi – strategiska hamnoder
i det svenska godstransportsystemet. [58]
- Strategiska gods-noder i det svenska transport-
systemet – ett framtidsperspektiv. [59]
- Framtidens flygplatser – utveckling av det
svenska flygplats-systemet. [70]
- Bolagisering för ökad konkurrens och
effektivitet – förslag om att bolagisera
vissa konsult- och entreprenadverksam-
heter i Banverket och Vägverket. [78]
- Standarder och tillväxt: en kommenterad
forskningsöversikt. Standards and growth:
a research review. [83]
- Vissa metrologifrågor. [97]
- Förhandsprövning av nättariffer m.m. [99]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

- Stöd för framtiden – om förutsättningar för
jämställdhetsintegrering.
Idé-bok:
Jämställd medborgarservice. Goda råd om
jämställdhetsintegreringen. En idé-bok för
chefer och strateger.
Metod-bok:
JämStöd Praktika. Metod-bok för jäm-
ställdhetsintegrering. [15]
- Rörelser i tiden. [66]
- Id-kort för folkbokförda i Sverige. [100]
- Svenska nyhetsmedier och mänskliga
rättigheter i Sverige. En översikt. [102]

Kulturdepartementet

- Mångfald är framtiden. [50]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Bättre arbetsmiljöregler II. Skyddsombud,
beställansvar, byggarbetsplatser m.m.
[43]